

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ

Katedra obecné antropologie

Bc. Nikol Horáčková

Fenomén skautingu z filosofické perspektivy

Diplomová práce

Vedoucí práce: **Mgr. Jakub Marek, Ph.D.**

Praha 2018

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně. Všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány. Práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 29. 6. 2018

.....

Nikol Horáčková

Poděkování

Na tomto místě bych ráda vyjádřila poděkování vedoucímu mé práce Mgr. Jakubu Markovi, Ph.D. za trpělivost, cenné rady a podnětné připomínky.

OBSAH

1. ÚVOD	6
2. URČENÍ ČLOVĚKA Z POHLEDU FILOSOFICKÉ ANTROPOLOGIE.	9
Stávání se člověkem prostřednictvím výchovy.....	11
3. VÝZKUMNÝ POSTUP	14
Výzkumný problém	14
Výzkumné otázky	14
Metodologie	15
4. PŘEDSTAVENÍ SKAUTSKÉHO HNUTÍ	17
Zrod skautského hnutí.....	19
Woodcraft	22
Základy Junáctví.....	24
Neslučitelnost s totalitami a znovuzrození v 90. letech.....	26
5. HODNOTOVÝ ROZMĚR SKAUTINGU	28
Poslání skautingu.....	29
Tři principy	30
Skautská výchovná metoda.....	31
6. VÝCHOVA A PŘÍRODA.....	34
Příroda jako laboratoř, klubovna a chrám.....	34
Všestranná výchova	37
Princip <i>kalokagathia</i>	40
Přirozená výchova v přírodě	45
Lesní moudrost	49
7. DUCHOVNÍ ROZMĚR SKAUTINGU.....	53
První princip jako povinnost.....	53
Postoj Baden-Powella k náboženství a víře	56
Upozadění prvního principu v kontextu českého skautingu	57
Český antiklerikalismus	60
Nejvyšší Pravda a Láska	63
Vyzrálé svědomí	64
8. ZÁVĚR.....	69
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	72

ABSTRAKT

Předmětem této historicko-filosofické práce je zachytit fenomén skautingu, jenž si nárokuje na člověku určitý typ morálky a produkuje určitou individualitu. Skautského člověka interpretujeme prostřednictvím dvou motivů: vztahu člověka k přírodě a k Bohu. Ukážeme si, že pobyt v přírodě je úzce provázán s apelem na všestranný rozvoj osobnosti ve smyslu starořeckého principu *kalokagathia*. Idealizovanou formu návratu do přírody si zprostředkujeme skrze tři autory: J. J. Rousaua, E. T. Setona a H. Thoreaua. Dále si zproblematicujeme postoj skautského člověka k prvnímu skautskému principu, tedy povinnosti k Bohu. V neposlední řadě si ukážeme, že teprve vyzrálé svědomí umožňuje svobodné a zodpovědné jednání. To je však vždy podmíněno dialogem s vyšší skutečností. Skautský člověk je tedy konstituován jak určitým postojem k přírodě, tak přijetím duchovního života. Teprve život v souladu těchto dvou konstant směřuje skautského člověka k plnohodnotnému lidství.

Klíčová slova: skauting, filosofie, morálka, sebevýchova, pobyt v přírodě, duchovní život

ABSTRACT

The presented historical-philosophical diploma thesis depicts the scouting phenomenon, which demands a specific type of morality and produces specific individuality. We interpret a scout human through the following themes: the person's relation to nature and to God. We will demonstrate that contact with nature is closely related to the demand placed on versatile personality development in the sense of the Ancient Greek term *kalokagathia*. Using the writings of J. J. Rousseau, E. T. Seton and H. Thoreau, we will focus on an idealized form of the return to nature. We will further delve into scouts' attitudes towards the first Scouting principle: Duty to God. Last, but not least, we will demonstrate that only mature consciences establish free and responsible action. This action is, however, conditioned by a dialogue with a higher force. A scout human is therefore defined by both; their specific attitude to nature and their acknowledgement of spiritual life. Only a life in harmony with those two constants leads scouts towards meaningful humanity.

Keywords: scouting, philosophy, morality, self-education, contact with nature, spiritual life

1. ÚVOD

Předkládaný text si klade za cíl zmapovat žitý fenomén skautingu s bližším zaměřením na morální a hodnotový rozměr hnutí. V této historicko-filosofické interpretaci se pokusíme vyvést na světlo, podle jakých morálních čili normativních rámců se skautský člověk snaží jednat niterně dobře. Tyto normy jednání se pokusíme vykreslit na vztahu skautského člověka k přírodě a k Bohu. Naším hlavním východiskem je, že skauting v sobě nese určitou představu o člověku, kterou si nárokuje. Z pohledu filosofické antropologie nabízí fenomén skautingu značně rozsáhlé výzkumné pole pro interpretaci náležité podoby lidství. Předmětem zkoumání je proměna „nehotového“ člověka v náležitou podobu lidství tak, jak se ukazuje v obrazu ideálního skauta. Skauting z této perspektivy není pouhou formou volnočasové zábavy pro mládež a dospělé, nýbrž má transformativní charakter a skrývá v sobě hlubší jádro, tj. snaží se produkovat určitý typ morálního jednání. Domníváme se, že skauting formuje charakter člověka skrze praktické činnosti a současně se hlásí k tradici evropské metafyziky, neboť vyzdvihuje univerzální hodnoty dobra, lásky a pravdy.

Na samém začátku si na teoretickém pozadí vysvětlíme, jak rozumíme z pohledu filosofické antropologie člověku. V tomto ohledu chceme vyzdvihnout, že člověk se teprve určitým vedením života člověkem stává, tudíž jím není automaticky na základě biologické danosti. Motiv *stávání se* člověkem budeme zkoumat v návaznosti na výchovu. Zde si představíme dvě pojetí výchovy. Za prvé si charakterizujeme formální čili vnější výchovu, jež je vázána na instituci školy. Druhým typem výchovy je neformální výchova coby celoživotní proces, který má vést k sebevýchově člověka.

Následující část věnujeme metodologickému zakotvení práce. Určíme si strategický postup, zkonkretizujeme cíle a načrtneme primární prameny. V práci si klademe tyto dvě výzkumné otázky: *Na základě jakých hledisek a mravních hodnot se člověk realizuje jako náležitý skaut? Jakou individualitu skauting produkuje?* Na tyto otázky se pokusíme zodpovědět prostřednictvím dvou klíčových motivů, které rozvedeme v závěrečných dvou kapitolách. První z nich je motiv vztahu člověka k přírodě; druhý motiv se vztahuje k prvnímu principu, tedy ke vztahu člověka k transcendentální skutečnosti.

Dříve než se pustíme do zevrubné analýzy a interpretaci vztahu člověka k přírodě a k Bohu, nastíníme čtenáři historický vývoj skautingu v kontextu zrodu skautingu na půdě britského impéria viktoriánské Anglie. Vzhledem k tomu, že se v naší interpretaci budeme pohybovat především na půdě českého skautingu, věnujeme podstatnou část i jeho počátkům

v českých zemích. Ukážeme si, že český skauting je osobitou syntézou anglického skautingu a amerického woodcraftu. V další kapitole budeme pokračovat ve formální části, kde si zprostředkujeme současné znění skautského poslání, tří principů a výchovné metody, které tvoří základní hodnotový rámec hnutí.

Následně přejdeme k detailní analýze skautského člověka a jeho vztahu k přírodě. Příroda je v této kapitole pojímána především jako výchovný prvek, tudíž slouží k postupné kultivaci člověka. Příroda se ukazuje jako přirozená kulisa, jako předmět ochrany, jako zdroj duchovního nazírání a poznání. Láska k přírodě a touha po přirozeném pobytu v přírodě se nám začne postupně ukazovat jako konstituční prvek českého *junáctví*. Prostřednictvím několika dílčích autorů si ilustrováme, jakým způsobem se ve skautingu projevuje nárok na všestrannou výchovu. Motiv všestranné výchovy J. A. Komenského se pokusíme spojit s normativním ideálem krásy a dobra tak, jak se ukazuje prostřednictvím starořeckého principu *kalokagathia*. Motiv odcizení se člověka od přírody budeme sledovat u tří autorů: J. J. Rousseaua, H. Thoreaua a E. T. Setona. Hlavní osou pro nás bude Setonovo romantizující pojetí individuality člověka. Jak Seton, tak Thoreau vyzdvihují život v prostých podmínkách a v odloučení od civilizace. V tomto bodě se nám otevře panteistické pojetí přírody, které je v tomto směru až mystické a které je částečně v protikladu k anglickému modelu skautské výchovy, jež klade důraz na výchovu loajálních a schopných občanů.

Poslední část je vedena snahou rozplést z historického hlediska komplikovaný vztah českého skautingu k prvnímu principu – povinnosti k Bohu. Jak si ukážeme, duchovní rozměr skautingu je obsažen ve znění slibové formule. Proto se nejdříve pokusíme analyzovat proměnu české slibové formule a současně zachytit některé antiklerikalistické tendence na pozadí silného národního citění na začátku 20. století. První princip, obecně řečeno služba a láska k Bohu, byl vědomě v českém prostředí nahrazen v oficiálním diskurzu formulací láskou k vlasti. První princip byl v českém skautingu upozadřován takřka do 90. let 20. století, tedy až do doby, než byla otázka po prvním principu uvnitř hnutí znovu nastolena. Závěrečnou část věnujeme textům Duchovního odboru Junáka. Zaměříme se na skautský nárok na sebevýchovu člověka v souvislosti s výchovou svědomí. Individualita, kterou se snaží skauting vyzdvihnout, je založená na představě svobody jedince, který dokáže vyvážit rozpor mezi ideálem a praktickým jednáním. Teprve vyzrálé svědomí, tedy „vychované“ svědomí, umožňuje člověku jednat svobodně a zodpovědně. To je však podmíněno uznáním „vyšších skutečností“. Český skauting se tak vymezuje vůči

individualitě založené na svévoli i vůči postoji, v němž se člověk odvolává na imperativní dodržování daných pravidel, které pro něj mají být jakousi zárukou.

2. URČENÍ ČLOVĚKA Z POHLEDU FILOSOFICKÉ ANTROPOLOGIE

Člověk je pozoruhodná bytost, kterou lze zkoumat z různých perspektiv a je možné mu rozumět na nespočet způsobů. Zástupce lidského rodu může být nahlížen čůčkou mikroskopu přírodovědce jako shluk buněk; poetičtěji bude definován z křesťanské perspektivy jako boží tvor, který byl stvořen, aby byl obrazem božím. Mimo biologické určení, jež člověku náleží a které se stává předmětem přírodních věd, je možné člověka zkoumat po stránce společenské. Člověk jedná jako jednotlivec, ale vždy je zároveň součástí nějakého společenství, které ho do jisté míry formuje. Stejně tak ho utváří kulturní dědictví, v němž žije. Uvnitř samotné filosofie se nám otevírá kaleidoskop množností, jak přistupovat k člověku. Ve 20. století vzniklo dnes již klasické odvětví filosofické antropologie; směr, který se pokoušel o celistvé vymezení a porozumění člověku na základě vědeckých, a tudíž značně objektivizujících přístupů. Za hlavního představitele tohoto proudu je považován Arnold Gehlen, dále se pak s tímto přístupem k člověku setkáváme v dílech Helmutha Plessnera či Maxe Schelera.¹ Tento přístup hodnotíme za nepřiliš šťastný, neboť „každá taková antropologie se vždy musí vyrovnávat s důsledky čistě předmětného, tedy hotového, daného kladení tématu 'člověk'.“²

V tuto chvíli jsme si naznačili dva obecnější pohledy, podle nichž lze posuzovat a zkoumat člověka, a to jednak po biologické stránce, jednak na jakémisi společensko-kulturním pozadí. Člověka lze zkoumat ale trochu jinak, a to tak, že mu „současné přisuzujeme i určitý způsob vedení života, jemuž rozumíme jako lidskému a který nemusí být nutně naplnován.“³ Z této perspektivy filosofické antropologie se člověk ve svém člověčenství teprve uskutečňuje a plně stává určitým vedením života. Narodit se jako člověk z tohoto pohledu nutně nemusí znamenat *jednat* jako člověk. V této práci tudíž nebudeme sledovat biologické kvality člověka, ani se neomezíme pouze na sociální a kulturní pozadí, nýbrž budeme především interpretovat specifický nárok na člověka, který mu umožňuje zvládat a řídit svůj vlastní život, učí ho vyvarovat se krizí a uchovat své existenci kontinuální chod.⁴

---

¹ MAREK, Jakub. *Kierkegaard. Nepřímý prorok existence*. Praha: TOGGA, 2010, str. 18.

² Tamtéž, str. 19.

³ Tamtéž, str. 21.

⁴ Tamtéž, str. 22.

„Člověk je provaz natažený mezi zvířetem a nadčlověkem – provaz nad propastí,“⁵ pronáší Nietzsche ústy proroka Zarathustry. Člověk má cosi ze zvířete, zároveň je něčím více než zvíře: je nadán rozumem, umí ocenit krásu přírody, umí komunikovat prostřednictvím otevřeného systému jazyka a vytvářet nekonečné spektrum nových sdělení. Nelze ho v celistvosti napěchovat do slovníkových hesel, neboť ty akcentují jeden rozměr, na úkor jiných. Cílem této práce je pokus zachytit člověka určitého typu, což ovšem nemá vést čtenáře k přesvědčení, že se jedná o jediný platný a závazný kánon, jak vést svůj život. Naopak jde o skromnou snahu zachytit jeden z množných apelů na hodnotné člověčenství. Z této perspektivy skauting nabízí určitou představu člověka, kterou si nárokuje. Zdroj tohoto nároku se odráží ve skautské výchovné metodě, poslání a mravním řádu, jenž je ukotven ve znění skautského slibu, zákona a denního hesla (viz kapitola 5). Obecně máme sklon spojovat skauting spíše s praktickými dovednostmi potřebnými k přežití v přírodě. Takový skauting vytváří představu volnočasové aktivity, která jednak rozvíjí zálesácké dovednosti, jednak je spojena s kultem zdatného těla. Domníváme se, že tím se pestrost skautingu zdaleka nevyčerpává. Skautský přístup ke světu je činorodý a má vést primárně k plnohodnotnému lidství.

Jak bylo řečeno výše, z nastíněné pozice se člověk člověkem teprve *stává*; *plně se uskutečňuje* podle toho, do jaké míry naplňuje či nenaplňuje postulovaný obraz lidství, tj. kanonickou podobu lidství,⁶ která mu mimo jiné poskytuje oporu při rozhodování v obtížných situacích. Požadovaný obraz lidství se stává pro člověka kompasem a vytyčuje hranice, co pro něj je a není přijatelné, co hodnotí jako dobré a špatné. Zároveň je zde vždy diference mezi náležitou podobu lidství a její původní verzí. Tuto diferenci lze charakterizovat následovně: „(..) aby se člověk mohl takovým 'lepším' člověkem stát – musí jím původně *nebýt*.“⁷ Typickým příkladem je původní zkaženost křesťanského člověka, jež je obsažena v motivu prvotního hříchu. Motiv *stávání se* člověkem s oním existencionálním nárokem výstižně vykresluje Ladislav Hejránek v předmluvě k Jaspersově stati *Otázka viny*:

---

⁵ NIETZSCHE, Friedrich. *Tak pravil Zarathustra*. Praha: Dobrovský, 2014, str. 9.

⁶ MAREK, Jakub. *Kierkegaard: Nepřímý prorok existence*. Praha: TOGGA, 2010, str. 25.

⁷ Tamtéž, str. 25.

„V Jaspersově pojetí je člověk jen možnou existencí; ne každý člověk se existencí skutečně stává: stát se existencí je lidským úkolem, posláním, není to součástí jeho danosti, jeho přirozenosti. Proti tomuto poslání se každý člověk může provinít, selhat, a to různými způsoby. V tom je právě ta novinka: subjekt už není to, co 'je', co trvá uprostřed proměnlivosti života, ale někdo, kdo se děje, kdo 'se stává', kdo v tom může selhávat, kdo se může provinít nejen vůči druhým, ale také vůči sobě, vůči své povolnosti k existenci, kdo si zablokuje svou vlastní budoucnost a sám sebe ztratí.“⁸

Hejdánkova slova umocňují náš pohled na člověka totiž, že člověčenství nelze určovat pouze na základě biologické danosti. Nicméně na rozdíl od zmíněné statě, nebudeme sledovat, do jaké míry je skautský člověk určován v mezních situacích, tj. když si uvědomuje svá selhání. Naopak budeme sledovat jeho morální a hodnotové ukotvení, které mu umožňuje onu existencionální oporu.

Stávání se člověkem prostřednictvím výchovy

Skautské hnutí je úzce spjaté s výchovou člověka, nejen co se znalostí týče, nýbrž i s výchovou mravní. Je zcela na místě klást si otázku, zdali by se člověk bez výchovy člověkem mohl vůbec stát. Výchova se zdá být samozřejmým předpokladem, aby o sobě člověk mohl smýšlet a vnesl do svého života řád. „Člověk je jediný tvor, jemuž je třeba výchovy.“⁹ Ale jakou má výchova povahu?

Výchova se neodmyslitelně pojí s výchovnými institucemi, jejichž etablování pozorujeme při zrodu antického státu, *polis*. Pojd'me si přiblížit, jakým způsobem se Řekové k výchově vztahovali. „Cílem výchovné metody bylo zajistit mladému člověku 'prodloužené dětství', nenutit ho příliš brzy do 'skutečného života', ale nechat ho projít promyšlenou přípravou, která se proto nazývala *scholé* čili prázdno, volný čas. Škola tedy není prvotně místem získávání vědomostí, ale odkladem vstupu do života 'na ostro' se všemi jeho tvrdostmi a starostmi.“¹⁰ Původní význam školy ve smyslu přestávky patřil k pólu posvátna,¹¹ tento význam se v průběhu dějin podstatně proměnil a vzdálil.

V dnešním světě je výchova spojována s procesem učení se, socializací, nabírání vědomostí, a takto definována je po většinu času vázána na instituci školy. Státní aparát do

---

⁸ JASPERS, Karl. *Otázka viny*. Praha: Academia, 2006, 2. vydání, str. 8.

⁹ KANT, Immanuel. *O výchově*. Praha: Grégr a syn, 1931, str. 31.

¹⁰ SOKOL, Jan. *Filosofická antropologie*. Praha: Portál, 2002, str. 83.

¹¹ PINC, Zdeněk. *Fragmenty k filosofii výchovy*. Praha: OIKOYMENH, 1999, str. 13. Dále Pinc říká, že škola „je místem, kde se protrhává každodennost a člověk se připravuje na přijetí posvátného. Tak škole rozuměli církevní reformátoři a pouze okolnost, že posvátno pro ně bytostně souviselo s textem Písma, byla původně příčinou, že se škola záhy stala průpravou k tomu, aby se člověk naučil číst.“ Tamtéž str. 13.

určité míry určuje, jakými způsoby bude člověk vychován, jaké znalosti a dovednosti potřebuje znát a co by se z nich měl učit. Zdá se, že škola se pro mladého člověka stává především prostorem, kde lze získat potřebnou kvalifikaci k výkonu povolání a hlavním cílem je pokud možno co nejlepší uplatnění na trhu práce. Nicméně je rozdíl mezi kvalifikací a vzděláním, neboť „kvalifikace disponuje člověka k tomu, aby zvládal svět, aby se uměl vyrovnat s věcnými problémy. Vzdělání naproti tomu disponuje ke komunikaci, více než věcí se týká způsobilosti pro vztah k druhým lidem, nejen k současníkům, ale také k předkům a potomkům.“¹² V dnešním světě je člověk ve školách často motivován zvnějšku, odvolává se na kanonické učebnice a není nucen tázat se po smyslu a souvislostech. Vzdělanost ve smyslu životní orientace se může lehce proměnit ve vzdělávání zaměřené na získávání kvantity znalostí spojených s čistými a jasnými fakty vědeckého rázu¹³ a na výchovu a kultivaci člověka se zapomíná. Člověk se formuje v součtech měřitelného a dokazatelného a vzdaluje se od sebe. Moderní doba člověka neúprosně orientuje a tlačí především na výkon, jenž lze změřit. V této dikci je jedinec následně hodnocen v porovnání s ostatními. O vzdělání se dokonce hovoří jako o formě služby, tedy jako o investici do vlastní budoucnosti,¹⁴ která má člověka vést k budoucímu zisku.

Další důležitou součástí výchovy je tradice jako cosi opakujícího a přenášejícího. „Naše výchova je založena z velké části na tom, co je nám dáno jako dědictví v tradici, která se přenáší a je přenášena ve výchově.“¹⁵ Tradice je v tomto smyslu „základním předpokladem existence společenství – dává mu 'počátek' - a to udržované (*tradendum, traditum*) dává mu 'rytmus' (v něm každá společnost směřuje od své minulosti přes současnost k budoucnosti) a nakonec mu dává 'podobu' (to udržované, co lze potkat v nynější přítomnosti).“¹⁶

Z pozice psychologicko-pedagogické se člověk učí základní pravidlům ve společnosti v procesu socializace. Jak již bylo řečeno, výchova je úzce spjata s fenoménem *učení se*, ať už ve smyslu nabývání zkušeností a vědomostí, rozvíjení schopností a dovedností.

---

¹² Tamtéž, str. 11.

¹³ „Z ideálu všeobecného přístupu k poznání pravdy dnes zbyla už jen zoufalá snaha vměstnat vše, co se dnes ví, do školních učebnic – nových to katechismů. Spásnou funkci pravdy obstará Věda sama. Legitimována monopolem pravdy řídí chod společnosti a stala se jedním ze dvou nejdůležitějších faktorů určujících podobu výchovy a kritéria vzdělání, jež se odrážejí v pedagogice.“ In: PINC, Zdeněk. *Fragmenty k filosofii výchovy*. Praha: OIKOYMENH, 1999, str. 24.

¹⁴ SOKOL, Jan. *Filosofická antropologie*. Praha: Portál, 2002, str. 85.

¹⁵ STARK, Stanislav. *Filosofie výchovy jako filosofie lidské aktivity a dialogu*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2006, str. 67.

¹⁶ PELCOVÁ, Naděžda, SEMRÁDOVÁ, Ilona. *Fenomén výchovy a etika učitelského povolání*. Praha: Karolinum, 2014, str. 81-82.

K výchově lze přistupovat i jinak. Výchova nabízí člověku porozumění světu i sobě v celé šíři. Výchovu v tomto smyslu neomezujeme pouze na sociální a společenský rozměr, tj. především na výchovu v rodině či ve škole a podobných institucích, nýbrž výchova se pro nás stává existenciálem, nikdy neukončeným procesem, ve kterém jsme schopni vychovávat i sami sebe.¹⁷ V samotném procesu stávání se člověkem, který jsme načrtli výše, hraje takto pojatá výchova velkou roli.

„Člověk není od přírody tím, kým by být mohl a měl. On se člověkem stává, stává se jím v průběhu svého života, stává se jím ve svém lidském bytí. V tomto ohledu pak vystupuje do popředí onen proces stávání se člověkem, proces vzdělávání uskutečňující se na základě výchovy.“¹⁸

Abychom to shrnuli, v tuto chvíli jsme si načrtli dva způsoby, jakými lze přistupovat k výchově. První přístup můžeme nazvat formální výchovou, což je způsob výchovy, který je úzce spjatý s institucí školy, na níž má velký vliv státní aparát. Dále rozlišujeme výchovu jako celoživotní proces, v němž se člověk teprve postupně utváří. Zachytit proces vnitřní výchovy člověka je daleko obtížnější, jelikož není vázán na předem požadované vědění. Je latentním odrazem toho, jak jednotlivec vede svůj život a zda má touhu překonávat svůj dosavadní postoj k životu a nezabřednout na ustálených a pohodlných pozicích.

V této kapitole jsme si představili způsob, jakým pojmáme člověka. Na motivu *stávání se člověkem* jsme si představili hlavní tezi této práce totiž, že *člověk se člověkem z pohledu filosofické antropologie teprve stává, podle toho, jakými způsoby vede svůj život*. Jedním ze zdrojů normativního schéma, podle kterých se člověk člověkem uskutečňuje, může být i výchova, potud i výchova skautská. Nyní přejdeme k určení si výzkumného problému a představení literatury, na níž budeme provádět kritickou analýzu podoby skautského člověka.

---

¹⁷ Tamtéž, str. 17.

¹⁸ STARK, Stanislav. *Filosofie výchovy jako filosofie lidské aktivity a dialogu*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2006, str. 66.

3. VÝZKUMNÝ POSTUP

V této části si představíme ústřední otázky a témata, kolem kterých se bude naše práce ubírat. Poté co jsme si představili, jak rozumíme optikou filosofické antropologie člověku, pokusíme se tento nastíněný přístup aplikovat na fenomén skautingu.

Výzkumný problém

Skauting je charakteristický tím, že se jakožto výchovný systém opírá především o výchovu a kultivaci člověka, který je veden k postupné sebevýchově. Výsledným obrazem skautského člověka je jedinec soběstačný, zodpovědný a uznávající duchovní hodnoty. Tímto se obraz skauta samozřejmě nevyčerpává, jelikož samotná podoba všestranného člověka, který si skauting vytyčuje za cíl, v sobě skrývá komplexní mravní řád. Na druhou stranu je skauting čímsi charakteristický. Obraz lidství, který vede člověka *ke stávání se skautem*, sám sebe vymezuje vůči jiným pohledům, můžeme říci vůči jiným podobám lidství. Právě ono ohraničení a vymezení se vůči jinému pojetí člověka bychom chtěli zachytit, a to především na několika vybraných motivech, v nichž se nám ukáže specifická skautská morálka.

„Skautování je výzva mladým lidem, aby v sobě našli to nejlepší – a zároveň jim hrou a příkladem pomáhá, aby to uskutečnili. Snad proto je nejen náročný, nýbrž i radostný a celoživotně zavazující.“¹⁹ Cílem této práce je onen celoživotně zavazující program zaprvé čtenáři zprůhlednit, za druhé najít souvislosti a rozdíly mezi tradičním pojetím skautingu a současnou podobou. Tuto podobu budeme zkoumat na rovině vztahu člověka k přírodě a vztahu k Bohu s ohledem na konstituční základy skautingu: tři principy, poslání a výchovnou metodu. Byť se tyto základní prvky nemění, jejich významy a chápání se posouvají s ohledem na proměnu sebepojetí skautského člověka v kontextu společensko-historických událostí.

Výzkumné otázky

Na základě jakých hledisek a mravních hodnot se člověk realizuje jako náležitý skaut? Jakou individualitu skauting produkuje? Tyto dvě otázky budeme sledovat v souvislosti ke dvěma klíčovými motivům: ve vztahu člověka k přírodě a k duchovní skutečnosti. Oba motivy budou vyloženy v kontrastu k protikladu nežádoucího konzumního

---

¹⁹ KOHÁK, Erazim. *Orbis Bene Vivendi*. Praha: Junák – svaz skautů a skautek v ČR, 2001. str. 121.

způsobu vedení života a nerespektování transcendentální orientace v životě, která je skautingu cizí. Příroda a duchovní rozměr skautingu se nám ukazují jako jedny z elementárních prvků skautingu. Ukážeme si, že skauting je podmíněn jednak výchovou v přírodě, jednak je založen na celoživotním rozvíjení duchovního života.

Metodologie

Ideální obraz skautského člověka se pokusíme analyzovat prostřednictvím dvou primárních zdrojů. V kontextu zrodu skautingu v Anglii je pro nás první klíčová příručka *Skauting pro chlapce*, která vyšla v roce 1908. Zakladatel skautingu Robert Baden-Powell tímto dílem položil základy skautské výchovy. Autor knihy, která se často označuje jako bible skautingu, vytvořil tímto dílem základní představu skautské morálky, která zformovala pevné jádro světové struktury obrazu skauta. Poněvadž se zabýváme především českým skautingem, druhým zásadním pramenem pro nás bude kniha *Základy Junáctví*, která byla napsána a upravena pro tehdejší české poměry a z výše uvedené příručky vychází. Jelikož je český skauting propojením anglického a amerického pojetí výchovy mládeže, částečně budeme vycházet i z díla Ernesta Thompsona Setona, který založil obdobného skautského hnutí s názvem Woodcraft Indians. Rozvíjení skautské myšlenky po Baden-Powellově smrti je dále tematizováno především v publikacích vydaných mezinárodní organizací WOSM, která se zasloužila nejen o kodifikovanou verzi knihy *Scouting for Boys*, nýbrž i přesně definuje znění tří principů, poslání a skautskou výchovnou metodu, k nimž se česká organizace Junák hlásí. Práce využívá jak historické dokumenty, tak současné texty. Pomocí diskurzivní analýzy budeme porovnávat některé výrazné prvky skautingu i s ohledem na skautské stanovy, metodiky, příručky a časopisy. Využívání těchto zdrojů nám umožňuje zachytit proměnu podoby skautského nároku, který určuje, jak má člověk správně a hodnotně žít. Tyto zdroje jsou zásadní k pochopení způsobu myšlení, jež se ve skautingu formuje. Je nutné si uvědomit, že skautské hnutí jako takové neleží ve vzduchoprázdnu, nýbrž se dynamicky utváří a proměňuje v souvislosti s každodenním praktikováním a je do jisté míry ovlivňováno diskusemi a texty, které o něm vycházejí.²⁰

Tato práce si neklade za cíl využívat metody kvantitativních výzkumů měření. Nehledá odpověď na otázku, do jaké míry je skautský obraz zastoupen ve společnosti. Abychom to

---

²⁰ S odkazem na dílo Michaela Foucalta pojmáme skauting nikoliv jako univerzální strukturu, nýbrž jako fenomén, jenž je utvářen historickými podmínkami a způsoby, jak se o něm mluví, tj. je utvářen na základě proměnlivého diskurzivního vědění.

shrnutí, předložený text je jemnou analýzou diskurzů, které se podílejí a proměňují význam toho, kdo je skaut. V tomto smyslu je interpretací určité představy o dobrém člověku. V rámci této analýzy se zaměříme na dva ústřední motivy: vztah k přírodě a vztah k Bohu. Zároveň musíme přiznat, že skauting je založen rovněž na pedagogických aspektech a je tvořen z velké části praktickou stránkou, což v práci zohledňujeme.

V první části, zaměřené na vztah člověka k přírodě, se nám bude odkrývat skautský obraz lidství v souvislosti s nárokem na všestranného člověka, odkazem na antický princip *kalokagathia* a apelem na přirozenou výchovu v přírodě. V této části budeme navazovat především na myšlenky Komenského, Rousseaua, Setona a Thoreaua. Druhou část věnujeme duchovnímu rozměru skautingu, a to jakými způsoby se člověk vztahuje k jiným hodnotám než k materiálním. V kontextu českého skautingu je pro nás směrodatné vysledovat především specifický vývoj formování prvního principu (povinnost k Bohu), který je v českém prostředí ojedinělý, neboť byl v 90. letech nahrazen pojmem nejvyšší Pravdy a Lásky. Ze stanov organizace Junák vyplývá, že přihlášení se k duchovnímu rozměru skautingu je nezbytný krok k přijetí skautského způsobu života. Výchozími texty se pro nás stávají publikace vydávané Duchovním odborem Junáka, které tematizují vztah člověka k Bohu a jeho svědomí.

Abychom této spleťte mozaice porozuměli, seznámíme nejdříve čtenáře se vznikem a historickým vývojem skautského hnutí, které se zrodilo uprostřed britského království na počátku 20. století a které zasadilo klíčky téměř do všech koutů světa.

4. PŘEDSTAVENÍ SKAUTSKÉHO HNUTÍ

Skauting je celosvětové hnutí, jež se zabývá výchovou a všestranným rozvojem mladých lidí. Sloveso *to scout* vzniklo z latinského *auscultare* a starofrancouzského *escouter* ve smyslu naslouchat.²¹ Slovo skaut, z anglického *scout* čili zvěd, průzkumník, stopař, je odvozeno od armádního průzkumnictví. Zakladatel skautského hnutí Robert Baden-Powell (zkr. B. P.) psal původně převážně publikace pro vojenské účely, ať už knihu *Reconnaissance and Scouting* nebo příručku pro vojenské zvědy s názvem *Aids to Scouting*. Poslední jmenovanou přepracoval do formy poutavých příběhů tak, aby sloužila k výchově mladých chlapců, nikoliv k vojenským účelům. Skautské hnutí běžně užívá vojenský význam slova *skaut* rozšiřuje o další praktické dovednosti, jakými jsou pozorování ptáků a rostlin, přežití v přírodě a táboření. Skautem se neoznačuje pouze člověk, jenž disponuje zálesáckými dovednostmi nýbrž, a to považujeme za důležité, je to především člověk, který vyznává ideály a hodnoty, na nichž stojí skautské hnutí. „V centru zájmu skautingu jsou tři skupiny hodnot, které uznává jako principy dobrého života a soužití lidí na zemi. Jsou to: jednotlivec, společnost a skutečnost, která je přesahuje.“²² Skauting nelze redukovat pouze na praktickou stránku věci. Skauting jednak vytváří hodnotový systém, jednak učí rozvíjet všelijaké dovednosti a znalosti.

Skautem je člověk, jenž se hlásí ke skautskému poslání, hodnotám a principům a snaží se v duchu skautské myšlenky jednat a konat i vně skautského oddílu. Být skautem znamená i přináležet ke skautskému hnutí jako celku. Skauti tvoří dynamické hnutí, které se sdružuje pod formální organizace. Tyto organizace zastřešují společenství lidí, kteří sdílí podobné nazírání na svět, ideály a cíle.²³ Václav Břicháček i mnoho dalších hovoří o skautingu jako o tvorbě životního stylu,²⁴ který člověka směřuje tak, aby mohl založit sama sebe jako dobrého člověka. V tomto smyslu je skauting celoživotně zavazující program a odlišuje se od povrchního chápání skautingu jakožto pouhé zábavní činnosti.²⁵ Ačkoliv ke skautingu zábava a hry patří, není hlavním cílem *bavit se*. Skauting rozumí hře jako

---

²¹ HOLUB, Josef. *Stručný etymologický slovník jazyka českého*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1978, 2. vydání, str. 439.

²² VOŇAVKOVÁ, Věra. *Tichou poštou: Několik dopisů o smyslu skautingu*. Praha: Junák – svaz skautů a skautek ČR, 2005, str. 4.

²³ VÍTEK, Tomáš (ed.). *Čekatelská zkouška*. Praha: Junák – český skaut, 2016, str. 14.

²⁴ BŘICHÁČEK, Václav. *Skautský oddíl I*. Liberec: Skauting, 1992, str. 1.

²⁵ BŘICHÁČEK, Václav. *Poselství skautské výchovy*. Liberec: Skauting, 1991, str. 16.

výchovné metodě, cílem není hra sama, nýbrž je prostředkem k upevnování charakteru a porozumění světu.

Struktura skautingu a jeho podoba nevychází pouze z díla určitých autorů, nýbrž je vázaná na mezinárodní a národní organizace. V České Republice, nejen z právního hlediska, zastřešuje skauting několik výchovných organizací, z nichž nejznámější a největší organizací je Junák – český skaut, z. s. (dále Junák).²⁶ Tento spolek má k březnu roku 2018 přes 60 000 členů a jeho členská základna rok od roku stoupá.²⁷ Mezi další české organizace, početně menší, patří Svaz skautů a skautek České Republiky nebo YMCA T. S. Junák je taktéž členem tří světových organizací, s nimiž sdílí myšlenkové základy. Stěžejní je pro nás organizace World Organization of the Scout Movement (zkr. WOSM), jelikož má detailně zpracované základní složky, k nimž se Junák jako celek hlásí. Podmínkou členství ve světové organizaci WOSM zahrnuje „věrnost cílům, zásadám a metodám skautingu (...).“²⁸ Další světovou organizací je World Association of Girl Guides and Girl Scouts (zkr. WAGGGS), jež sdružuje dívky²⁹ a International Scout and Guide Fellowship (zkr. ISGF), která se orientuje na dospělé skauty.³⁰ Světové organizace mají důležitou úlohu, neboť jsou „(...) zodpovědné za to, aby byly (...) základní prvky dodržovány všemi národními skautskými organizacemi.“³¹ K tomu mimo jiné patří i přihlášení se k duchovnímu rozměru (viz kapitola 7). V této práci budeme sledovat výlučně osu myšlení, která se utváří v Junáku, jelikož spolek vydává celou řadu publikací a snaží se promyšleně a cíleně pracovat s podobou skautingu. Zároveň je hlavní tepnou vázanou na WOSM, neboť členem této světové organizace může být za danou zemi vždy jen jedna národní organizace.³²

Mezinárodní skautské hnutí WOSM charakterizuje skauting jako „dobrovolné nepolitické výchovné hnutí mladých lidí, přístupné všem bez rozdílu původu, rasy nebo

---

²⁶ Změna názvu organizace z *Junák - svaz skautů a skautek ČR* na *Junák – český skaut* byla schválena na Valném sněmu v Litomyšli v roce 2014, tím se organizace vrátila k původnímu znění z doby svého vzniku v roce 1914 – 1919, In: *Skautky a skauti mění název organizace! Od 1. dubna se nově a stejně jako před 100 lety jmenují „Junák – český skaut“* [online]. Dostupné na: <https://www.skaut.cz/skautky-a-skauti-meni-nazev-organizace-od-1-dubna-se-nove-a-stejne-jako-pred-100-lety-jmenuji-junak-cesky-skaut/> [cit. 4. 5. 2018].

²⁷ *Výroční zpráva Junáka 2017* [online]. Praha: Junák – český skaut, 2017. Dostupné z: <https://skaut.cz/vyrocnizprava/> [cit. 23. 4. 2018].

²⁸ NAGY, László. *250 miliónů skautů*. Praha: Junák – svaz skautů a skautek ČR, 1999, str. 136.

²⁹ Tzv. dívčí kmen.

³⁰ Tzv. kmen dospělých.

³¹ ZAJÍC, Jiří. *Myšlenkové základy skautingu*. Praha: Junák - svaz skautů a skautek ČR, 2001, 2., opr. a dopl. vyd. Vůdcovská zkouška, str. 75.

³² *Nation Scout Organizations* [online]. Dostupné na: <https://www.scout.org/worldwide> [cit. 8. 4. 2018].

náboženství, v souladu s posláním, zásadami a metodou tak, jak je stanovil zakladatel hnutí, popsanými dále.³³ Nepolitičnost skautského hnutí vyjadřuje důležitý moment totiž, že poslání skautingu, snaha o vytvoření lepšího světa, se neuskutečňuje skrze mocenský aparát politických struktur. Motiv nápravy světa je veden skrze jednotlivce, utváří se v nitru člověka,³⁴ který by měl dobrovolně přijmout a přivtělit si určitá pravidla, jimiž se jako náležitý skaut bude řídit. Na druhou stranu to neznamená, že je skauting odtržen od sociálně-politické reality,³⁵ ba naopak člověk je cíleně veden k občanské angažovanosti a podílení se na veřejném životě.³⁶ Dalším aspektem je dobrovolnictví, jež přirozeně podporuje myšlenku, že skaut své vynaložené úsilí do práce s mládeží vkládá na základě vnitřní motivace.

Skautské hnutí se rovněž vyznačuje tím, že je otevřeno pro každého, což neznamená, že je určeno a priori pro kohokoliv. Být skautem totiž znamená dodržovat a ctít základní prvky,³⁷ které tvoří jedinečnost skautingu a odlišují hnutí od obdobných tělovýchovných a turistických organizací. Základními prvky jsou poslání, tři principy a metoda. Blíže o těchto stavebních kamenech skautingu budeme hovořit v následující kapitole. Nyní se podíváme na historické souvislosti vzniku skautingu v Anglii a v Čechách. Nutno podotknout, že historie skautského hnutí ve světě i v Čechách je sama o sobě obsáhlým tématem, proto uvedeme jen záchytné body, které mají čtenáři dokreslit představu o tomto výchovném fenoménu.

Zrod skautského hnutí

Skauting se začal postupně formovat za viktoriánské éry na půdě Britského impéria jako jedinečný výchovný počín zaměřený na výchovu dobrého občana. V průběhu 19. století se důsledkem industrializace proměnila dělba práce a začala se objevovat potřeba vyplnit volný čas smysluplnými činnostmi, což vedlo ke vzniku mnoha volnočasových institucí. Ačkoliv je skauting ojedinělým hnutím, nemějme iluze, že byl mimo školská zařízení jediným výchovně-vzdělávacím institutem. Před vznikem skautingu už existovala celá řada

---

³³ *Fundamental Principles: The Basic Ideas Underlying the Scout Movement* [online]. WOSM, 1992. Dostupné z:

https://scoutdocs.ca/Documents/Fundamental_Principles.php [cit. 4. 4. 2018].

³⁴ VOŇAVKOVÁ, Věra. *Tichou poštou: Několik dopisů o smyslu skautingu*. Praha: Junák – svaz skautů a skautek ČR, 2005, str. 4.

³⁵ *The essential characteristics of scouting* [online]. Dostupné z:

https://www.scout.org/sites/default/files/YouthForumDoc03_E.pdf [cit. 4. 4. 2018], str. 30.

³⁶ ZAJÍC, Jiří. *Myšlenkové základy skautingu*. Praha: Junák - svaz skautů a skautek ČR, 2001, 2., opr. a dopl. vyd. Vůdcovská zkouška, str. 54.

³⁷ *The essential characteristics of scouting* [online]. Dostupné z:

https://www.scout.org/sites/default/files/YouthForumDoc03_E.pdf [cit. 4. 4. 2018], str. 19.

obdobných sdružení pro mládež s různými zaměřeními. Mezi ně patří anglické sdružení mladých lidí YMCA, Boys Brigades či německé rekreační hnutí Wandervögel.³⁸ V českém prostředí považujeme za nejvýznamnější Tyršovu tělovýchovnou organizaci Sokol. Nemalý vliv na výchovu mládeže měly i církve, neboť volný čas mládeže byl v rakousko-uherském mocnářství podřízován rytmem církevního roku.³⁹ Skautský náčelník Junáka Rudolf Plajner k tomu dodává: „Počátkem 20. století si nedělala společnost s mimoškolní výchovou dětí pražádné starosti.“⁴⁰ Dále ukazuje, že většina dětí z malozemědělských rodin byla odkázána v čase po škole na práci. Stejně tak učňovský dorost neměl vymezenou pracovní dobu a práce se zpravidla odehrávala během celého dne. Volným časem disponovali převážně studenti z dobře situovaných měšťanských a úřednických rodin, což může být dle autora jedním z důvodů, proč se skauting usadil zpočátku výhradně ve městech a mezi studenty.⁴¹

Počátek skautského hnutí se datuje k roku 1907, v němž britský generál a válečný hrdina,⁴² Robert Baden-Powell, uspořádal první pokusný tábor pro hrstku mladých chlapců na ostrově Brownsea. Táborový program obsahovalo „táboření, umění pozorovat, příroda (lesní moudrost), rytířskost, první pomoc, vlastenectví a hry. Večer u ohně vyprávěl B-P chlapcům dobrodružné příběhy ze svého bohatého života, předváděl tance domorodých obyvatel ze vzdálených zemí, zpíval exotické písně.“⁴³ Citovaný text nám ukazuje, že tvář skautingu byla od počátku spjata s táborovými dovednostmi, zároveň byl program i nakloněn kulturním zvyklostem a tradicím mimoevropských zemí, v nichž B. P. během vojenských výprav pobýval, a to zejména v Indii, Afghánistánu a Africe.⁴⁴ Přestože měl skauting od počátku vlastenecký nádech a vznikal v koloniální době, byl rovněž otevřený

---

³⁸ *Historie skautingu*. Praha: Junák – svaz skautů a skautek ČR, 2001, 2. upravené vydání. Vůdcovská zkouška, str. 7.

³⁹ PLAJNER, Rudolf. *Úsvit českého junáctví*. Praha: Junácké edice, 1992, str. 10-11.

⁴⁰ Tamtéž, str. 10.

⁴¹ Tamtéž, str. 10-11.

⁴² Ve spojitosti s Baden-Powellovým hrdinstvím se nejčastěji uvádí obrana města Mafekingu za búrské války v Jižní Africe (1899 – 1902). Při obraně tohoto města B. P. využil pro zásobování, sanitní službu a další služby mladé hochy. Díky houževnatému nasazení mladých chlapců je tento moment často považován za zrod výchovného prvku družinového systému (menší skupina hochů pracuje v družinách, přičemž jim velí nejzkušenější a nejnadanější vrstevník). In: *Historie skautingu*. Praha: Junák – svaz skautů a skautek ČR, 2001, 2. upravené vydání. Vůdcovská zkouška, str. 8-9.

⁴³ ŠANTORA, Roman (ed.). *Skautské století: dobrodružný příběh 100 let českého skautingu*. Praha: Mladá fronta; Junák – svaz skautů a skautek, 2012, str. 16.

⁴⁴ *Historie skautingu*. Praha: Junák – svaz skautů a skautek ČR, 2001, 2. upravené vydání. Vůdcovská zkouška, str. 8.

mezikulturnímu dialogu, zájmu a pochopení jinakosti. Baden-Powell se snažil vystavit skauting jako mírové hnutí, které se řídí týmž zákonem a slibem.⁴⁵

V prvních letech se hnutí šířilo přímo lavinovitě a během jednoho roku mělo na 100 tisíc členů. Záhy se rozšířilo i do britských kolonií: Austrálie, Kanady, Irska, na Maltu, Nový Zéland a do Jižní Ameriky. Jakmile získal skauting svou tvář, oslovil, původně výlučně chlapecký počin, i dívky, kterých se ujala v roce 1910 Baden-Powellova sestra Agnes.⁴⁶ Zpočátku se B. P. pokoušel skauting zakomponovat do již existujících organizací, jako například do výše jmenované katolické organizace Boys' Brigade, ačkoliv neúspěšně. Odmítnutí výchovných myšlenek jinými organizacemi vedlo B. P. k založení autonomního sdružení Boy Scout.⁴⁷ Stejný osud čekal i český skauting, neboť se prvním českým iniciátorům skautingu nepodařilo prosadit prvky skautské výchovné metody do tělovýchovné organizace Sokol.⁴⁸

Za další konstituční znak zrodu skautského hnutí se považuje vydání příručky *Scouting for Boys* určenou pro mladé chlapce. Na devíti kapitolách popisuje B. P. náplň skautingu a doplňuje ji poutavými příběhy. Autor v příručce poukazuje na kontrast mezi městským životem a životem v přírodě, v němž je člověk odkázán sám na sebe a své schopnosti. Mýtus, který B. P. vytvořil, je zčásti inspirován jeho vlastními úspěchy a životním příběhem válečného veterána. Postava skauta se od začátku pohybuje v pólech soběstačného a vytrvalého člověka, který si umí poradit za všech okolností. Tento vzor postavil B. P. na ideálu středověkého rytíře, pro něhož byla nejposvátnějším vlastnictvím osobní čest a z vlastností odvaha.⁴⁹ V českém prostředí vytvořil Jaroslav Foglar, spisovatel a jeden z nejvýznamnějších představitelů skautského hnutí, paralelní ikonu skautského člověka. Foglar, přezdíváný Jestřáb, skautské ideály prosazoval nejen přes svou dlouholetou oddílovou činnost skautského vedoucího, ale i svými knihami.⁵⁰ Podobu ideálního skauta můžeme spatřit v odraze slavné figury Mirka Dušína z Rychlých Šípů, který se vyznačuje značnou morální stabilitou, která hraničí s iluzorní dokonalostí.

---

⁴⁵ BADEN-POWELL, Robert. *Skauting pro chlapce*. Praha: Junák – svaz skautů a skautek ČR, 2009, str. 272-273.

⁴⁶ ŠANTORA, Roman (ed.). *Skautské století: dobrodružný příběh 100 let českého skautingu*. Praha: Mladá fronta; Junák – svaz skautů a skautek, 2012, str. 17.

⁴⁷ Tamtéž, str. 15.

⁴⁸ PLAJNER, Rudolf. *Úsvit českého junáctví*. Praha: Junácké edice, 1992, str. 73.

⁴⁹ BADEN-POWELL, Robert. *Skauting pro chlapce*. Praha: Junák – svaz skautů a skautek ČR, 2009, str. 21

⁵⁰ Více o Foglarově vedení 2. pražského oddílu in: ŠANTORA, Roman, ed. *Skautský oddíl: 2. a 5. pražský oddíl Junáka - Jaroslav Foglar a Jaroslav Novák: 1913-2013*. Praha: Junák - svaz skautů a skautek ČR, 2014.

Woodcraft

Světová ústava skautingu hovoří pouze o jednom zakladateli,⁵¹ nicméně takřka ve stejné době, kdy B. P. promýšlel základy skautingu, začalo se formovat v Americe hnutí Woodcraft Indians založené roku 1902 pod záštitou ilustrátora, přírodovědce a spisovatele Ernesta Thompsona Setona. Seton uspořádal první chlapecký tábor v Cos Cob o pět let dříve než B. P.⁵² Za vzor si vybral Seton indiána. Pro své „indiány“ sepsal příručku *Svitek březové kůry*, v níž popisuje ideu woodcraftu – lesní moudrosti. Český skauting je osobitým propojením obou těchto směrů a Seton je u nás často označován za otce woodcraftu. V amerických kruzích je spíše známý jako spisovatel.⁵³ Oba myšlenkové proudy, woodcraft a skautingu, mají mnoho společného. Roku 1906 se B. P. a Seton sešli v londýnském hotelu Savoy, aby vzájemně porovnali a prodiskutovali možnosti výchovy tehdejší mládeže. Přestože se v mnohém shodovali, vydali se nakonec každý svou cestou. Baden-Powell některé prvky od Setona převzal, dokonce užívá termín lesní moudrost, nicméně pro výchovu k správnému občanství mu nevyhovoval vzor indiána tak, jak ho prezentoval Seton.⁵⁴ Právě indiánská symbolika prosákla do českého prostředí, ať už formou táborových tee-pee, totemů, indiánských přezdivek či slavnostních ohňů.⁵⁵ Stejně tak se v českém prostředí ujal systém pro udílení poct, z nichž nejprestižnější je splnění Tří orlích per. Jak již bylo řečeno, B. P. vyhovoval více vzor středověkého rytíře a na podkladě rytířského zákona sepsal a upravil skautský zákon.⁵⁶ Pro oba dva zakladatele bylo důležité zjištění, že chlapci se učí základním hodnotám v malé skupině vrstevníků a že přirozená touha seskupování chlapců může vést k rozvíjení osobnosti člověka. Na tomto základě je vytaven jeden z prvků výchovné metody anglického skautingu: družinový systém. Skautská družina se skládá z hrstky dětí, které si vyberou nejzdatnějšího jedince, tzv. družinového rádce. Skupina se po celý rok společně učí principům spolupráce, rozvíjí sociální dovednosti a funguje na principu samosprávy. Základem pro družiny je rovněž budování pevných pout přátelství.⁵⁷ V Setonově pojetí se hovoří s odkazem na indiánskou strukturu organizace o

---

⁵¹ *Constitution of the World Organization of the Scout Movement* [online]. Dostupné z: https://www.scout.org/sites/default/files/library_files/WOSMconstitutionV2017%20EN%20FR%20xweb_1.pdf [cit. 8. 4. 2018].

⁵² ŠANTORA, Roman (ed.). *Skautské století: dobrodružný příběh 100 let českého skautingu*. Praha: Mladá fronta; Junák – svaz skautů a skautek, 2012, str. 15.

⁵³ Tamtéž, str. 15.

⁵⁴ Tamtéž, str. 15.

⁵⁵ VÍTEK, Tomáš (ed.). *Čekatelská zkouška*. Praha: Junák – český skaut, 2016, str. 16.

⁵⁶ BADEN-POWELL, Robert. *Skauting pro chlapce*. Praha: Junák – svaz skautů a skautek ČR, 2009, str. 225-226.

⁵⁷ Tamtéž, str. 35-36.

tzv. kmenech, což je organizační jednotka původně složená z šesti až padesáti členů, v nichž náčelník řídí práci jednotlivých rodů.⁵⁸

Baden-Powell dále vystavěl skauting na principech křesťanství, na druhou stranu i na náboženské toleranci. Navzdory svému vyznání dal prostor rozvíjení skautingu i v zemích, které mají odlišný duchovní základ než víru v křesťanského Boha. Za druhé byl v anglickém skautingu od počátku kladen důraz na občanství a aktivní službu společnosti,⁵⁹ která je znatelná i ve skautském hesle „Buď připraven“⁶⁰ a po vzoru rytířů v denním příkazu vykonat alespoň jeden dobrý skutek denně.⁶¹ V B. P. pojetí skautingu se podržuje akcent na výchovu zdatných chlapců připravených hájit a bránit svou vlast. Zatímco v anglickém pojetí skautingu se objevují vojenské prvky v podobě nástupů, jednotných uniforem, úctě ke státní vlajce⁶² a akcentu na kázeň a poslušnost,⁶³ Setonovo pojetí woodcraftu vyzdvihuje čistý soulad života s přírodou a prostý život v harmonii. Seton se vymezuje vůči vlivu církve, státu a jakékoli formální organizaci a naopak klade důraz na individualitu člověka. Tento rozkol mezi potřebou individuality a požadavky společnosti zakládá hlavní rozkol těchto dvou myslitelů.⁶⁴

Zakladatel skautského hnutí v Čechách, Antonín Benjamin Svojsík, k tomuto dodává: „Těžko posouditi, kdo má o které odvětví skautingu větší zásluhy, zda Seton či Baden-Powell. Jisto jest, že ona romantičnost, poetičnost a láska k přírodě jsou především zásluhou Setonovou, kdežto pořádek, kázeň a organisace jsou zase dílem Powellovým [...]“⁶⁵ Podle Plajnera měl v poválečném období větší vliv na české junáctví Seton. Plajnerovými slovy především Setonem zdůrazněná „výchova přírodou a v přírodě, jeho idealizovaný Indián typu Vinnetoua, jeho cesta 'stoupání na horu' byly české povaze mnohem bližší než Baden-Powellova výchova k dobrému občanství.“⁶⁶

---

⁵⁸ SETON, Ernest Thompson. *Kniha lesní moudrosti*. Praha: Olympia, 1970, str. 158.

⁵⁹ ZAJÍC, Jiří. *Myšlenkové základy skautingu*. Praha: Junák - svaz skautů a skautek ČR, 2001, 2., opr. a dopl. vyd. Vůdcovská zkouška, str. 10-11.

⁶⁰ BADEN-POWELL, Robert. *Skauting pro chlapce*. Praha: Junák – svaz skautů a skautek ČR, 2009, str. 29.

⁶¹ Tamtéž, str. 22.

⁶² VÍTEK, Tomáš (ed.). *Čekatelská zkouška*. Praha: Junák – český skaut, 2016, str. 16.

⁶³ BADEN-POWELL, Robert. *Skauting pro chlapce*. Praha: Junák – svaz skautů a skautek ČR, 2009, str. 236.

⁶⁴ ZAJÍC, Jiří. *Myšlenkové základy skautingu*. Praha: Junák - svaz skautů a skautek ČR, 2001, 2., opr. a dopl. vyd. Vůdcovská zkouška, str. 11-12.

⁶⁵ SVOJSÍK, Antonín Benjamin. *Základy Junáctví*. Praha: MERKUR, 1991, 3. nezměněné vydání podle 1. vydání v roce 1912, str. 22-23.

⁶⁶ PLAJNER, Rudolf. *Úsvit českého junáctví*. Praha: Junácké edice, 1992, str. 26.

Základy Junáctví

Brzy po svém vzniku v Anglii se skauting uchytil v době národnostního uvědomování na české půdě tehdejší monarchie Rakouska-Uherska. Národním a slovanskému rázu českého skautingu nevyhovovalo používat anglickou přejímku slova skaut a skautování, a z toho důvodu bylo nakonec přijato vlastenecky znějící jméno: junák a junáctví.⁶⁷ Za slovem junák, dnes již zastaralém, se skrývá představa bujného, mladistvého jinocha.⁶⁸ Samotný zakladatel skautského hnutí v Čechách, Antonín Benjamin Svojsík, navrhoval název Chodové, mezi dalšími návrhy zazněly verze jako Stopaři, Kozáci, Zvědové a Slované.⁶⁹ Svojsík interpretuje samotný anglický význam slova skaut následovně, jako: „hocha, jenž chce vše zvědět – všezvěd. Skauti Powellovi mají být průkopníky civilisace, jakým je každý, kdo svůj život zasvětil ušlechtilé ideji a všemožné cesty nalézá [Pathfinder], aby dosáhl vytyčeného cíle.“⁷⁰ Ačkoliv mělo původně anglickou přejímku slova skaut nahradit slovanské označení junák, stále se podržoval anglický ekvivalent, který byl během sto let českého skautingu po většinu času v názvu organizace, ať už společně se slovem junák nebo bez něj.⁷¹ Dnes se ve skautských knihách a periodikách setkáváme s obecným označením *skaut*, když hovoříme o člověku, který se vyznačuje určitou hodnotovou orientací a který ovládá určitou škálu praktických dovedností. O junáku se v jazykovém úzu hovoří spíše při označení organizace Junák. Do dnešní doby se výraz junák podržuje v živé podobě díky znění junácké hymny, v níž se zpívá: „Junáci vzhůru, volá den (...)“⁷²

Svojsík se dále zasadil o sepsání stěžejního díla *Základy Junáctví*, které vyšlo roku 1912. Svojsík se jakožto středoškolský učitel tělocviku a významný sokolský činovník zabýval léta reformou výchovy mládeže a možnostmi přirozené výchovy v přírodě. Ve skautingu viděl nápravu společnosti a zušlechtění mládeže po vzoru anglických skautů. V předmluvě knihy autor vzpomíná na svou první výpravu do Anglie roku 1911, kde se

---

⁶⁷ Tamtéž, str. 56.

⁶⁸ TRÁVNÍČEK, František. *Slovník jazyka českého*. Praha: Slovanské nakladatelství, 1952, 4. vydání, str. 607.

⁶⁹ PLAJNER, Rudolf. *Úsvit českého junáctví*. Praha: Junácké edice, 1992, str. 57.

⁷⁰ SVOJSÍK, Antonín Benjamin. *Základy Junáctví*. Praha: MERKUR, 1991, 3. nezměněné vydání podle 1. vydání v roce 1912, str. 28.

⁷¹ PLAJNER, Rudolf. *Úsvit českého junáctví*. Praha: Junácké edice, 1992.

⁷² SVOJSÍK, Antonín Benjamin. *Základy Junáctví*. Praha: MERKUR, 1991, 3. nezměněné vydání podle 1. vydání v roce 1912, str. 74.

seznámil s novým konceptem výchovy mládeže – skautingem. Po příjezdu z Anglie uspořádal Svojsík tábor nedaleko hradu Lipnice v Orlovských lesích.⁷³

Knihu *Základy Junáctví* tvoří na více jak 700 stránkách převážně jednotlivá odvětví skautské praxe od pozorování, signalizaci, první pomoc, stopování a táboření. Vybrané kapitoly jsou zaměřeny i na ctnosti a povinnosti junáka. Svojsík sice převzal většinu prvků skautské výchovy z knihy *Scouting for Boys*, nicméně oproti anglické linii je daleko více zdůrazňována přirozená výchova v přírodě a tělovýchova. V poměrně krátkém časovém úseku se Svojsíkovi podařilo oslovit okolo třiceti přispěvatelů, kteří vytvořili specifický obraz českého skautingu. Je otázkou, do jaké míry jsou z plejády autorů opodstatněné jednotlivé kapitoly. Čtenář by se mohl podívat nad častými úryvky odkazující na Japonskou kulturu, což lze vysvětlit zájmem Svojsíkova bratra Aloise, cestovatele a katechety, který sepsal v roce 1913 obsáhlou knihu *Japonsko a Lid*. Náčelník Plajner kriticky pohlíží na *Základy Junáctví* jako na sborník prací přátel, přičemž mnoho článků bylo posláno až po stanoveném termínu a včasné vydání bylo značně ohroženo, neboť Svojsík si dal za cíl vydat knihu před sokolským sletem. Nutno podotknout, že z oslovených představitelů T. G. Masaryk slíbený příspěvek ani na opakované urgencye nedodal. Přesto byla kniha přijata veřejností kladně, dokonce byla doporučena výnosem rakouského ministerstva kultu a vyučování pro výuku na vybraných školách, a díky tomu se skautská výchova dostala i do mimopražských měst.⁷⁴

Z pohledu utváření jistého obrazu lidství jsou pro nás stěžejní především kapitoly univerzitních profesorů a tehdejších představitelů české filosofie Františka Čády a Františka Drtiny. Čáda se orientoval na dětskou psychologii; Drtinu považujeme za předního reformátora výchovy a školství, zároveň byl Masarykovým žákem. Mezi dalšími významnými přispěvateli můžeme zmínit představitele vědy J. Thomayera a K. Kovařovice, z umělecké sféry A. Jiráska. Jak vidíme, Svojsíkovi se podařilo české junáctví vystavit na solidním odborném základu, který udal skautingu jasnou tvář a další směřování. „Zatímco v okolních zemích se skautingu chopili hlavně vojenští činitelé, pro český skauting je charakteristické, že u jeho kolébky stáli pedagogové.“⁷⁵ Ačkoliv jsou *Základy Junáctví* inspirováni Setonovým motivem výchovy v přírodě, je kniha po vzoru anglického skautingu

---

⁷³ Historie *skautingu*. Praha: Junák – svaz skautů a skautek ČR, 2001, 2. upravené vydání. Vůdcovská zkouška, str. 21.

⁷⁴ PLAJNER, Rudolf. *Úsvit českého junáctví*. Praha: Junácké edice, 1992, str. 59.

⁷⁵ ŠANTORA, Roman (ed.). *Skautské století: dobrodružný příběh 100 let českého skautingu*. Praha: Mladá fronta; Junák – svaz skautů a skautek, 2012, str. 19.

orientována i na řád a organizovanost. Setonův koncept výchovy nachází uplatnění v organizaci vedené Milošem Seifertem pod názvem Liga lesní moudrosti.⁷⁶

Neslučitelnost s totalitami a znovuzrození v 90. letech

Hladký vývoj skautingu v Čechách přerušila první světová válka a Svojsíkův skauting byl vyzván rakouskými úřady plnit vojenské úkoly, a tak se Svojsík rozhodl skauty zapojit do prospěšných charitativních prací a uchránil chlapce zčásti před vojenským cvičením obrany pod hlavičkou německého velení. Za první republiky se skautská činnost mimo jiné orientovala na veřejně prospěšné práce společnosti. Během druhé světové války se mnozí skauti podíleli na odbojové činnosti proti nacistickému Německu, službě veřejnosti a vlasti. Některým členům se podařilo uniknout za hranice a pěstovat skauting v zahraničí, domácí oddíly se často skrývaly v jiných organizacích, ať už v Klubu českých turistů nebo ve Foglarových klubech Mladého hlasatele.⁷⁷ Po roce 1940 byl vývoj skautingu takřka přerušen na více jak 50 let, kdy byl z politických důvodů třikrát zakázán. „Poprvé v roce 1940 nacisty v souvislosti s okupací naší země. Podruhé v roce 1950 komunisty po zavedení diktatury po převratu v únoru 1948 a potřetí opět komunistickou mocí v roce 1970 (...).“⁷⁸ Mnoho skautů se muselo rozhodnout, do jaké míry budou věrni skautským ideálům a mnozí za ně zaplatili cenu nejvyšší. Za totalitního komunistického režimu v 50. letech hrozilo skautským činovníkům vězení či persekuce, neboť skautská činnost byla dávána do souvislosti s přípravou politických zvrátů. Přihlášení se ke skautské identitě se pomalu rovnalo protistátní činnosti. V mnoha případech byla tato obvinění vykonstruována. Naopak státem podporovány byly oficiální pionýrské organizace, které byly vázány na školu. Koncem šedesátých let se uvolnila politická atmosféra, veřejnost začala s hnutím sympatizovat a junácké prvky výchovy mládeže začaly postupně prosakovat i do pionýrské organizace. Následné období normalizace v 70. letech vedlo opět k ukončení činnosti Junáka.⁷⁹ Jak bylo řečeno výše, v období zákazu skautingu nezbývalo skautským vedoucím nic jiného, než uchovávat ideje skautingu buď v ilegalitě, anebo pod hlavičkou jiných organizací.

---

⁷⁶ ZAJÍC, Jiří. *Myšlenkové základy skautingu*. Praha: Junák - svaz skautů a skautek ČR, 2001, 2., opr. a dopl. vyd. Vůdčovská zkouška, str. 16.

⁷⁷ *Historie skautingu*. Praha: Junák – svaz skautů a skautek ČR, 2001, 2. upravené vydání. Vůdčovská zkouška, str. 22-34.

⁷⁸ VÍTEK, Tomáš (ed.). *Čekatelská zkouška*. Praha: Junák – český skaut, 2016, str. 17.

⁷⁹ *Historie skautingu*. Praha: Junák – svaz skautů a skautek ČR, 2001, 2. upravené vydání. Vůdčovská zkouška, str. 36-41.

Čtvrtého obnovení se Junák dočkal po sametové revoluci, kdy se v roce 1990 takřka po dvou desetiletích uspořádal IV. junácký sněm. Znovuobrození skautingu neproběhlo úplně hladce, neboť po letech zákazů došlo zcela přirozeně mezi některými činovníky k názorovým střetům ohledně minulosti i budoucí podobě hnutí. Z historického hlediska je důležité zmínit, že v 90. letech byli českoslovenští skauti opět přijati do mezinárodních organizací. Ze sněmů v 21. století vyšli dva klíčové dokumenty: *Strategie Junáka do roku 2005* a *Charta českého skautingu pro 21. století*. S pádem železné opory se Junáku podařilo postupně vybudovat komplexní systém vzdělávání činovníků a skauting prosákl do různých oblastí společenského života.⁸⁰

---

⁸⁰ ŠANTORA, Roman (ed.). *Skautské století: dobrodružný příběh 100 let českého skautingu*. Praha: Mladá fronta; Junák – svaz skautů a skautek, 2012, str. 220-223.

5. HODNOTOVÝ ROZMĚR SKAUTINGU

Cílem této studie není podat čtenáři vyčerpávající výčet jednotlivých hodnot, k nimž se skauting vztahuje, nýbrž jde o snahu porozumět, jaký typ člověka skauting vytváří, jak skrze posilované hodnoty takový člověk uvažuje, jak sama sebe chápe, ale i do jakých rozporů se může vnitřně dostat. Abychom tomuto nároku porozuměli, je nezbytné vyložit si základní hodnotový systém skautingu, který je pevně zakotven ve skautském poslání, třech principech a výchovné metodě. Tyto prvky tvoří dohromady základní hodnotový rámec hnutí. V této kapitole si nejdříve ukážeme, jak hodnotám obecně rozumíme, tj. jako fenoménu, který motivuje naše jednání a vůči kterému nelze zůstat lhostejným. Následně si prostřednictvím stanov Junáka zprostředkujeme současné znění skautského poslání, tří principů a skautské výchovné metody. Ze skautské výchovné metody se zaměříme na znění skautského slibu a zákona. Zatímco skautský zákon ztělesňuje konkrétní pravidla jednání, složením skautského slibu se člověk zavazuje a ztotožňuje s mravním řádem hnutí.

Na samém počátku je třeba říci, že hodnoty mají obecně ve společnosti, ale i v životě jednotlivce nezastupitelnou úlohu, neboť strukturují naše postoje ke světu a inherentně k člověku náleží. Člověk je bytost hodnotící a nemůže nehodnotit. Domníváme se, že ke světu se nevztahujeme neutrálně či nezaujatě. Svět hodnotíme z pozice lidských očekávání, a potud se ke skutečnosti vztahujeme jako zainteresované bytosti.⁸¹ Německá filosofka Hannah Arendtová ve svém díle *Vita Activa* poukazuje na původní význam pojmu hodnota, který byl spojován s oblastí obchodování, směny a prodeje.⁸² Dnes máme sklon vztahovat se k hodnotám v souvislosti s našimi postoji a preferencemi. Hodnoty jsou pro nás orientačním měřítkem, kompasem v jednání a v případě, že jsou námi uznávané hodnoty zpochybněny, může to pro nás znamenat krizi a ztrátu opory. Václav Němec k tomu dodává:

„Hodnoty jsou pojímány nejenom jako to, co strukturuje naši emocionalitu, ale také jako to, co uvádí do pohybu či motivuje naše rozhodování a jednání. (...) Nakolik neustále něco chceme, pro něco se rozhodujeme, a něco ve světě konáme, natolik se přimykáme k určitým hodnotám, necháme se jimi vést, solidarizujeme s nimi a uskutečňujeme se ve světě.“⁸³

⁸¹ NĚMEC, Václav. *Úloha hodnot ve společnosti*. In: HAVLÍČEK, Aleš, KRBEK, Lubomír (ed.). *Hodnoty, stát a společnost*. Ústí nad Labem: Filozofická fakulta Univerzity J. E. Purkyně, 2014, str. 21.

⁸² ARENDTOVÁ, Hannah. *Vita activa, neboli, O činném životě*. Praha: OIKOYMENH, 2007, str. 208-213.

⁸³ NĚMEC, Václav. *Úloha hodnot ve společnosti*. In: HAVLÍČEK, Aleš, KRBEK, Lubomír (ed.). *Hodnoty, stát a společnost*. Ústí nad Labem: Filozofická fakulta Univerzity J. E. Purkyně, 2014, str. 23.

Hodnoty jsou pro člověka po většinu času samozřejmostí, neboť jsou součástí našeho přirozeného životního postoje, v němž mají charakter zvyklosti a zabydlenosti.⁸⁴ V přirozeném postoji již hodnotám vždy na nějaký způsob rozumíme, jelikož se s nimi dennodenně setkáváme. Ve filosofii se naopak k hodnotám vztahujeme teoreticky. Teorie hodnot se nazývá axiologie a hodnota je chápána jako *cosi*, oč stojí usilovat.⁸⁵ V sociologických a psychologických zkoumáních se setkáváme s různými tabulkami soubory hodnot; tyto obory sledují proměnu hodnocení v závislosti na věku, pohlaví, povolání, vzdělání a dalších faktorech. Nyní přejdeme k hodnotovému podhoubí skautingu, které je obsaženo ve skautském poslání, třech principech a výchovné metodě.

Poslání skautingu

Skautské poselství je obsaženo v B. P. dopise na rozloučenou: „Pokuste se opustit tento svět trochu lepším, než jaký jste jej našli, a až přijde vaše poslední hodina, můžete zemřít šťastně a s pocitem, že jste čas nepromarnili, ale udělali, co bylo ve vašich silách.“⁸⁶ Tento výrok se stal mottem skautů po celém světě. Člověk, který chce poctivě realizovat své určení jako skaut, se snaží tuto zvěst naplnit ve svém každodenním jednání. V díle Baden-Powella, Setona i Svojsíka se objevuje jedna spojující myšlenka totiž, že svět je svým způsobem zkažený a skrze skautskou výchovu je lze napravit. „Východiskem skautingu je přesvědčení, že svět může být skutečně lepší.“⁸⁷

Co se týče poslání, ve stanovách Junáka z roku 2014 je definováno následovně:

„(...) posláním a účelem je – v souladu s principy a metodami stanovenými zakladatelem skautského hnutí Robertem Baden-Powellem a zakladatelem českého skautingu A. B. Svojsíkem – podporovat rozvoj osobnosti mladých lidí; jejich duchovních, mravních, intelektuálních, sociálních a tělesných schopností tak, aby byli po celý život připraveni plnit povinnosti k nejvyšší Pravdě a Lásce; sobě samým; bližním, vlasti, celému lidskému společenství a přírodě.“⁸⁸

---

⁸⁴ BENYOVSZKY, Ladislav a kol. *Úvod do filosofického myšlení*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007, str. 11.

⁸⁵ PELCOVÁ, Naděžda, SEMRÁDOVÁ, Ilona. *Fenomén výchovy a etika učitelského povolání*. Praha: Karolinum, 2014, str. 83-84.

⁸⁶ NAGY, László. *250 miliónů skautů*. Praha: Junák – svaz skautů a skautek ČR, 1999, str. 70.

⁸⁷ VOŇAVKOVÁ, Věra. *Tichou poštou: Několik dopisů o smyslu skautingu*. Praha: Junák – svaz skautů a skautek ČR, 2005, str. 4.

⁸⁸ JUNÁK – ČESKÝ SKAUT, Z. S. *Stanovy Junáka* [online]. Litomyšl: [s.n.], 29. 3. 2014. Dostupné z: <https://krizovatka.skaut.cz/dokumenty/file/114-stanovy-junaka-podepsane?autologin=1> . [cit. 10. 2. 2018], str. 1.

Obdobně v 90. letech definuje skautské poselství tehdejší náčelník Václav Břicháček, když hovoří o skautingu jako o „(...) poselství všestranné výchovy – v kruhu vrstevníků a uprostřed přírody – které jsme přijali od zakladatelů a které máme povinnost rozvíjet a předat budoucím [generacím].“⁸⁹

Tři principy

Pokud se budeme pohybovat na rovině utváření určitého typu osobnosti a morálky, musíme zohlednit především skautské ideály, které vycházejí z triády tří principů: povinnost k Bohu, povinnost k druhým a povinnost k sobě. Tři principy jsou definovány ve stanovách Junáka z roku 2014 takto:

„Povinnost vůči Bohu, chápána jako povinnost hledat a respektovat v životě vyšší hodnoty než materiální;

povinnost vůči ostatním, chápána jako věrnost své vlasti, která je v souladu s úsilím o mír, snaha o vzájemné pochopení a spolupráci mezi lidmi, národy a různými sociálními skupinami; je pojata jako závazek účastnit se na rozvoji společnosti, jako úcta a láska prokazovaná bližním a přírodě;

povinnost vůči sobě, chápána jako odpovědnost za rozvoj sebe sama.“⁹⁰

Teprve život v souladu s těmito principy utváří pravé naplnění skautského života, tj. snahu stát se dobrým člověkem. Tři principy tvoří jádro hodnotového systému skautingu a vytvářejí hierarchii mezi dalšími hodnototvornými prvky. Čtyři pilíře skautské výchovy, tj. skautský zákon, heslo, denní příkaz a slib jsou prostředky, které člověku pomáhají skautský ideál naplňovat, z toho důvodu jim rozumíme jako *vnější, proklamativní formulaci duchovního rozměru i podstaty skautingu, jejichž přijetí a důsledné zachovávání je podmínkou práva označení 'být skautem'*.⁹¹ Duchovní rozměr skautingu je bytostně vázán na první princip. Co se týče prvního principu, v českém kontextu vybízí člověka hledat a respektovat v životě i jiné hodnoty než materiální.⁹² V tuto chvíli první princip nebudeme rozvádět, neboť se jeho genealogií budeme zabývat v poslední kapitole. Druhý princip se projevuje hlavně skrze službu druhým, na což klade velký důraz zakladatel Baden-Powell:

⁸⁹ BŘICHÁČEK, Václav. *Poselství skautské výchovy*. Liberec: Skauting, 1991, str. 7.

⁹⁰ JUNÁK – ČESKÝ SKAUT, Z. S. *Stanovy Junáka* [online]. Litomyšl: [s.n.], 29. 3. 2014. Dostupné z: <https://krizovatka.skaut.cz/dokumenty/file/114-stanovy-junaka-podepsane?autologin=1>. [cit. 10. 2. 2018], str. 2.

⁹¹ NAVRÁTIL, Zdeněk. *Morálka a etika ve skautingu*. Praha: Ekumenická lesní škola, 2002, str. 10.

⁹² JUNÁK – ČESKÝ SKAUT, Z. S. *Stanovy Junáka* [online]. Litomyšl: [s.n.], 29. 3. 2014. Dostupné z: <https://krizovatka.skaut.cz/dokumenty/file/114-stanovy-junaka-podepsane?autologin=1>. [cit. 10. 2. 2018], str. 1.

na výchovu správného občana. Vychází tak z křesťanského nároku solidarity a lásky k bližnímu jako k sobě samému. V druhém principu je obsažen ještě jeden rozměr, a tím je pocit užitečnosti ve smyslu být užitečný pro druhé. Tato užitečnost se naplňuje pomocí denního příkazu vykonat alespoň každý den jeden dobrý skutek. Třetí princip, tedy povinnost vůči sobě, chápána jako odpovědnost za rozvoj sebe sama, v sobě zahrnuje všestranný rozvoj každého jednotlivce v oblasti duchovní, duševní i tělesné. Domníváme se, že v počátcích skautingu se tento nárok uskutečňoval skrze princip *kalokagathia* (viz kapitola 6). Všimněme si, že akcent na individualitu skautského člověka nemůže překročit zájmy společenství, neboť by popírala druhý princip, který člověka zavazuje vůči společenství v nejširším slova smyslu.

Skautská výchovná metoda

Skautská výchovná metoda obsahuje sedm vnitřně provázaných prvků, které reprezentují odlišné výchovné funkce. Jednotlivé prvky se vzájemně doplňují a tvoří komplexní systém.⁹³ Skautská výchovná metoda je popsána ve stanovách spolku, byť se postupem času obměňuje.⁹⁴ Jednotlivými prvky jsou: slib a zákon, učení se zkušeností, družina, symbolický rámec, příroda, program osobního růstu a dospělí průvodci.⁹⁵

Podle Václava Břicháčka se skautská výchova nesoustředí na potřebnou sumu znalostí, nýbrž na přiměřený rozvoj člověka. Cílem výchovy je *něco z jedince vytvořit*: zušlechtit jeho kladné vlastnosti a rozvíjet jeho možnosti.⁹⁶ Skautská metoda tak „vychází z přirozených zájmů a potřeb dětí.“⁹⁷ Nyní se pojďme blíže podívat na první výchovný prvek, kterým je skautský zákon a slib.

Skautský zákon představuje etický kodex, který člověku poskytuje oporu v jeho jednání. Znění nynější podoby skautského zákona bylo schváleno na V. valném sněhu Junáka roku 1992 v této podobě:

---

⁹³ Tamtéž, str. 2.

⁹⁴ Stanovy Junáka z roku 2001 do výchovné metody kupříkladu zařazují i službu společnosti a postupně stimulační program. JUNÁK - SVAZ SKAUTŮ A SKAUTEK ČR. Stanovy Junáka [online]. Vsetín: 21. 10. 2001. Dostupné na: <https://krizovatka.skaut.cz/dokumenty/file/116-stanovy-junaka> [datum stažení: 10. 2. 2018].

⁹⁵ JUNÁK – ČESKÝ SKAUT, Z. S. *Stanovy Junáka* [online]. Litomyšl: [s.n.], 29. 3. 2014. Dostupné z: <https://krizovatka.skaut.cz/dokumenty/file/114-stanovy-junaka-podepsane?autologin=1> . [cit. 10. 2. 2018], str. 2-3.

⁹⁶ BŘICHÁČEK, Václav. *Skautský oddíl I*. Liberec: Skauting, 1992, str. 57.

⁹⁷ Tamtéž, str. 69.

- „1. Skaut je pravdomluvný.
2. Skaut je věrný a oddaný.
3. Skaut je prospěšný a pomáhá jiným.
4. Skaut je přítelem všech lidí dobré vůle a bratrem každého skauta.
5. Skaut je zdvořilý.
6. Skaut je ochráncem přírody a cenných výtvorů lidských.
7. Skaut je poslušný rodičů, představených a vůdců.
8. Skaut je veselý myslí.
9. Skaut je hospodárný.
10. Skaut je čistý v myšlení, slovech i skutcích.“⁹⁸

Oproti ustálené podobě z roku 1921, došlo pouze k výměně slov v 9. bodě zákona ze „skaut je spořivý“ na skaut je „hospodárný.“⁹⁹

Skautský slib vychází ze tří principů, neboť jednotlivé části slibu na tři principy explicitně odkazují. Složením skautského slibu jednotlivec dává aktivně najevo, že se vědomě ztotožňuje nejen s morálním kodexem, nýbrž že se i zavazuje v duchu skautského slibu jednat, jak dovede nejlépe. Aktuální podoba skautského slibu byla rovněž schválena na V. valném sněmu Junáka v roce 1992 a její formulace zní od té doby následovně:

„Slibuji na svou čest, jak dovedu nejlépe:
 sloužit nejvyšší Pravdě a Lásce věrně v každé době,
 plnit povinnosti vlastní a zachovávat zákony skautské,
 duší i tělem být připraven(a) pomáhat vlasti i bližním.
 Slib lze doplnit dobrovolným dodatkem: 'K tomu mi pomáhá Bůh' .“¹⁰⁰

Skautský slib nemá povahu absolutního závazku, neboť formule *jak dovedu nejlépe* odkazuje ke snaze naplňovat jednotlivé části s ohledem na svědomí. Na druhou stranu představuje slibová formule důležitou roli ve skautském životě. Složení slibu je [...] prvním symbolickým krokem na cestě sebevýchovy.“¹⁰¹ Břicháček k tomu dodává: „Člověk je jediná bytost v nám známém vesmíru, která může dát slib. Zaváže se k něčemu do budoucnosti a snaží se svému závazku dostát, a to bez ohledu na situace, do kterých se

⁹⁸ JUNÁK – ČESKÝ SKAUT, Z. S. *Stanovy Junáka* [online]. Litomyšl: [s.n.], 29. 3. 2014. Dostupné z: <https://krizovatka.skaut.cz/dokumenty/file/114-stanovy-junaka-podepsane?autologin=1> . [cit. 10. 2. 2018], str. 2.

⁹⁹ ŠANTORA, Roman (ed.). *Skautské století: dobrodružný příběh 100 let českého skautingu*. Praha: Mladá fronta; Junák – svaz skautů a skautek, 2012, str. 27.

¹⁰⁰ JUNÁK – ČESKÝ SKAUT, Z. S. *Stanovy Junáka* [online]. Litomyšl: [s.n.], 29. 3. 2014. Dostupné z: <https://krizovatka.skaut.cz/dokumenty/file/114-stanovy-junaka-podepsane?autologin=1> . [cit. 10. 2. 2018], str. 2.

¹⁰¹ ZAJÍC, Jiří. *Myšlenkové základy skautingu*. 2., opr. a dopl. vyd. Praha: Junák - svaz skautů a skautek ČR, 2001. Vůdcovská zkouška, str. 21.

v životě dostane.“¹⁰² Podle stanov Junáka je každý člen povinen složit skautský slib a řídit se jím,¹⁰³ nicméně stanovy dále netematizují, v jakém časovém úseku si má slib člen splnit.

V tuto chvíli jsme si připravili půdu pro další zkoumání. V další části se budeme věnovat vztahu skautského člověka k přírodě v souvislosti s nárokem na všestrannou kultivaci člověka, která se objevuje v díle J. A. Komenského a v řeckém principu *kalokagathia*. Utváření skautského člověka vztáhneme na motiv výchovy v přírodě a přírodou. Zproblematizujeme si přirozený stav člověka v díle J. J. Rousseaua a vzepření se městskému způsobu života v romantizující podobě u E. T. Setona a H. Thoreaua.

---

¹⁰² BŘICHÁČEK, Václav. *Poselství skautské výchovy*. Liberec: Skauting, 1991, str. 16.

¹⁰³ JUNÁK – ČESKÝ SKAUT, Z. S. *Stanovy Junáka* [online]. Litomyšl: [s.n.], 29. 3. 2014. Dostupné z: <https://krizovatka.skaut.cz/dokumenty/file/114-stanovy-junaka-podepsane?autologin=1> . [cit. 10. 2. 2018], str. 5.

6. VÝCHOVA A PŘÍRODA

V prvním oddíle jsme čtenáři předložili premisu, že *stávání se* člověkem je možné skrze výchovu. Skautská výchova je neformální proces, který není vázán na instituci školy a v tomto ohledu ho chápeme jako celoživotní dynamický proces, v němž se člověk utváří a stává se plnohodnotnou bytostí. Cílem skautské výchovy je v souladu se třemi skautskými principy kultivovat člověka po všech jeho stránkách. V našem výkladu nyní zaměříme naši pozornost na fenomén přírody, který je jednou z výchovných metod skautingu. Lze mluvit o skautingu bez pobytu v přírodě? Příroda se stává výchovným prostředkem, v němž se člověk uskutečňuje jako skaut, neboť pobyt v přírodě skautského člověka přímo zakládá a formuje. V této kapitole se pokusíme čtenáři ukázat nejen vztah člověka k přírodě, nýbrž i jaké myšlenkové proudy stály u vzniku českého junáctví a nastínit vzájemnou provázanost Svojsíkovy podoby skautingu a Tyršova tělovýchovného spolku Sokol. Nejdříve si představíme znění šestého bodu skautského zákona a tři pojetí přírody podle Baden-Powella. Toto pojetí obohatíme o čtvrtý důležitý motiv, jenž se týká ochrany přírody. V dalším výkladu se budeme věnovat nároku na všestrannou výchovu v souvislosti s dílem J. A. Komenského a motivu přirozeného pobytu v přírodě s odkazem na J. J. Rousseaua. V závěru kapitoly se budeme zabývat motivem lesní moudrosti. Celou kapitolou nás bude latentně provázet, hegelovsky řečeno, motiv odcizení se člověka od přírody, což je stav, vůči kterému se skauting vymezuje.

Příroda jako laboratoř, klubovna a chrám

Na úvod je třeba říci, že příroda je tematizována v evropském kontextu takřka od antiky až po současnost. České slovo příroda má původní význam ve smyslu *co se přirodilo* či jako to, co se rodí či vzniká bez zásahu člověka.¹⁰⁴ „Přirozené je pak to, co náleží k rození, co patří k 'přírodě' a ne do oblasti vyrobeného a vymyšleného.“¹⁰⁵ Starořecký pojem pro přírodu *fysis* znamená: „živou přírodu, všechno to, co na světě vzniklo a vzniká, roste a množí se.“¹⁰⁶ Slovo *fysis* je odvozeno od sloves: *fyomai* (rodím se) a *fyó* (rodím).¹⁰⁷ Ze starořecké terminologie je zajímavé, že v nejpůvodnějším a širším slova smyslu tato „slova

¹⁰⁴ MACHEK, Václav. *Etymologický slovník jazyka českého*. Praha: Lidové noviny, 1997, 3. vydání z roku 1971, str. 494.

¹⁰⁵ KRATOCHVÍL, Zdeněk. *Filosofie živé přírody*. Praha: Hermann a synové, 1994, str. 11-12.

¹⁰⁶ SOKOL, JAN. *Malá filosofie člověka a Slovník filosofických pojmů*. Praha: Vyšehrad, 2007, str. 310.

¹⁰⁷ BENYOVSZKY, Ladislav a kol. *Úvod do filosofického myšlení*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007, str. 259.

označovala nejen to, co 'roste ze sebe sama', co 'je ze sebe plodivé', ale také to, co má povahu 'divočiny', je to 'divoké, nezkrotné a nenarušené.'¹⁰⁸

Příroda je ve filosofii často tematizovaná v pólech protikladů. Ať už v díle sofistů jako to, co stojí v protikladu k *nomos* (to, co je dáno lidskou dohodou, smlouvou, zvykem). Příroda je v tomto protikladu chápána jako cosi nezkrotného a nenarušeného lidskými zásahy. Později v antické kultuře vystupuje *fysis* v základní diferenci vůči *techné* (sféra uměle vytvořeného). Ve středověku se tento význam *fysis* přenesl do latinského slova *natura*.¹⁰⁹ Povaha nezkrotné a divoké přírody se stala i předmětem pro umělecká ztvárnění, např. v díle anglického krajináře Williama Turnera, a to především na obrazech, na nichž je vyobrazeno rozbouřené moře.

V evropské tradici bývá příroda často postavena jako cosi, co se jeví být v protikladu ke kultuře. Za pozornost stojí skutečnost, že ve vztahu člověka k přírodě má Junák ojedinělou formulaci znění šestého bodu skautského zákona, který zní: „skaut je ochráncem přírody a cenných výtvorů lidských.“¹¹⁰ Skautský zákon má v různých zemích odlišné znění, kdy většina organizací vychází z původního znění dané kánonem anglického skautingu. Baden-Powell šestý bod skautského zákona zformuloval následovně: „Skaut je přítelem zvířat. Neměl by zvířata zabíjet zbytečně, ale měl by je co možná uchránit před bolestí, protože to jsou boží tvorové.“¹¹¹ Některé organizace si tuto formulaci dodnes podržují, objevují se i různé obměny či rozšíření. Důraz je tak kladen např. na péči o přírodu a přírodní prostředí. V některých zněních příroda vystupuje explicitně jako výtvor boží. Objevují se i formulace jako skaut je přítelem přírody a respektuje ji či skaut ochraňuje vše živé, snaží se přírodu poznat.¹¹² V českém prostředí částečně mizí pomyslná čára mezi přírodou a kulturou, mezi přírodou a hodnotnými lidskými výtvy. Kromě přírody se zohledňuje i kulturní rozměr významných děl v řeckém slova smyslu ze sféry *techné*. V *Základech Junáctví* se objevuje skautský zákon v nezměněné formě z anglického překladu. Nutno podotknout, že přidání dovětky *ochrana cenných výtvorů lidských* není novodobou

---

¹⁰⁸ Tamtéž, str. 259.

¹⁰⁹ Tamtéž, str. 259.

¹¹⁰ JUNÁK – ČESKÝ SKAUT, Z. S. *Stanovy Junáka* [online]. Litomyšl: [s.n.], 29. 3. 2014. Dostupné z: <https://krizovatka.skaut.cz/dokumenty/file/114-stanovy-junaka-podepsane?autologin=1>. [cit. 10. 5. 2018], str. 2.

¹¹¹ BADEN-POWELL, Robert. *Skauting pro chlapce*. Praha: Junák – svaz skautů a skautek ČR, 2009, str. 10.

¹¹² LIST OF SCOUT LAW BY COUNTRY. [online]. Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_Scout_Laws_by_country [cit. 10. 5. 2018].

záležitostí, neboť už v roce 1921 se znění zákona ustálilo do podoby, jakou známe ze současných stanov Junáka.¹¹³

V nejširším slova smyslu se ve skautingu objevují čtyři základní roviny vztahu skautského člověka k přírodě. Za prvé se příroda ukazuje jako přirozená kulisa, v níž se odehrává většina skautské činnosti, za druhé je příroda zdrojem duchovního nazírání na svět a jednotlivé skutečnosti a za třetí je nevyčerpatelnou studnicí poznání. Stanovy Junáka přírodu charakterizují následovně: „Pro skauting je příroda nejen nejpřirozenějším výchovným prostředím; je i předmětem zájmu, péče a ochrany; stejně jako zdrojem citového a duchovního rozvoje.“¹¹⁴ Baden-Powell v knížce *Rovering to Success: A Guide for Young Manhood* formuluje trojí význam přírody, neboť hovoří o přírodě jako o laboratoři, klubovně a chrámu.¹¹⁵ Poslední rozměr přírody, na který poukazují stanovy, směřuje k péči, úctě a ochraně přírody. V junáckých metodických příručkách se v souvislosti s narůstající ekologickou krizí odkazuje na myšlenky českého filosofa Erazima Koháka a jeho hlubinnou ekologii. Kohák ve svých úvahách o skautingu, vyzdvihuje skautský způsob vedení života pro jeho náročnost, čínorodost a pestrost. Uvádí ho do protikladu s pasivní formou konzumního života, kterou definuje jako sklon soudobé společnosti *mít*,¹¹⁶ ve smyslu chtít stále víc, vlastnit, shromažďovat věci, obklopovat se jimi a vytvářet přebytek bez nutné potřeby. Je to postoj, v němž se uskutečňuje lenost, nezájem, nezodpovědnost a lhostejnost. Tento postoj se snaží skaut překonávat.

Kohák v souvislosti s hlubinnou ekologií mluví nikoliv o návratu do přírody, ale o návratu „k předvědomé hloubi našeho cítění.“¹¹⁷ Autor ukazuje, že návrat do přírody nemůže být odpovědí na globální problematiku ekologické krize, která pramení z průmyslové civilizace, jež se díky svému panskému a technickému rozumu odcizila od přírody a začala ji vnímat jako pouhý zdroj surovin. Kohák nabízí čtenáři cestu, která má vést k jeho nitru, do oblasti cítění a prociťování. K tomu dodává: „především soucítění se vším životem je pohonným motorem etického jednání.“¹¹⁸ Ve skautingu vidí možnost hlubšího naplňování

---

¹¹³ ŠANTORA, Roman (ed.). *Skautské století: dobrodružný příběh 100 let českého skautingu*. Praha: Mladá fronta; Junák – svaz skautů a skautek, 2012, str. 26.

¹¹⁴ JUNÁK – ČESKÝ SKAUT, Z. S. *Stanovy Junáka* [online]. Litomyšl: [s.n.], 29. 3. 2014. Dostupné z: <https://krizovatka.skaut.cz/dokumenty/file/114-stanovy-junaka-podepsane?autologin=1>. [cit. 10. 5. 2018], str. 3.

¹¹⁵ BADEN-POWELL, Robert. *Rovering to Success: A Guide for Young Manhood* [online]. Dostupné z: <http://www.thedump.scoutscan.com/rts.pdf>. [cit. 2. 6. 2018], str. 103.

¹¹⁶ KOHÁK, Erazim. *Orbis Bene Vivendi*. Praha: Junák – svaz skautů a skautek ČR, 2001, str. 120-121.

¹¹⁷ Tamtéž, str. 123.

¹¹⁸ Tamtéž, str. 123.

života, tj. učí citlivé prožívání v souzvuku s lidskou přirozeností, což také spojuje s velikou výsadou, ale i velikým závazkem.¹¹⁹

V další části se podíváme na tři klíčové prvky, které dokreslují vztah skautského člověka k přírodě a k jeho postupné sebevýchově. Těmi jsou všestranná výchova, řecký princip *kalokagathia* a přirozená výchova v přírodě.

Všestranná výchova

O přirozené výchově v přírodě se od počátku skautingu hovoří s ohledem na všestranný rozvoj člověka. Zde se dostáváme k zásadnímu provázání motivu všestrannosti a sebevýchovy člověka. Světová organizace WOSM k tomu říká: „Skauting je založen na principu sebevýchovy. To znamená, že každý mladý člen hnutí je považován za jedinečnou osobnost, která má od začátku potenciál rozvíjet se ve všech směrech a přebírá za svůj rozvoj zodpovědnost. Sebevýchova v sobě implicitně obsahuje představu 'výchovy zevnitř' (...).“¹²⁰ Princip sebevýchovy člověka v sobě nese apel na všestranný rozvoj člověka, který je zakořeněn ve skautském poslání, jež vybízí k rozvoji duchovních, mravních, intelektuálních, sociálních a tělesných schopností. Břicháček v této souvislosti hovoří na začátku 90. let, těsně po čtvrté obnově Junáka, o člověku, který je po „všech stránkách vyzrálý, vzdělaný, tvořivý, schopný spolupráce s jinými lidmi, dobře zakotvený v řadě malých i velkých skupin, zformovaný v kulturní bytost.“¹²¹

Snaha propojit skauting s všestrannou výchovou mládeže se objevuje už v *Základech Junáctví*. Ačkoliv se na první pohled může zdát, že se první propagátoři skautingu v Čechách zaměřili především na jednostrannou tělovýchovnou činnost v přírodě v souvislosti s rozvíjením fyzické zdatnosti, František Čáda ukazuje v kapitole *Kouzlo a výchovná hodnota skautování*, že skautování má v životě chlapců i mravní, sociální a psychologický vliv. Díky této všestrannosti vidí autor ve skautingu syntézu všech dosavadních dobových úsilí o reformaci výchovy. Je třeba zdůraznit, že mravní nárok opírá Čáda především o skautský zákon, byť obecně hovoří o posilování vůle, učení kázně a poslušnosti, podřizování se celku dobra. Skauting se v prvé řadě ukazuje jako boj proti lenosti a nepoctivosti s tím, že vyzývá k překonávání překážek. Nastíněné výchovné ideje všestranného člověka jsou

---

¹¹⁹ Tamtéž, str. 126.

¹²⁰ WOSM. *The Essential Characteristic of Scouting* [online]. Geneva, 1998. Dostupné z: https://www.scout.org.hk/article_attach/16488/EssentialCharacteristicsOfScouting.pdf. [cit. 4. 6. 2018], str. 8.

¹²¹ BŘICHÁČEK, Václav. *Poselství skautské výchovy*. Liberec: Skauting, 1991, str. 7.

zaobalené pod hlavičku častého pohybu v přírodě, která je popisována jako zdroj čistého poznání a nejryzejších radostí.¹²² V těchto myšlenkách se utváří klasické morální schéma protikladů, které se vymezují proti nežádoucímu chování. Oproti nejnovějším stanovám Junáka původní obraz všestranného rozvoje nezahrnuje explicitně duchovní rozvoj. Této problematice se budeme zevrubně věnovat v následující kapitole.

V českém prostředí bývá všestranná výchova tradičně spojována s dílem pedagoga a filosofa Jana Amose Komenského. Skautské prameny odkazují ke Komenského dílu ve smyslu volání po návratu k přírodě, v souvislosti s výchovnou metodou *škola hrou* a zdůrazňováním celistvé výchovy, v níž je zakotvena naléhavost všenápravy.¹²³ V díle *Pampaedia aneb Vševýchova* Komenský charakterizuje program vševýchovy jako univerzální vzdělání celého lidstva, k němuž má být veden všechen lid, ve všem tak, aby se každý stal všestranně vzdělaný.¹²⁴ Čtenář si nemůže nevšimnout, že tento koncept má utopický charakter. V jednotlivých kapitolách zmíněné knihy Komenský popisuje sedm etap čili škol života, které vedou člověka postupně k zdokonalování. V knize se objevuje myšlenka, že „lépe vychovaná mládež měla být zárukou lepší budoucnosti.“¹²⁵ S obdobným principem pracuje skauting. Baden-Powell v první řadě líčí skauty jako vyslance dobré vůle, kteří rozvíjí mír a štěstí po celém světě.¹²⁶

Za zvláštní povšimnutí stojí Komenského úvahy o všestranné výchově, které dává do souvislosti s moudrostí, rozumností, mravností a čestností. V tomto ohledu se zdá, že Komenský akcentoval vzdělání rozumové stránky bytosti. Komenský vychází z představy světa jako stvořeného Bohem. V této dikci se ústřední myšlenkou stává teze, že všestranností se člověk přibližuje Bohu, k jehož obrazu byl stvořen.¹²⁷ Všestranná orientace člověka je vázána na ideál božské dokonalosti. Všestranně pro Komenského znamená směrem k pravdě. Tato pravda se uskutečňuje i s ohledem na mravní apel všestrannosti, který autor charakterizuje jako uskutečňování člověka ve smyslu rozpoznání zlých či špatných myšlenek, ale i řečí a skutků.¹²⁸ Nevidíme zde přímou souvislost se zněním desátého bodu

---

¹²² SVOJSÍK, Antonín Benjamin. *Základy Junáctví*. Praha: MERKUR, 1991, 3. nezměněné vydání podle 1. vydání v roce 1912, str. 54-58.

¹²³ ZAJÍC, Jiří. *Myšlenkové základy skautingu*. Praha: Junák - svaz skautů a skautek ČR, 2001, 2., opr. a dopl. vyd. Vůdcovská zkouška, str. 8.

¹²⁴ KOMENSKÝ, Jan Amos. *Vševýchova: Pampaedia*. Praha: Státní nakladatelství, 1948, str. 22-23.

¹²⁵ Tamtéž, str. 5.

¹²⁶ BADEN-POWELL, Robert. *Skauting pro chlapce*. Praha: Junák – svaz skautů a skautek ČR, 2009, str. 272-273.

¹²⁷ KOMENSKÝ, Jan Amos. *Vševýchova: Pampaedia*. Praha: Státní nakladatelství, 1948, str. 23.

¹²⁸ Tamtéž, str. 25.

skautského zákona? Původní anglický skautský zákon měl devět bodů a desátý bod byl připsán až v roce 1912.¹²⁹ Desátý bod skautského zákona hovoří o čistotě v myšlení, slovech i skutcích a lze ho vyložit jako klíčové mravní krédo skautského člověka, které by teoreticky mohlo pojmut všechny předchozí body skautského zákona. Člověk v tomto smyslu nejedná dobře pouze navenek, nýbrž jeho čistota vychází z jeho vnitřního souzení, to si ovšem nenechává pro sebe, nýbrž se snaží dobro i konat. Pokud člověk uvažuje, že by vykonal dobrý skutek, ale jeho nápad se nepromění v dobrý čin, je to prakticky bezcenné a bezvýznamné. V současných stanovách Junáka se objevuje ještě jedno místo, kde je člověk vyzýván, aby byl činný. V části, kde je popisována výchovná metoda se říká: „skauting neusiluje jen o to, aby člověk nebyl špatný; usiluje o to, aby dobro činil.“¹³⁰ V posledním bodě skautského zákona můžeme vidět páteřní osu náležité podoby lidství, neboť na člověka naléhá, aby jednal dobře, pronášel čistá slova i tak smýšlel. Motiv čistoty v nás může evokovat ještě jednu stránku a tou je v křesťanském smyslu pohlavní zdrženlivost. Francouzský filosof Michel Foucault ukazuje, že v 17. století si křesťanská pastorace vytyčila cíl: semlít vše co nese stopu sexuality a zanesla do diskursu cenzuru tykající se určitých slov a snažila se umírnit používání nevhodných výrazů.¹³¹ V kontextu upjaté viktoriánské Anglie se tento puristický akcent na čistotu těla může vyložit jako další forma potlačované sexuality, kdy oficiální diskurs cíleně vytěsňuje sexualitu ve všech jejích projevech.¹³² Původní anglický skauting a jeho výchova mládeže se může jevit jako jeden z projevů snahy oficiálního diskursu, který poukazuje desetiletí na hříšnou povahu sexuality a k nápravě využívá různé formy kázání. Baden-Powell ve *Skautingu pro chlapce* hovoří v oddíle o čistotě o zlozvycích a pokušeních. Lidské tužby jsou podle jeho názoru způsobovány mnohými faktory, z nichž zmiňuje i špatné zažívání či příliš syté jídlo. Skauting v této formě má být překonáním jakéhokoliv pokušení, ať už se hovoří o kouření cigaret, pití alkoholu nebo masturbaci.¹³³

Skautská výchova je založena na myšlence, že nejlepší je začít s výchovou dítěte co nejdříve. Z pedagogického hlediska skauting od začátku pracoval s několika stupni

---

¹²⁹ SCOUT LAW HISTORY [online]. Dostupné z: http://www.inquiry.net/ideals/scout_law/chart.htm. [cit. 8. 6. 2018].

¹³⁰ JUNÁK – ČESKÝ SKAUT, Z. S. *Stanovy Junáka* [online]. Litomyšl: [s.n.], 29. 3. 2014. Dostupné z: <https://krizovatka.skaut.cz/dokumenty/file/114-stanovy-junaka-podepsane?autologin=1>. [cit. 8. 6. 2018], str. 3.

¹³¹ FOUCAULT, Michel. *Vůle k věděni: dějiny sexuality I*. Praha: Hermann a synové, 1999, str. 27.

¹³² Tamtéž, str. 9-10.

¹³³ BADEN-POWELL, Robert. *Skauting pro chlapce*. Praha: Junák – svaz skautů a skautek ČR, 2009, str. 211-212.

výchovných kategorií, a tím přizpůsoboval činnost věku dětí. Jak Komenský, tak Baden-Powell si uvědomovali, že je žádoucí, aby se správnou výchovou začalo, co nejdříve. Komenský k tomu dodává: „Celá naděje na všeobecnou nápravu věcí závisí na první výchově.“¹³⁴ Pro B. P. jsou neúspěšnější ti, „kdo se skauting naučili jako chlapci.“¹³⁵ Nakolik se může zdát toho tvrzení banální a samozřejmé, vede k filosofické otázce, kterou si pokládá Stanislav Balík v knize *Skautské vize*. Otázka zní, „(...) jestli skauting vychovává dobré lidi, nebo jestli je skauting rovnou přitahuje.“¹³⁶ Přestože je skauting otevřený všem, je ze své podstaty náročný a ne každý v něm dokáže setrvat. Svým programem se zcela jistě snaží vychovávat dobré lidi, otázkou je, zda existují jakési předpoklady k tomu, aby si člověk skautskou výchovu přivtělil, případně na jakých faktorech taková výchova závisí. Vydat se na skautskou cestu, znamená přimknout se k určitému typu chování a dodržovat určitá pravidla. Právě tyto střípky možností jednání se pokoušíme zachytit.

Motiv všestranné výchovy je ve skautingu specifický ještě z jednoho pohledu, a tím je apel na spojení duševní a tělesné stránky. V následujícím oddíle si ukážeme, jakým způsobem se skauting formoval na půdě Sokola, od kterého převzal antický ideál harmonického propojení duševní a tělesné zdatnosti.

Princip *kalokagathia*

Pokud zkoumáme, jaké myšlenkové proudy stály u vzniku českého junáctví, za zvláštní pozornost stojí starořecký princip *kalokagathia*. V tomto oddílu bychom rádi čtenáři ukázali, jaké postavení má v českém prostředí v polovině 19. století a na začátku 20. století zmíněný antický princip coby normativní ideál krásy a dobra. Zároveň chceme ukázat, že myšlenka všestranně rozvinuté osobnosti nestojí pouze na myšlenkách Komenského, ale je rovněž vázána na výklad antického myšlení v diskurzu sokolského hnutí. Právě v organizaci Sokol došlo k tematizování tohoto starořeckého principu v návaznosti na tělovýchovu. Tato tradice je pak přímo přenesena na skauting, neboť hnutí myšlenku *kalokagathie* vyzdvihuje. Starořecké slovo *kalokagathia* se ve skautingu volně překládá jako harmonický rozvoj ducha, duše a těla.¹³⁷ Podle řeckého slovníku se slovo *kalokagathia* užívalo ve významu

---

¹³⁴ KOMENSKÝ, Jan Amos. *Vševýchova: Pampaedia*. Praha: Státní nakladatelství, 1948, str. 137.

¹³⁵ BADEN-POWELL, Robert. *Skauting pro chlapce*. Praha: Junák – svaz skautů a skautek ČR, 2009, str. 13.

¹³⁶ Stanislav Balík. In: ŘÍHA, Miloš. *Skautské vize*. Praha: Mladá fronta; Junák – svaz skautů a skautek ČR, 2014, str. 22.

¹³⁷ ZAJÍC, Jiří. *Myšlenkové základy skautingu*. Praha: Junák - svaz skautů a skautek ČR, 2001, 2., opr. a dopl. vyd. Vůdcovská zkouška, str. 7.

ušlechtilosti, dokonalosti.¹³⁸ Tehdejší přední reformátor školství a jeden z přispěvatelů do *Základů Junáctví*, František Drtina, popisuje princip *kalokagathia* v řecké kultuře následovně:

„Ideálem, jemuž se přiblížiti snažilo, bylo ono organické spojení dobra a krásna v hellenské dokonalosti. Ta kalokagathia jest vlastním jádrem celého kulturního snažení řeckého národa. Člověk řecký byl vychován tak, aby byl statný a krásný zjevem svým tělesným (kalos), aby však zároveň krása tato byla vyjádřením ethicky dobrého nitra (agathos), aby i duševní vlastnosti jeho všestranně byly rozvinuty, a on uschopněn řádně zastávati úkol svůj v rodině, obci a státě. Ve shodě s tímto ideálem byly dvě podstatné součásti výchovy řecké, vychování gymnastické (tělesné) a vychování musické (duševní).“¹³⁹

V *Základech Junáctví* se na princip *kalokagathia* odkazuje pouze na jednom místě, a to v příspěvku od zemského školního inspektora Františka Bílého slovy: „Snaha po pravdě, dobru a kráse – starořecká *kalokagathia* ožívá opět v tomto sboru jakožto idea novodobá.“¹⁴⁰ Princip *kalokagathia* v tomto ohledu navazuje na tradici Tyršovského Sokola. V *Základech Junáctví* se na několika místech objevuje odkaz na Tyrše a jeho antický vzor, který spočíval v obousměrné péči o tělo i ducha; princip *kalokagathia* se odráží i v sokolském hesle „Ve zdravém těle zdravý duch.“

V Sokolu se myšlenka *kalokagathia* stala klíčovou složkou v tělovýchovném snažení. Český estetik Otakar Zich v krátké příručce o Sokolu poukazuje na všestrannost sokolské tělovýchovy, u které vyzdvihují etický a sociální rozměr, který spojuje s vlastenectvím a občanskými povinnostmi, vesměs ve smyslu branné výchovy. Zich značně vyzdvihoval i estetické hledisko s odkazem na estetický formalismus Johanna Friedricha Herbart. Zich se ve svých úvahách odvolává na estetické hledisko jakožto spojení dobra a krásna, přičemž staví krásu do nadřazené pozice. Estetický rozměr je v tomto myšlení chápán jako řídicí princip lidského života. Estetický pohled na svět se podle Zichy nesnaží být pouhou teorií, nýbrž žitou filosofií.¹⁴¹ Sokol i skauting je výrazný tím, že se oprošťuje od čisté teorie a snaží se být takřka praktickou filosofií, celoživotní náplní každého člověka. Zich dále k principu *kalogáthia* s odkazem na Platóna říká:

„Harmonické spojení krásy s dobrem (kalokagathia) jest cílem výchovy mravní a cnost jeví se (...) jako duševní zdraví, nepravost jako neduh duše. Jde o to,

¹³⁸ LEPARĚ, František. *Slovník řeckočeský*. Praha: Petr Rezek, 2008, str. 568.

¹³⁹ DRTINA, František. *Ideály výchovy*. Praha: Jan Laichter, 1930, str. 4.

¹⁴⁰ SVOJSÍK, Antonín Benjamin. *Základy Junáctví*. Praha: MERKUR, 1991, 3. nezměněné vydání podle 1. vydání v roce 1912, str. 642.

¹⁴¹ ZICH, Otakar. *Sokolstvo s hlediska estetického*. Praha: Grégr a syn, 1920, str. 5-7.

vyvíjeti všechny přirozené síly tělesné a duševní, neboť život musí býti shodný a nikoli proti ní. Proto také veškerá výchova, tělesná i duševní, dála se v těsném styku s přírodou. Jedním slovem řečeno, šlo jim o všestranné a uměřené zmocnění života.“¹⁴²

Estetickou praxi s odkazem na řecký ideál *kalokagathia* a adoraci helénské kultury zavádí představitelé Sokola do praxe tělovýchovných cvičení, aby po způsobu Řeků, vytvořili dokonalou bytost, kterou Tyrš spojoval s estetickou dokonalostí řeckých sochařských děl. Ačkoliv není jednoduché najít přímé zdroje, které ovlivňovaly podobu skautingu, sokolský odkaz je ve skautingu zřetelný. Z toho důvodu bychom krátce ukázali možné proudy, které měly vliv na Tyršovo uvažování. Tyrš byl ovlivněn jednak herbartovskou formální estetikou, ale i voluntaristickou filosofií Arthura Schopenhaura a vývojovou teorií v Darwinových spisech.¹⁴³ Podle Miloše Matúška se v Tyršově pojetí Schopenhauerova metafyzika vůle „transformuje do principu životní aktivity, která stojí v základě konstruktivního jednání a spoluvytváří ideový základ sokolského hnutí. Vůle není u Tyrše bezcílým principem, jako je tomu u Schopenhauera, ale stává se dynamickým principem vývoje, který je usměrněn idejemi.“¹⁴⁴

Za pozornost stojí, že podle Zichy je úpadek řecké kultury způsobem tím, že Řekové opustili všestranný ideál harmonické rovnováhy duše a těla, a tak se výchova člověka stala jednostrannou záležitostí. Výtky vůči řecké a renesanční kultuře spočívaly v i tom, že to byly kultury aristokratické, zaměřené na šlechtice, bohaté měšťanstvo, ale nikoliv na venkovský lid.¹⁴⁵ V *Základech Junáctví* v kapitole o zdravotě se objevuje kritika středověkého pohlížení na tělo coby hříšného elementu a opět se po stránce zdravotní a mravní vyzdvihují zásluhy jednoty sokolské.¹⁴⁶ Kritika středověkého pohledu na tělo a výchovu se také objevuje v Drtinově knize *Ideály výchovy*, kde dává do protikladu k antické výchově středověký pohled na výchovu. Dle Drtiny se křesťanská výchova obrátila od pozemského života, tedy od přírody a snažila se vytvořit duchovně vyššího člověka. Ideál křesťanské výchovy se naplňuje výhradně prostřednictvím moci církve, a to výukou v církevních školách. Kritika autora spočívá v tom, že tyto školy si za úkol kladou především výchovu kněží, kteří se zabývají posmrtným životem, v němž očekávají dosažení blaženosti.

---

¹⁴² Tamtéž, str. 7.

¹⁴³ MATÚŠEK, Miloslav. *Miroslav Tyrš – „filosofie“ aktivního národního života*. In: KOHÁK, Erazim. *Hledání české filosofie*. Praha: Filosofia, 2012, str. 93-100.

¹⁴⁴ Tamtéž, str. 101.

¹⁴⁵ ZICH, Otakar. *Sokolstvo s hlediska estetického*. Praha: Grégr a syn, 1920, str. 8-10.

¹⁴⁶ SVOJSÍK, Antonín Benjamin. *Základy Junáctví*. Praha: MERKUR, 1991, 3. nezměněné vydání podle 1. vydání v roce 1912, str. 466.

Středověcí učenci jsou slovy Drtiny vedeni snahou potlačit v sobě hříšného člověka a ve jménu čistoty popírají lidskou přirozenost a pohrdají světem. V protikladu stojí antická výchova, která se orientuje na zdokonalování přirozených schopností těla i ducha.¹⁴⁷ Onu jednostrannost kritizuje Drtina v *Základech Junáctví* i v souvislosti s osvícenskou ideou nadřazenosti rozumu.¹⁴⁸

Samotný Svojsík byl aktivním sokolem a snažil se myšlenky skautingu původně zapracovat do Sokolských osnov. Je několik důvodů, které vedly k tomu, proč nebyl skauting přijat jako součást Sokola. Dle skautského náčelníka Plajnera sokolské konzervativní křídlo nemohlo skauting přijmout z několika důvodů. Skauting působil v národně zaměřené organizaci jako cizí element, který by mohl vést, vzhledem ke spojitosti B. P. s jeho celoživotním působením v armádě, k militaristické výchově mládeže. Dalším bodem, který mluvil v neprospěch skautingu, bylo ze strany Sokola nepřijetí výchovy v přírodě coby výchovného prostředku.¹⁴⁹ Mezi Sokolem a skautingem roky přetrvávalo napětí, přičemž konzervativní křídlo Sokola se vůči skautingu vymezovalo, za to jiní členové skauting přijali vcelku kladně, což Plajner dokazuje na otištěných posudcích k *Základům Junáctví*, kde se mimo jiné hovoří o skautské výchově jako o povznesení české mládeže a otužení se ve volné přírodě.¹⁵⁰ Sokolský vliv je ve skautingu značný ještě z jedné perspektivy. Tyrš se zasloužil o obsáhlé tělocvičné názvosloví. Vztah mezi Sokolem a Junákem nemohl být a priori nepřátelský, nicméně Plajner ukazuje, že byl do značné míry komplikovaný. Uvnitř sokolského hnutí byly postoje vůči skautingu názorově nejednotné.¹⁵¹

Skauting i Sokol měl v době svého vzniku přirozeně vlastenecký nádech. „Tyršovo úsilí ve snaze po praktickém uskutečnění vize plného lidství mělo na rozdíl od antického vzoru zahrnout celou společnost ('Co Čech, to Sokol'). Sokol měl být institucí bytostně demokratickou zasahující až do vnějších projevů – např. tykáním mezi členy či sokolským krojem.“¹⁵² Poslední dva prvky se přenesly i do skautského hnutí. Zavedení krojů je rovněž součástí Baden-Powellovského anglického konceptu, nicméně tykání si skautů mezi sebou není původně skautská myšlenka, ale je převzata ze sokolských idejí stejně jako oslovení

---

¹⁴⁷ DRTINA, František. *Ideály výchovy*. Praha: Jan Laichter, 1930, str. 6-7.

¹⁴⁸ SVOJSÍK, Antonín Benjamin. *Základy Junáctví*. Praha: MERKUR, 1991, 3. nezměněné vydání podle 1. vydání v roce 1912, str. 16.

¹⁴⁹ PLAJNER, Rudolf. *Úsvit českého junáctví*. Praha: Junácké edice, 1992, str. 73-77.

¹⁵⁰ Tamtéž, str. 67.

¹⁵¹ Tamtéž, str. 52-55.

¹⁵² MATÚŠEK, Miloslav. *Miloslav Tyrš – „filosofie“ aktivního národního života*. In: KOHÁK, Erazim. *Hledání české filosofie*. Praha: Filosofia, 2012, str. 100.

bratře a sestro a pozdrav *Na zdar*.¹⁵³ V útlé knížečce *Sokolský katechismus* se ukazuje, že sokolská organizace měla do jisté míry větší ambice než být pouhým tělovýchovným spolkem. Sokolství je definováno jako novodobé evangelium, které si dává za cíl cvičit tělo, mravní ukázněnost, šířit vzdělání, odstranit kastovníctví, bojovat proti klerikalismu, bránit národ a bojovat proti alkoholismu a jiným neřestem.¹⁵⁴

V této části jsme si ukázali, jakými způsoby byl skauting ovlivněn Sokolem, a to především na motivu pěstění duše a těla v návaznosti na výklad antického principu *kalokagathia*. Na závěr bychom podotkli, že Baden-Powell tento motiv zabudoval také do skautského hesla *Bud' připraven*, neboť v knize *Skauting pro chlapce* vysvětluje, že být připraven znamená jednak duševně, jednak tělesně. V Baden-Powellovském smyslu se jedná o připravenost vykonat povinnost, zasáhnout v pravý okamžik, nebýt překvapen okolnostmi a nenechat se jimi také vláčet.¹⁵⁵ Celá kniha je v podstatě o návodech, jak cvičit a trénovat duševní a tělesnou stránku tak, aby byl člověk po obou stránkách zdatný a vždy připravený na nečekané události. Zachytit takovou osobu není v běžném životě takřka možné, neboť se jedná o sdílený ideál, k němuž skauti společně směřují. Ukázali jsme si, že se skauting snaží být nejen teorií, ale především žitou filosofií. Přesto je tato „žitá filosofie“ založena, na někdy až do očí bijících, *dokonalých* příbězích, které se mísí se zdánlivými životopisnými fakty. *Skauting pro chlapce* obsahuje příběhy, které jsou v podstatě přilepšeny tak, aby vyzněly jako *dobrá historka*. V očích čtenáře pak přispívají k dotvoření obrazu vznešeného ideálu lidství, který nemá zůstat ideálem, nýbrž se stát „žitou pravdou“.

---

¹⁵³ *Sokolský katechismus*. Vyškov: Sokol, 1920.

¹⁵⁴ Tamtéž, str. 18-19.

¹⁵⁵ BADEN-POWELL, Robert. *Skauting pro chlapce*. Praha: Junák – svaz skautů a skautek ČR, 2009, str. 29.

Přirozená výchova v přírodě

Skauting se vyznačuje tím, že měl vždy blízko k přírodě. Podle českého lékaře Josefa Thomayera se antický ideál harmonie ducha i těla naplňuje právě prostřednictvím častého pohybu a cvičení v přírodě.¹⁵⁶ Oproti školnímu prostředí a Sokolu vyvedl skauting mladé chlapce především ven z uzavřených tělocvičen a oprostil se od umělého nářadového cvičení.¹⁵⁷ Touha po pobytu a lásce k přírodě se začala ukazovat jako konstitutivní prvek českého junáctví. František Drtina v souvislosti s přirozenou výchovou v přírodě odkazuje v *Základech Junáctví* na několik významných myslitelů. Mezi nimi najdeme např. Rabelaise, Komenského, Rousseaua, Pestalozziho, Ruskina či Tolstoj. Drtina odkazuje na renesanční pětidílný román *Gargantua a Pantagruel*, v němž se Rabelais vymezuje vůči jednostranné scholastice a akcentuje výchovu v přírodě. Drtina své teze podkládá parafrází z románu, kdy říká: „Jen co přírodě odpovídá [physis], je dobré, veškerá protipřirozenost [antiphysis] je pramenem vši bídy, zla.“¹⁵⁸ Při čtení Drtinovy adorace období renesance a kritiky jednostranného zaměření na duši či rozum, se k nám jako ozvěna vrací myšlenky, které se objevují současně u Tyrše i Zichy. Drtina své teze o přirozenosti dále podepírá krátkým odkazem na francouzského filosofa Jeana-Jacquesa Rousseaua a jeho knihu *Emil*. Pojdme se nyní podívat, v čem mohl skauting na Rousseaua navazovat.

Kniha *Emil* vyšla v roce 1762, nicméně vzhledem k jejímu proticírkevnímu a protiústavnímu obsahu byla veřejně spálena a Rousseau byl následně zatčen. V knize se autor vymezuje vůči proudu oficiálních církví, neboť vyzdvihuje přirozené náboženství. Na druhou stranu vzbudila kniha z pozice veřejnosti všeobecný zájem o vychovatelství, což bylo do té doby téma okrajové.¹⁵⁹ V tomto směru má zcela jistě kniha výsadní postavení, stejně jako odkaz na všestrannou výchovu v díle Komenského. Rousseauova kritika se zakládá především na kritice jezuitské výchovy, která za hlavní výchovný prostředek považuje trest. Naopak Rousseauova výchova se vyznačuje rozvojem přirozeným vloh člověka. Výchova člověka má v tomto pojetí za cíl vychovat svobodného člověka, nikoliv otroka společnosti. Výchova ve volné přírodě se stává ideálním prostředkem, jak dosáhnout přirozené výchovy.¹⁶⁰ Drtina v *Základech Junáctví* sice o knize *Emil* hovoří, nicméně takřka okrajově.

¹⁵⁶ SVOJSÍK, Antonín Benjamin. *Základy Junáctví*. Praha: MERKUR, 1991, 3. nezměněné vydání podle 1. vydání v roce 1912, str. 50.

¹⁵⁷ SVOJSÍK, Antonín Benjamin. *Den v táboře Junáků*. Praha: České lidové knihkupectví, 1913, str. 4.

¹⁵⁸ SVOJSÍK, Antonín Benjamin. *Základy Junáctví*. Praha: MERKUR, 1991, 3. nezměněné vydání podle 1. vydání v roce 1912, str. 15.

¹⁵⁹ ROUSSEAU, Jean Jacques. *Emil*. Převor: Smutný, 1907, str. 40.

¹⁶⁰ ROUSSEAU, Jean Jacques. *Rozpravy*. Praha: Svoboda, 1978, str. 21.

Nikterak netematizuje jednotlivé kapitoly a své teze podkládá krátkým úryvkem. V Drtinově interpretaci je nosné, že Rousseau volá po tělesném cvičení, které má vést ke zdraví a síle.¹⁶¹ Vzhledem k tomu, že počátky junáctví byly silně spjaty s tělesnou zdatností, je otázkou, do jaké míry je úryvek prázdnou formulí, která má uměle ospravedlnit junácké cíle. O to zajímavější je, že Drtina vyzdvihuje přirozený stav, který v Rousseauově pojetí stojí v protikladu se společenským stavem. Je možné tento protiklad zahlédnout i ve skautingu? K lepšímu porozumění tohoto problému se blížeji podíváme na osvícenský romantismus v Rousseauově díle.

Rousseau vychází z „osvícenského přesvědčení, že člověk je v jádru i v podstatě dobrý, že ve své spontaneitě směřuje k dobru. Bez vnějších zásahů by dítě vyrostlo zdravé, dobré a poctivé (...). Přirozenou dobrotu dítěte však pokřivuje společnost.“¹⁶² Jak vidíme, podle Rousseaua je člověk od přirozenosti dobrý. V tomto uvažování vidíme jistý etický posun, od středověkého pojetí, které chápe zlo jako součást lidské přirozenosti, se kterou se musí takřikajíc počítat. Život se z této perspektivy stává neutuchajícím bojem, jenž se odehrává uvnitř člověka.¹⁶³ Co je příčinou lidské zkaženosti podle Rousseaua? Autor v díle *Rozpravy* rozlišuje dva druhy nerovnosti: první z nich je nerovnost, kterou nazývá přirozenou neboli tělesnou nerovností. Přirozená nerovnost mezi lidmi vychází kupříkladu ze stáří, pohlaví, z rozdílu mezi tělesnými silami a schopností každého člověka. Můžeme říci, že člověk se rodí s určitými vrozenými dispozicemi a ty nemůže do určité míry ovlivnit. Předmětem Rousseauovy kritiky je druhé pojetí nerovnosti, kterou nazývá společenskou nerovností (někdy také politickou či mravní). Druhý typ nerovnosti se u autora zakládá z různého přístupu ke zdrojům, které člověk má. Lidé mají odlišná práva, přístupy ke vzdělávání či k moci na základě společenských výsad. Společenská nerovnost závisí na souhlasu mezi lidmi.¹⁶⁴ Tyto dvě nastíněné podoby nerovnosti jsou ve vzájemném rozporu. Rousseau z toho důvodu zkoumá přirozený stav před vznikem společenského života. Nutno poznamenat, že zkoumání je hypotetické, nikoliv na půdě historického bádání.¹⁶⁵ Přirozený stav člověka je pro Rousseau ideálním prostředím, v němž se člověk uskutečňuje. Rousseau připisuje přirozenému stavu jednu ctnost a tou je soucit. Dle autora soucit „vnuká všem lidem

---

¹⁶¹ SVOJSÍK, Antonín Benjamin. *Základy Junáctví*. Praha: MERKUR, 1991, 3. nezměněné vydání podle 1. vydání v roce 1912, str. 16

¹⁶² KOHÁK, Erazim. *Člověk, dobro a zlo*. Praha: Ježek, 1993, str. 180.

¹⁶³ Tamtéž, str. 179.

¹⁶⁴ ROUSSEAU, Jean Jacques. *Rozpravy*. Praha: Svoboda, 1978, str. 55.

¹⁶⁵ ROUSSEAU, Jean Jacques. *Emil*. Přebor: Smutný, 1907, str. 29.

zásadu přirozeného dobra (...).¹⁶⁶ Výchozí myšlenku, že člověk jest od přirozenosti dobrý, nalezneme v úvodu *Emila*, kde autor říká: „všechno jest dobré, jak to vyšlo z rukou Původce světa, vše kazí se pod rukama lidskýma.“¹⁶⁷ Člověk má sklony ke špatnému jednání díky společenské nerovnosti, která dle autora vznikla až se společenským životem spjatým s vlastnictvím, kdy člověk přišel k prvnímu majetku ve formě pozemku. Veškeré násilí a nepořádek jsou dány odcizením člověka od přírody, což znamená od přirozeného stavu člověka.¹⁶⁸ Je otázkou, zda lze tyto myšlenky aplikovat na fenomén skautingu.

Junácká myšlenka v sobě zčásti nese tezi o ideálním přirozeném stavu, v němž se člověk vrací ke své původní přirozenosti. Příroda se pro něj stává očištným pramenem, v němž nachází sám sebe. Skautské hnutí sice na jednu stranu hlásá návrat do přírody, na druhou stranu je vnitřně spjato se společností, což se projevuje například v apelu služby druhým. Skauting je, stejně jako jiná hnutí, postaven na mnohých mýtech. Je otázkou, zda motiv návratu k přírodě a přirozenému stavu člověka v Rousseauově pojetí není jeden z těchto mýtů. Inspirace Rousseauem je evidentní ve dvou liniích: za prvé je mu přiznááno, stejně jako v případě Komenského, jeho rozpracování výchovy mládeže, za druhé je zdůrazňován motiv výchovy v přírodě, který ale nemusí být nutně vázán na komplexní soubor Rousseauových myšlenek.

Představitelé skautingu kritizují společnost a především život ve městě, neboť v něm má člověk vše předem dané, nemusí pracně vykonávat činnosti k zajištění obživy a obydlí; společnost je chápána spíše jako zdroj lenosti a pohodlnosti než jako zdroj společenských rozdílů, které jsou příčinou zlých úmyslů. Ze skautského úhlu pohledu příroda nabízí prostor, v němž se člověk překonává, aktivně si vytváří v přírodě základní podmínky pro život, které jsou ve městě snadno dostupné. Baden-Powell hovoří o zakouřeném městě, v němž člověk přirozeně nemůže dojít ke zdraví a štěstí.¹⁶⁹ Následně romantizující představu života v přírodě vykreslil ve svém díle především Seton, což si ukážeme níže. Je nasnadě tázat se, zda Rousseauovo jméno nesloužilo jako jeden z důvodů, jakými šlo ospravedlnit nepřijatelný model výchovy mládeže v přírodě. Skauting se musel ve svých začátcích hájit před značnou kritikou ze strany tehdejší veřejnosti. I z toho důvodu se vydávaly lékařské posudky, které měly dokázat, že skauting je zdraví prospěšná činnost.¹⁷⁰ Před prvním

---

¹⁶⁶ ROUSSEAU, Jean Jacques. *Rozpravy*. Praha: Svoboda, 1978, str. 81.

¹⁶⁷ Tamtéž, str. 49.

¹⁶⁸ Tamtéž, str. 30.

¹⁶⁹ BADEN-POWELL, Robert. *Skauting pro chlapce*. Praha: Junák – svaz skautů a skautek ČR, 2009, str. 19.

¹⁷⁰ PLAJNER, Rudolf. *Úsvit českého junáctví*. Praha: Junácké edice, 1992, str. 20.

světovou válkou byla v českém prostředí tradičním výchovným trojúhelníkem rodina, škola a nemnohé společenské složky (církve a tělovýchovné spolky).¹⁷¹ V tomto směru byl skauting ve svých počátcích aktivitou neslýchanou, novátorskou a pokrokovou, jelikož vyzýval k táboření mimo městská obydlí a odváděl chlapce z povinných nedělních bohoslužeb.¹⁷²

V *Základech Junáctví* se prolínají četné praktické návody, jak probudit v člověku zájem o přírodu. Thomayer, v kapitole o podstatě skautingu, přírodu adoruje a navrhuje čtenáři k co možno nejčastějšímu pobytu v přírodě, která dle něj má blahodárné účinky. Zároveň je pramenem poučení, dobra a pravdy. Thomayer vnímá i estetický rozměr přírody, nicméně si uvědomuje rizika spjatá s uchopením přírody v očích mládeže. Jeho obavy tkví v tom, že mládež nedokáže dostatečně a intuitivně čerpat krásu přírody a její bohatství. „Proto hlavním úkolem vůdců bude vytvořit junákům život v přírodě takovým způsobem, aby byl stálým studiem, pozorováním a vhodným popularisováním vědy.“¹⁷³ Dle Thomayera znalosti o přírodě nemají být privilegiem pouze vědeckého poznání, ale mají se přenést do každodenního života skauta. Zde vidíme jeden z hlavních nároků, které skauting vyžaduje a se kterým je skauting často spojován. Člověk se od přírody učí, chápe jí jako přítelkyni na cestě životem, snaží se s ní vstoupit do dialogu. Oproti vědeckému přístupu není cílem pouze rozšroubovat přírodu na jednotlivé součástky a poznat z ní co nejvíce. Stává se i zdrojem radosti a estetického prožitku.

Na druhou stranu bychom chtěli zdůraznit, že skautští činovníci pobyt v přírodě značně idealizují. Svojsík roku 1913 vydává krátkou brožurku, v níž popisuje první skautský tábor, který se uskutečnil v Orlovských lesích. Na několika stránkách popisuje denní rytmus tábora od ranního svítání až po večerní spánek ve značně idealizujícím světle. Svojsík se zaměřoval především na propagaci skautingu, a proto kritické připomínky v jeho textu neměly místo. Pokud bychom se tázali, kde se v táborové činnosti objevuje etický rozměr skautingu, odpověď by ze Svojsíkova textu *Den v táboře Junáků* mohla být následující: během večerních rituálních ohňů. Svojsík tyto okamžiky popisuje jako „večery plné tajemného kouzla, nevýslovně sladké intimity, kdy tak mnohé dobré slovo najde v duši úrodnou půdu (...). Tu je to celé krásné umravňující ovzduší družin junáckých korunováno

---

¹⁷¹ Tamtéž, str. 11.

¹⁷² Tamtéž, str. 81.

¹⁷³ SVOJSÍK, Antonín Benjamin. *Základy Junáctví*. Praha: MERKUR, 1991, 3. nezměněné vydání podle 1. vydání v roce 1912, str. 43.

skvělými výsledky, kdy šlechtěné vystupování, povinnosti denně vykonati dobrý skutek, vzorné plnění povinností, obětavost a odvaha zraje a krystaluje (...).¹⁷⁴ Obsahy těchto rozhovorů zůstávají zahaleny v tajemství, často jsou nevyřčené, ale jsou klíčovým prvkem, v němž dochází k postupné sebevýchově člověka a k mravní výchově, kterou si skauting klade za cíl. Seton ve své knize *Svítek březové kůry* pojednává o devíti zásadách hnutí lesní moudrost. Jedna z těchto zásad je kouzlo táborového ohně, kterým se dle Setona lidé navrací „k primitivismu – aby se setkali jako člověk s člověkem – aby ukázali svou obnaženou duši.“¹⁷⁵

Lesní moudrost

Český skauting vychází ve vztahu k přírodě rovněž na myšlenky Ernesta Thompsona Setona. Zatímco Baden-Powellovský koncept skautingu se orientuje na službu společnosti a výchovu dobrého anglického občana, prosazuje Seton ve svém pojetí důraz na individualitu. Hnutí Woodcraft Indians se do českého prostředí dostalo především díky překladatelské práci Setonových děl středoškolského profesora, spisovatele a jednoho z prvních hlasatelů woodcraftu Miloše Seiferta. Seifert rovněž volně překládá anglické slovo woodcraft a vytváří počeštělé spojení slov *lesní moudrost*.¹⁷⁶ Libor Pecha uvádí, že český pojem lesní moudrost vychází ze „zduchovnělého pojetí (...), protože klade důraz na ideovost, mravní a filozofickou stránku věci.“¹⁷⁷ Pecha dále uvádí, že překlad je nepřesný, neboť anglické slovo woodcraft v sobě podle slovníkových hesel zahrnuje především pragmatickou stránku věci, ať už znalost lesa a zálesáctví či dovednost v práci se dřevem.¹⁷⁸ Pokud bychom v této dikci vysvětlovali i anglický skauting, museli bychom se rovněž, v odkazu na B. P. armádní činnost, spokojit se skautingem coby pouhá výzvědná činnost. Seton do hnutí woodcraft začlenil praktický ohled spjatý s významem slova *woodcraft*, stejně tak v něj nacházíme etický nárok a duchovní náboj, který je explicitně vyjádřen v zákonu lesní moudrosti.

Seton se dlouhá léta zajímal o indiánské kulturní dědictví, které ovlivnilo jeho pojetí skautingu, ať už důrazem na lesní mystičnost, obřady či indiánskou symboliku.¹⁷⁹ Zpočátku se Seton angažoval ve skautské organizaci Boy Scouts of America (zkr. BSA), což byla první národní skautská organizace v Americe. V době vzniku této organizace byl Seton zvolen do

---

¹⁷⁴ SVOJSÍK, Antonín Benjamin. *Den v táboře Junáků*. Praha: České lidové knihkupectví, 1913, str. 9.

¹⁷⁵ SETON, Ernest Thompson. *Knihy lesní moudrosti*. Praha: Olympia, 1970, str. 144.

¹⁷⁶ KOŽIŠEK, František. *Seton v Praze*. Praha: Liga lesní moudrosti, 2006, 2. vydání, str. 11.

¹⁷⁷ PECHA, Libor. *Woodcraft: Lesní moudrost a lesní bratrstvo*. Olomouc: Votobia, 1999, str. 5.

¹⁷⁸ Tamtéž 5-6.

¹⁷⁹ Tamtéž, str. 14.

čela výkonného výboru, ve své funkci však setrval krátce. Setonovi nevyhovovalo britské pojetí skautingu, které bylo úzce spjaté s vojenským způsobem organizace a žádalo si bezpodmínečnou poslušnost. Navíc B. P. některé prvky Setonova pojetí přímo opsal, ať už se jedná o odborné zkoušky nebo systém poct za činy.¹⁸⁰ Baden-Powell rovněž používá pojem lesní moudrost, kterou vykládá jako „znalost přírody a života v ní.“¹⁸¹ Seton se stal taktéž kritikem Baden-Powellových uniforem, které neumožňovaly rozmanitost, kterou se snažil Seton do vizuální podoby skauta zasadit. Pro Setonovo pojetí skautingu bylo neslučitelné používat jakýchkoliv vojenských metod, stejně tak neměl pochopení pro vlasteneckou loajalitu ke státu či k církvi.¹⁸² Seton svůj život zasvětil detailnímu studiu přírody, při které využíval svůj malířský talent. Když hovoříme o B. P. skautingu, mluvíme pobytu v přírodě, u Setona nabývá tento obraz mnohem hlubšího rozměru. Příroda se v Setonově pojetí dostává až na hranici toho, co bychom mohli nazvat uctívání duchovního kultu divočiny. Setonův jazyk pracuje oproti B. P. daleko více s metaforami. Jeho čtyřnásobný zákon hovoří o světlech krásy, pravdy, síly a lásky a v tomto kontextu hovoří o Velkém Duchu,¹⁸³ který si můžeme vyložit jako řád přírody, jenž člověka přesahuje a ke kterému má člověk úctu. Z čtyřnásobného ohně vychází Setonův koncept zákonů. Oproti precizně formulovanému anglickému znění skautského zákona, zákon lesní moudrosti otevírá prostor pro osobní víru a individuální výklad, neboť pracuje s metaforičností jazyka.

Jak již bylo řečeno, do českého prostředí se lesní moudrost dostává především díky Seifertovi, který v roce 1913 postavil v brdských lesích pravděpodobně první tee-pee v Čechách a založil první woodcrafterský kmen nesoucí název Děti Živěny. Později se snažil aplikovat myšlenky woodcraftu do volného junáckého sdružení Psohlavci. Ještě téhož roku přeložil dvě významné Setonovy knihy.¹⁸⁴ První z nich je *Svitek březové kůry*, ve které Seton vysvětluje ideu woodcraftu a program činnosti hnutí. Druhou knihou jsou *Dva divoši*, v níž Seton zaznamenává příběh dvou chlapců, kteří touží žít život po vzoru indiána.

Český skauting je syntézou anglického i amerického woodcraftu, přičemž se tyto důrazy různě prolínají. Seifert je spoluautorem útlé knížečky nesoucí název *Kapesní knížka českých junáků*. V této brožurce Seifert společně s Milošem Maixnerem charakterizují

---

¹⁸⁰ Tamtéž, 30-31.

¹⁸¹ BADEN-POWELL, Robert. *Skauting pro chlapce*. Praha: Junák – svaz skautů a skautek ČR, 2009, str. 20.

¹⁸² ANDERSON, H. Allen. *Náčelník: Ernest Thompson Seton a mizející Západ*. Praha: Václav Vávra, 2012, str. 180.

¹⁸³ SETON, Ernest Thompson. *Kniha lesní moudrosti*. Praha: Olympia, 1970, str. 154-155.

¹⁸⁴ KOŽÍŠEK, František. *Seton v Praze*. Praha: Liga lesní moudrosti, 2006, 2. Vydání, str. 11-12.

skauting jako „spoléhání na sebe samého, volné rozvinutí svých vlastních plánů a jednání dle své vlastní činorodé vůle.“¹⁸⁵ Autoři v krátké knížce jednak navazují na *Základy Junáctví*, jednak vyzdvihují Setona jakožto pravého iniciátora skautingu, který dle nich má svobodnější, ryzejší a přirozenější podobu. Přesto v následujících odstavcích vyzdvihují prvky, které jsou výrazné především v anglickém pojetí skautingu: kázeň, zmužilost, rytířství a vlastenectví. Text má značně velké ideové ambice, neboť hovoří o výchově Člověka s velkým „č“ a volá k novému lidství.¹⁸⁶

Oficiální kánon myšlenkových základů českého skautingu je spojován ještě se dvěma jmény. Prvním pramenem je literární odkaz spisovatele a uměleckého kritika viktoriánské éry Johna Ruskina. Druhý proud přichází od amerického filosofa a představitele transcendentalismu Henryho Davida Thoreaua.

Thoreauovy myšlenky doplňují mozaiku vztahu skautského člověka k přírodě, neboť ukazují vzepření se člověka vůči městskému životu. Dle historika A. H. Andersona byl Seton seznámen s dílem Thoreaua. V myšlení obou autorů silně zaznívá dobrovolná volba žít život v odloučení od civilizace a v prostých podmínkách,¹⁸⁷ ale i nespokojenost s řádem světa vedeným podle organizovaných pravidel mocenských aparátů, ať už církevních nebo státních. V roce 1845 si Thoreau postavil dřevěný domek na břehu rybníka Walden, kde dva roky žil v samotě, naplněn prací, četbou a studiem. Svou zkušenost popsal v literárním díle *Walden aneb život v lesích*. Thoreauovy myšlenky byly ovlivněny R. W. Emersonem, který byl zakladatelem nábožensko-filosofického transcendentalismu, jenž mimo jiné vzešel i z vlivu Rousseau a jeho konceptu návratu k přírodě.¹⁸⁸ Myšlenky transcendentalismu jsou založené na pojetí přírody jako vtělení „božského Ducha, který ji oživuje a jediný celek s ní tvoří (panteismus). Nejvyšších pravd a pravého poznání vůbec nedomáhá se člověk rozumově, nýbrž intuitivně, vnitřním osvícením a vnuknutím (mysticismus).“¹⁸⁹

Člověk je při pobytu v přírodě odkázán sám na sebe, je nucen být soběstačný a samostatný. Oproti společenskému životu, který člověka svazuje vlivem státních či církevních institucí, je v těchto myšlenkách kladen důraz na individualitu. Thoreau

---

¹⁸⁵ SEIFERT, Miloš, MAIXNER, Miloš. *Kapesní knížka českých junáků: stručný přehled nejdůležitějších znalostí a výkonů, jakož i potřeb skauta v zemích českých*. Beroun: Grafia, 1913, str. 5.

¹⁸⁶ Tamtéž, str. 5-7.

¹⁸⁷ ANDERSON, H. Allen. *Náčelník: Ernest Thompson Seton a mizející Západ*. Praha: Václav Vávra, 2012, str. 38.

¹⁸⁸ THOREAU, Henry David. *Walden čili Život v lesích*. Praha: Laichter, 1902, str. XVII.

¹⁸⁹ Tamtéž, str. XV.

vyzdvíhoval život v prostotě; můžeme říci, že byl veden snahou naplnit stoický ideál *vystačit si s málem*.¹⁹⁰ V knize se objevují pasáže, ve kterých je vyzdvihována pokora a kritizuje se ukvapenost lidského života, a z toho pramenící plýtvání životem. Autor nahlíží v přírodě prostor pro ztišení, v němž může člověk zaslechnout přírodní melodii. Pobytem v přírodě lze nahlédnout čirou podobu života, která člověku udává směr. Člověk se oprostí od společenské zábavy a zábavou se mu stane život sám. Život, který je, poeticky řečeno, dramatem výjevů bez konce.¹⁹¹ Popisovaný poetický vztah k přírodě i prostý způsob života je takřka synonymem k obrazu Setonova skautingu.

V této kapitole jsme si ukázali, jak se utváří skautský obraz lidství ve vztahu člověka k přírodě. Motiv pobytu v přírodě jsme provázali s nárokem na skautskou výchovu, která si klade za cíl rozvinout člověka všestranně. Všestranná výchova v českém kontextu vychází jednak z Komenského odkazu, jednak ze Sokolské tradice harmonického rozvoje těla a duše. Přírody se ukazuje jako jedna z výchovných metod skautingu čili člověka určitým způsobem formuje. Druhý načrtnutý motiv, přirozený pobyt v přírodě, jsme zkoumali prostřednictvím tří autorů: J. J. Rousseaua, E. T. Setona a H. Thoreaua. Jak Seton, tak Thoreaua vyzdvihuje život v prostých podmínkách. Z této perspektivy se nám vykreslil nárok na život člověka, který je vedený v souladu s přírodou. Je otázkou, do jaké míry má v tomto konceptu výchova spolehlivého občana tak, jak ji představil B. P., místo, neboť může v kontextu představených myšlenek znamenat omezování individuální svobody. Rousseau, Thoreau i Seton jsou ostražití vůči institucionální moci, ať už je v rukou státu nebo církve.

---

¹⁹⁰ Tamtéž, str. XV-XVI.

¹⁹¹ Tamtéž, str. 132.

7. DUCHOVNÍ ROZMĚR SKAUTINGU

Závěrečnou kapitolu věnujeme duchovní výchově ve skautingu. Cílem této kapitoly je ukázat si podmíněnost skautské morálky ve vztahu k prvnímu principu na specifické historické zkušenosti v českém prostředí. Prvním principem máme na mysli povinnost k Bohu, která je ve stanovách Junáka chápána *jako povinnost hledat a respektovat v životě vyšší hodnoty než materiální*.¹⁹² Budeme pracovat s tezí, že teprve vedení života podle tří principů je jedinou možnou a pravou cestou, na níž se člověk stává skautem. Naše zkoumání bude probíhat na dvě etapy. První část obsahuje analýzu proměny slibové formule, která explicitně vykazuje duchovní aspekt skautského hnutí. S ohledem na vývoj českého skautingu chceme čtenáři otevřít problematický postoj k víře a náboženství, především k římskokatolické církvi. Ukážeme si, že skauting vzešel z antiklerikalistických tendencí, které upozadily duchovní zaměření Junáka, především B. P. odkaz na křesťanský základ skautingu. V druhé části se pokusíme vystihnout situaci po roce 1990, kdy uvnitř Junáka došlo k tematizaci prvního principu a proměně slibové formule. Poslední filosofickou část věnujeme výchově svědomí. Ukážeme si, jakými způsoby se vytváří skautská individualita, ve které člověk aktivně vstupuje do dialogu se svým svědomím a s přesahující skutečností.

První princip jako povinnost

Duchovní rozměr skautingu se zakládá na myšlence, že „(...) existují hodnoty, které jsou vyšší než pomíjivý život jedince (...).“¹⁹³ Skautský člověk po celý život usiluje o hledání duchovních hodnot, které jsou formulovány především skrze hodnoty dobra, lásky a pravdy. V tomto ohledu je skauting pevně spjatý s tradicí evropské metafyziky, neboť dobro, láska a pravda jsou jedny z primárních starořeckých transcendentálií, které se staly nosným polem zkoumání v rámci středověké scholastiky. Duchovní život ve skautingu se nevyčerpává pouhým teoretizováním, nýbrž se naplňuje skrze celou řadu forem v každodenním životě jednotlivce. Břicháček uvádí několik forem či metod, skrze které se skautský člověk může dotýkat nejvyšších skutečností, např.:

---

¹⁹² JUNÁK – ČESKÝ SKAUT, Z. S. *Stanovy Junáka* [online]. Litomyšl: [s.n.], 29. 3. 2014. Dostupné z: <https://krizovatka.skaut.cz/dokumenty/file/114-stanovy-junaka-podepsane?autologin=1> . [cit. 10. 5. 2018], str. 1.

¹⁹³ BŘICHÁČEK, Václav. *Poselství skautské výchovy*. Liberec: Skauting, 1991, str. 18.

„(...) probouzet smysl pro krásu přírody, učit spolupráci a nezištné službě bez nároků na odměnu, překonávat vlastní pohodlnost a sobectví, podnikat výpravy za poznáním do světa kultury, pěstovat kladné city i pozitivní vztahy v oddílech i mimo oddíly, rozvíjet sebeovládání a vnitřní kázeň (...).“¹⁹⁴

Skautská výchova se snaží vytvářet vhodné podmínky, které umožňují v závislosti na věku, posilovat duchovní hodnoty života. Dobrovolné přijetí a prožívání skautského zákona, slibu a hesla vytváří mravní postoj skautského člověka. Člověk se řídí těmito konkrétními pravidly, které jsou obsaženy ve třech skautských principech. Tři principy jsou pro skauta závazkem a měly by se v jeho životě promítat i mimo skautský oddíl, neboť jak již bylo řečeno, skauting je cesta, celoživotní úsilí stát se dobrým člověkem. Tento apel umocňuje skutečnost, že skauting není pouhá zábavná činnost, nýbrž si klade nárok na náležité morální jednání na každodenní bázi, nevyjímaje nárok přivtělit si pevné duchovní zakotvení. Odmítnutí duchovního principu v posledku znamená „(...) i odmítnutí plnohodnotného skautingu a tím také ztrátu práva označení 'být skautem'.“¹⁹⁵ Zatímco pobyt v přírodě je spojován se skautingem v očích širší veřejnosti takřka bezvýhradně, představa duchovního rázu hnutí je ve veřejném diskursu značně cizí, neboť duchovní nadstavba byla od počátku zrodu skautingu v Čechách upozadřována. Když se v 90. letech v Junáku otevřela otázka po duchovním zakotvení, „nebyli výjimkou činovníci, kteří se teprve dozvídali, že duchovní rozměr do jádra skautingu vsadili už jeho zakladatelé.“¹⁹⁶

Pokud bychom hledali explicitní formulaci tří principů v knize *Skauting pro chlapce*, byli bychom zklamáni. Zdeněk Navrátil v krátké úvaze o prvním principu dokládá, že v Baden-Powellově „(...) písemném odkazu těmito slovy formulované pilíře výchovy nenajdeme (...), takto kodifikovány byly až na 26. konferenci v roce 1977 v kanadském Montrealu.“¹⁹⁷ Skutečnost, že tři principy byly programově zařazeny do skautské výchovy takřka třicet let po B. P. smrti, neznámá, že skauting do té doby hodnoty vyjádřené skrze tři principy zastíral či je odmítal. Naopak explicitní vazba na tři principy je zakotvena ve znění skautského slibu.

Slib ve svých jednotlivých částech zrcadlí tři principy, tedy i duchovní dimenzi. První princip se odráží ve *službě nejvyšší Pravdě a Lásce*, druhý princip zaznívá ve formulaci *duší*

---

¹⁹⁴ Tamtéž, str. 83.

¹⁹⁵ NAVRÁTIL, Zdeněk. *Etika a morálka ve skautingu*. Praha: Ekumenická lesní škola, 2002, str. 18.

¹⁹⁶ ŠANTORA, Roman (ed.). *Skautské století: dobrodružný příběh 100 let českého skautingu*. Praha: Mladá fronta; Junák – svaz skautů a skautek, 2012, str. 25.

¹⁹⁷ NAVRÁTIL, Zdeněk. *První princip: Úvahy o nejvyšší Pravdě a Lásce* [online]. Ivančice, 2016. Dostupné z: <http://www.so-novinky.obadalek.cz/wp-content/uploads/2016/08/Prvni-princip-ZNF.pdf>. [cit. 10. 4. 2018].

i tělem být připraven pomáhat vlasti a bližním coby odpovědnost vůči společenství, ve kterém člověk žije. Třetí princip je obsažen ve výroku *plnit povinnosti vlastní a zachovávat zákony skautské*, neboť odkazuje k apelu na vlastní seberozvoj a vnitřní kázeň vůči skautským zákonům. Stejně tak se principy dobrého života ve své konkrétnosti promítají do jednotlivých bodů skautského zákona. Kupříkladu třetí bod skautského zákona nám říká, že skaut je prospěšný a pomáhá druhým. Neslyšíme v něm přímý odkaz na odpovědnost vůči společnosti?

V anglickém originále, dle stanov WOSM, bylo přijato znění *duty to*, které se obvykle překládá do českého jazyka jako *povinnost k/vůči*. Nejnovější stanovy Junáka pracují se slovesem *povinnost*, byť se v metodických příručkách objevuje i spřízněné spojení *odpovědnost vůči* s vysvětlením, že sloveso *povinnost* značí tlak zvenčí, zatímco *odpovědnost vychází zevnitř člověka a je kontrolována především vlastním svědomím*.¹⁹⁸ Z etymologického hlediska vychází „být povinný“ ze spojení „být nucen něco udělat (jako trest)“,¹⁹⁹ což může vyvolávat onen nátlak. Na druhou stranu sloveso *povinnost* dobře vystihuje závazek, nutnost či břímě,²⁰⁰ což souvisí s uchopením tří principů s ohledem na morální jednání, které vyžaduje jisté sebe-zapření vůči přirozeným tendencím člověka. Pokud bychom se zamysleli nad možným tlakem zvenčí, musel by mít Junák jako organizace donucovací aparát. Filosofický apel odpovědnosti tematizuje částečně Lévinas v rozhovorech s Philippem Nemo. V Lévinasově pojetí je odpovědnost „to, co připadá výhradně mně a co lidsky nemohu odmítnout. Toto břemeno je nejvyšším důstojenstvím jedinečného.“²⁰¹ Tato odpovědnost není chápána jen ve smyslu odpovědnosti za sebe, ale i za druhého, aniž by člověk vyžadoval nutnou reciprocitu. V teorii subjektivity, kterou se autor zevrubně zabývá, se subjektivita zakládá teprve ve vztahu k druhému.²⁰² Ve skautském pojetí se odpovědnost vůči druhým stává konstitutivním prvkem člověka, nehledě na to, zda je druhými přijímána nebo odmítána.

Složení skautského slibu, které je pro členy organizace Junák povinné, je zároveň jakousi zárukou, že je člověk s třemi principy vnitřně ztotožněn a přijímá je za své. Tři principy jsou základní triádou, která uvádí život skauta do rovnováhy a harmonie. „Ve chvíli,

---

¹⁹⁸ VÍTEK, Tomáš (ed.). *Čekatelská zkouška*. Praha: Junák – český skaut, 2016, str. 19.

¹⁹⁹ REJZEK, Jiří. *Etymologický slovník*. Voznice: Leda, 2001, str. 493.

²⁰⁰ KLÉGR, Aleš. *Tezaurus jazyka českého: slovník českých slov a frází souznačných, blízkých a příbuzných*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2007, str. 484.

²⁰¹ LÉVINAS, Emmanuel. *Etika a nekončeno*. Praha: OIKOYMENH, 1994, str. 184.

²⁰² Tamtéž, str. 181-182.

kdy svým jednáním některou z těchto hodnot popíráme, vzdalujeme se smyslu skautingu – jeho poslání zlepšovat svět.“²⁰³ Z této perspektivy popření duchovních hodnot znamená, že člověk jako skaut selhává. Na druhou stranu skauting umožňuje *nápravu*, což je dáno pružností slibové formule, která říká: *jednat, jak nejlépe dovedu*. Jak uvidíme níže v textu, cílem skautského vůdce je pomoci „mladému člověku nalézat v životě duchovní hodnoty. Skauting mu dává návod, jak být prospěšným poutníkem na životní stezce, pomáhá mu poznat svůj cíl a zvolit správné prostředky.“²⁰⁴ Junák se od 90. let snaží do skautské výchovy zahrnout i poznatky z vývojové psychologie. Příkladem je kniha od Václava Břicháčka *Skautský oddíl* z roku 1992, ve které upozorňuje na vývojová stádia jednotlivých věkových kategorií.²⁰⁵ Nezapomínejme, že skauting je žitou filosofií, ale je také výchovný počín, tudíž tematizuje výchovu člověka z pedagogického i psychologického hlediska. Tyto vývojová hlediska zohledňují v tematizaci morálky a duchovního rozměru. Pakliže si skauting nárokuje praktikování duchovního života, činí tak s ohledem na vývoj morálního usuzování²⁰⁶ i na vývoj svědomí²⁰⁷ od nejmladších skautů až po dospělé.

Postoj Baden-Powella k náboženství a víře

Náboženství se zakládá na myšlence Boha, modlitby a zjevení.²⁰⁸ Jak říká Karl Jaspers: „K náboženství vždy patří reálný vztah člověka k transcenci, která má podobu nějakého ve světě jsoucího posvátna, odděleného od profánního a nesvátného.“²⁰⁹ Stanovy WOSM rozumí Bohu jako absolutní transcenci, což je *taková kvalita bytí, která přesahuje zásadním způsobem veškeré ostatní skutečnosti*.²¹⁰ Anglický skauting byl vystaven primárně na křesťanství. Baden-Powell byl vyznáním sice anglikán, nicméně pro B. P. „vztah k Bohu (...) neznamenal přihlášení se ke konkrétní církvi, ale především celkovou životní a hodnotovou orientaci – přesvědčení, že duchovní skutečnost a mravní principy stojí nad

---

²⁰³ VOŇAVKOVÁ, Věra. *Tichou poštou: Několik dopisů o smyslu skautingu*. Praha: Junák – svaz skautů a skautek, 2005, str. 4.

²⁰⁴ ODBOR DUCHOVNÍ VÝCHOVY JUNÁKA. *Duchovní dimenze ve skautské výchově*. Praha: Odbor duchovní výchovy Junáka, 2002, upravený přetisk původně vydaný Skautským informačním centrem v r. 1992, str. 12.

²⁰⁵ BŘICHÁČEK, Václav. *Skautský oddíl I*. Liberec: Skauting, 1992, str. 61-62.

²⁰⁶ VÍTEK, Tomáš (ed.). *Čekatelská zkouška*. Praha: Junák – český skaut, 2016, str. 42-45.

²⁰⁷ ZAJÍC, Jiří. *Svědomí výchovy*. In: *Duchovní dimenze ve skautské výchově*. Praha: Odbor duchovní výchovy Junáka, 2002, upravený přetisk původně vydaný Skautským informačním centrem v r. 1992, str. 7-13.

²⁰⁸ JASPERS, Karl. *Filosofická víra*. Praha: OIKOYMENH, 1994, str. 50-52.

²⁰⁹ Tamtéž, str. 49.

²¹⁰ ODBOR DUCHOVNÍ VÝCHOVY JUNÁKA. *Duchovní dimenze ve skautské výchově*. Praha: Odbor duchovní výchovy Junáka, 2002, upravený přetisk původně vydaný Skautským informačním centrem v r. 1992, str. 22-23.

člověkem a platí i bez ohledu na něj.“²¹¹ Skauting je vystaven především na křesťanských hodnotách, a to konkrétně na motivu všeobecného bratrství lidí,²¹² dále pak je anglické pojetí založeno na ideálu středověkého rytíře, pro něhož bylo nejposvátnější vlastnictví čest a „přirozeným projevem služba slabším, pomoc bližním.“²¹³ B. P. tolerance k jiným náboženským vyznáním, umožnila skautskou myšlenku šířit a adaptovat ji i na muslimské a buddhistické prostředí. Skauting si v tomto ohledu zachoval pružnost, díky které byl schopen reagovat na potřeby neevropských společností. Víra je nedílnou součástí života každého skauta. Podle B. P., „nikdo není dost dobrý, nevěří-li v Boha a nedodrží-li Jeho zákony. Proto by každý skaut měl vyznávat své náboženství.“²¹⁴ Zbožnost dával B. P. rovněž do souvislosti se svým výkladem rytířské morálky, kterou založil na hodnotách čestnosti, věrnosti, odvážnosti, statečnosti a pokoře.²¹⁵

Pokud je nám známo, žádná forma skautingu netematizuje posmrtný život a následnou spásu člověka. Záruka dobře vedeného života na zemi není ve skautingu nikterak spojována se zárukou spásy nesmrtelné duše, posledním soudem či motivem vzkříšení tak, jak je známe z křesťanských eschatologií. B. P. se řídí životním heslem, aby po člověku zůstalo dobro, které vykonal.²¹⁶ Co se týče Setona, podle některých zdrojů odmítl „(...) presbyteriánskou výchovu, která kladla důraz na doktrínu prvotního hříchu a prohlašovala člověka za zkaženého. Dle jeho názoru byla kalvinistická doktrína náboženstvím obětování dítěte a přirovnal ji k víře v Molocha.“²¹⁷ Podle Starého zákona byl Moloch hebrejský bůh, kterému byly obětovány děti Izraelitů.²¹⁸

Upozadění prvního principu v kontextu českého skautingu

V tomto oddílu zabrousíme opět do počátků skautingu v Čechách a pokusíme se nastínit situaci a důvody, které vedly k částečnému vytěsnění duchovního života v Junáku takřka až do 90. let. Teprve po sametové revoluci byla v Junáku znovu otevřena otázka duchovního rozměru hnutí. Přestože se B. P. o víře v Boha v knize *Skauting pro chlapce*

---

²¹¹ ŠANTORA, Roman (ed.). *Skautské století: dobrodružný příběh 100 let českého skautingu*. Praha: Mladá fronta; Junák – svaz skautů a skautek, 2012, str. 25

²¹² ZAJÍC, Jiří. *Myšlenkové základy skautingu*. 2., opr. a dopl. vyd. Praha: Junák - svaz skautů a skautek ČR, 2001. Vůdcovská zkouška, str. 7.

²¹³ NAVRÁTIL, Zdeněk. *Etika a morálka ve skautingu*. Praha: Ekumenická lesní škola, 2002, str. 9.

²¹⁴ BADEN-POWELL, Robert. *Skauting pro chlapce*. Praha: Junák – svaz skautů a skautek ČR, 2009, str. 241.

²¹⁵ Tamtéž, str. 234-238.

²¹⁶ Tamtéž, str. 242.

²¹⁷ ANDERSON, H. Allen. *Náčelník: Ernest Thompson Seton a mizející Západ*. Praha: Václav Vávra, 2012, 153 – 154.

²¹⁸ JORDAN, Michael. *Encyklopedie Bohů*. Praha: Volvox Globator, 1997, str. 295.

zmiňuje a tvrdí, že každý by měl vyznávat své náboženství, nepronikl duchovní rozměr do *Základů Junáctví*. Na začátku tohoto oddílu jsme si ukázali, že první princip byl kodifikován až v roce 1977, což bylo v době, kdy neměl český skauting prakticky žádnou vazbu na světový skauting a nemohl na potřeby mezinárodního hnutí reagovat. Za další je nutné si uvědomit, že skauting vznikl v době silného národního uvědomování. Pojďme se nejdříve podívat, jakými způsoby byl zasazen první princip do slibové formule, následně přejdeme k postoji českého národa k církevní autoritě. Z období zrodu skautingu v Čechách jsme odkázáni především na znění slibové formule. Anglická verze slibu z roku 1908 byla otištěna v knize *Scouting for Boys* v následujícím znění:

„On my honour I promise that:
I will do my duty to God and my king,
To help other people, at all times,
I know the scout law, and will obey it.“²¹⁹

V kontextu českého prostředí byla první část slibové formule, která odkazuje k Bohu a králi, nevyhovují a problematická. Junák byl od počátku vlastenecky orientován, což jsme si ukázali především na Svojsíkově snaze zanést do českého skautování české názvosloví a vytvořit junáckou hymnu. Identita českého skautingu nemohla být na počátku 20. století založena na službě k habsburskému panovníkovi. V tomto ohledu se skauting snažil být autonomní. První krok ohledně duchovního rozvoje skautského člověka učinil Svojsík, když nezahrnul znění slibové formule do *Základů Junáctví*. V textu se vyskytuje pouze jediná zmínka o slibu, s tím, že skaut složí skautský slib a zaváže se plnit skautské zákony.²²⁰ Zatímco skautské zákony jsou v knize takřka převzaty z anglického originálu, slib se jevil jako cosi problematického, co nelze převzít v původním anglickém znění. Za zmínku stojí znění slibové formule v Seifertově *Kapesní knížce českých Junáků* z roku 1913, které je v textu uvedeno následovně:

---

²¹⁹ ŠANTORA, Roman (ed.). *Skautské století: dobrodružný příběh 100 let českého skautingu*. Praha: Mladá fronta; Junák – svaz skautů a skautek, 2012, str. 24.

²²⁰ SVOJSÍK, Antonín Benjamin. *Základy Junáctví*. Praha: MERKUR, 1991, 3. nezměněné vydání podle 1. vydání v roce 1912, str. 673.

„Slibuji na svou čest,
že budu věrným ideálům vlastní své duše
budu pomáhati jiným a
říditi se zákony skautskými.“²²¹

Můžeme se pouze domnívat, zda Seifertovo vyjádření prvního principu není vlastně odkazem k individuálnímu pojetí víry, jak jsme si představili u Setona. Po první světové válce se objevuje v jednotlivých oddílech mnoho slibových variant. První princip je nahrazen kupříkladu zněním *poslouchat vždy hlasu svého svědomí*.²²² Skauting byl vázán i na křesťanské oddíly, které s uchopením prvního principu neměli problém. V roce 1939 se oddíly katolického spolku *Legio Angelica*, založeným benediktinským mnichem K. M. Klementem, spojili s Junákem. Tento spolek propojil v první větě skautského slibu jak lásku k bohu, tak i k vlasti a církvi. Zároveň slib přímo odkazoval explicitně na první princip tak, jak ho známe z anglické formulace.²²³ Nakonec se v roce 1921 kodifikovala verze slibu, která první princip upozadila ve jménu lásky k vlasti ve znění: slibuji milovati vlast svou, Republiku československou, a sloužiti jí věrně v každé době.²²⁴ V kontextu první republiky bylo nasnadě zaměnit anglickou službu králi za službu vlasti. Vlastenectví se v tomto období ukazuje jako jakési civilní náboženství. Negativní postoj k etablovaným formám náboženského života přijímá rovněž Junák s odkazem na zmiňované Setonovo romantizující pojetí obrazu světa.²²⁵ Dovětkem *K tomu mi dopomáhej Bůh* byl připojen ve 30. letech a překvapivě se, i přes vášnivé diskuze, stal povinnou doložkou. O měsíc později se stal opět dobrovolným.²²⁶

Co se týče upozadění duchovního rozměru skautingu v počátcích junáctví, můžeme pouze teoretizovat, zda se v krátkém časovém období před vydáním knihy nenašel nikdo, kdo by duchovní rozměr skautingu v *Základech Junáctví* zpracoval. V roce 1937 zazněl na 9. skautské konferenci požadavek směrem k českým skautům, aby si vyjasnili vztah k duchovním hodnotám. Problematiku přerušila druhá světová válka a otázka po duchovní

---

²²¹ SEIFERT, Miloš, MAIXNER, Miloš. *Kapesní knížka českých junáků: stručný přehled nejdůležitějších znalostí a výkonů, jakož i potřeb skauta v zemích českých*. Praha, Beroun: vlastní náklad, 1913, str. 13

²²² ŠANTORA, Roman (ed.). *Skautské století: dobrodružný příběh 100 let českého skautingu*. Praha: Mladá fronta; Junák – svaz skautů a skautek, 2012, str. 24.

²²³ NAVRÁTIL, Zdeněk. *Etika a morálka ve skautingu*. Praha: Ekumenická lesní škola, 2002, str. 15.

²²⁴ ŠANTORA, Roman (ed.). *Skautské století: dobrodružný příběh 100 let českého skautingu*. Praha: Mladá fronta; Junák – svaz skautů a skautek, 2012, str. 24.

²²⁵ ZAJÍC, Jiří. *Myšlenkové základy skautingu*. 2., opr. a dopl. vyd. Praha: Junák - svaz skautů a skautek ČR, 2001. Vůdcovská zkouška, str. 16.

²²⁶ ŠANTORA, Roman (ed.). *Skautské století: dobrodružný příběh 100 let českého skautingu*. Praha: Mladá fronta; Junák – svaz skautů a skautek, 2012, str. 25.

orientaci byla znovu nastolena až při čtvrté obnově Junáka.²²⁷ Je zajímavé, že Svojsík „byl věřící muž, praktikující katolík, ale skauting takhle nepostavil.“²²⁸ To nás vede k uchopení celkových společensko-politických událostí, které formovaly český postoj vůči náboženským poměrům už od období české reformace.

Český antiklerikalismus

V následujícím oddíle se budeme zabývat českým antiklerikalismem, který nám částečně objasní junácké postoje k tehdejší náboženským projevům. Současně si načrtne, z jakých důvodů by bylo značně problematické do *Základů Junáctví* duchovní rozměr zahrnout. Během 19. a počátku 20. století začaly na českém kulturním a politickém pozadí prosakovat v rozmanitých projevech antiklerikální tendence, které zasahovaly do různých oblastí veřejného života. Vývoj a podoba českého antiklerikalismu je velmi specifická a komplikovaná, tudíž se nevyhneme jistému zjednodušení. Je nutné si uvědomit, že antiklerikalismus není „jednotné názorové hnutí (...), je to spíše vývoj řady názorů v oblasti kritiky určitých společenských skupin (...).“²²⁹ Český antiklerikalismus si vytvořil velmi zjednodušeně nepřítele v podobě římskokatolické církve, který se obracel proti její autoritě a byl proti dogmatu papežské neomylnosti. Římskokatolická církev byla zároveň úzce spjata s tehdejší habsburskou mocí. Antiklerikalistické tendence byly zčásti zaměřeny na reálného nepřítele, zčásti si vytvořily obraz klerikála, kterého karikovaly a přetvářely na základě politických a společenských potřeb. Samotný pojem klerikalismus je odvozeninou od pojmu klérus, který měl původně významově neutrální podobu.²³⁰ Zdeněk Nešpor popisuje citově zabarvené tendence antiklerikalismu v Českých zemích následovně:

„Antiklerikalismus se pro mnohé stal symbolem pokroku a českého národního cítění, které si idealizovalo ahistoricky vykládané husitství a vzhlíženo k předbělohorské epoše humanismu a údajné náboženské tolerance (...).“²³¹

Z dobového kontextu můžeme říci, že skauting z antiklerikálního proudu vychází. Do jaké míry je možné považovat *Základy Junáctví* za protidynastické a protiklerikální je

²²⁷ NAVRÁTIL, Zdeněk. *První princip: Úvahy o nejvyšší Pravdě a Lásce* [online]. Ivančice, 2016. Dostupné z: <http://www.so-novinky.obadalek.cz/wp-content/uploads/2016/08/Prvni-princip-ZNF.pdf>. [cit. 10. 4. 2018].

²²⁸ Stanislav Balík. In: ŘÍHA, Miloš. *Skautské vize*. Praha: Mladá fronta; Junák – svaz skautů a skautek ČR, 2014, str. 23.

²²⁹ BALÍK, Stanislav, FASORA, Lukáš, HANUŠ, Jiří, VLHA, Marek. *Český antiklerikalismus: Zdroje, témata a podoba českého antiklerikalismu v letech 1848-1938*. Praha: Argo, 2015, str. 26.

²³⁰ Tamtéž, str. 26-27, 42-43.

²³¹ NEŠPOR, ZDENĚK R. *Náboženství v 19. století: nej církevnější století, nebo období zrodu českého ateismu?*. Praha: Scriptorium, 2010, str. 277.

otázkou, neboť v knize se objevují myšlenky protichůdně smýšlejících autorů. Na jedné straně se v knize objevují myšlenky z autorského proudu: Drtina, Krejčí a Čáda, kteří se v různé míře staví proti projevům autoritářství, které bylo tehdy zosobněné především katolickým klerikalismem. Na druhou stranu *Základy Junáctví* obsahují i dva problematické články od říšských poslanců. Prvním z nich je Kramářův příspěvek *Čechy a Rakousko*. Druhým je Klofáčova kapitola, která nese název *Skautování a militarismus*. Je důležité si uvědomit, že Junák vznikl v období silného národního citění, které bylo pod politickým i filosofickým vlivem T. G. Masaryka. Podívejme se nejdříve na první tři autory, kteří vycházeli částečně z jednoho pojetí Masarykovského proudu.

Masaryk byl niterně zbožný člověk, ale i politicky angažovaný a v obou oblastech nebyl úplně konzistentní. Karel Skalický ve svém příspěvku *První stoupenci a odpůrci Masarykova realismu* popisuje dvě protichůdné ideologické tendence, které se vyvíjely s odkazem na Masarykovy myšlenky. První z nich je cesta beznáboženského pozitivismu, do kterého řadí F. Krejčího, F. Drtinu a F. Čádu. Druhým je cesta náboženského spiritualismu, která se dále štěpí na teologické promasarykovství ve filosofii E. Rábla a J. L. Hromádky. Do filosofického protimasarykovství neboli antipozitivistické fronty Skalický spojil autory jako F. Mareše, V. Hoppe, F. Pelikána a K. Vorovku.²³²

Podle Skalického byl Drtina ke vztahu k náboženství tolerantnější než Krejčí, který byl mluvčím Volné myšlenky, silně antiklerikálního hnutí. Drtina sice navazoval na pozitivismus a jeho vědecký výklad světa, uznával však i metafyzickou dimenzi a do jisté míry se snažil překročit pozitivistický agnosticismus. K náboženství se stavěl Drtina panteisticky.²³³ „Přelom 19. a 20. století může být navíc označen jako doba náboženského hledání a důraz je kladen na moderní myšlenku individua, jedince, který je schopen – a je to i v zájmu jeho údajného rozvoje – dosáhnout vlastního náboženského poznání, bez ohledu na církevní zprostředkování.“²³⁴ Drtinův způsob myšlení je ovlivněn Masarykovým ideálem humanity, který podle Krejčího interpretace Drtina spojuje s mravní dokonalostí a vyvrcholením kulturního vývoje.²³⁵ Co se týče Masarykovského individualismu, snažil se být projevem humanitních snah, nikoliv však extrémním individualismem, v němž je člověk

---

²³² SKALICKÝ, Karel. *První stoupenci a odpůrci Masarykova realismu*. In: KOHÁK, Erazim, TRNKA, Jakub (ed.). *Hledání české filosofie: soubor studií*. Praha: Filosofia, 2012, str. 36.

²³³ Tamtéž, str. 37.

²³⁴ BALÍK, Stanislav, FASORA, Lukáš, HANUŠ, Jiří, VLHA, Marek. *Český antiklerikalismus: Zdroje, témata a podoba českého antiklerikalismu v letech 1848-1938*. Praha: Argo, 2015, str. 29.

²³⁵ KREJČÍ, František. *Filosofie posledních let před válkou*. Praha: Jan Laichter, 1918, str. 271-272.

postaven na úroveň Boha. Tento filosofický či etický individualismus je založen na lásce a ideji vytvořit ve společnosti společným úsilím určité typy, charaktery, osobnosti.²³⁶ Zdeněk Nešpor ukazuje, že Masarykovi stoupenci chápali náboženskou humanitu různě. Pojítkem byla dobová potřeba vytvořit národní československé náboženství, které mělo být očištěné od pověr a rituálů.²³⁷

V českém prostředí se antiklerikální tendence výrazně objevily u radikálních mladočechů, sociálních demokratů a představitelů výše uvedeného hnutí Volné směry. Bylo by ovšem mylné soudit, že se antiklerikalismus uchytil výhradně na politické scéně.²³⁸ Antiklerikalismus a jeho forma českého liberalismu formovala celou řadu kulturních institucí a organizací, kupříkladu tělovýchovnou organizaci Sokol.²³⁹ V útlé knížce *Sokolský katechismus* z roku 1920 je vysvětlováno, jaký postoj zaujímá Sokol k náboženství. Sokolstvo dává do protikladu poctivé náboženské přesvědčení, které šíří pravou lásku bratrskou, proti klerikalismu římské politiky, v němž vidí především národního a demokratického nepřítele, který vytváří falešné hodnoty.²⁴⁰

Pokud budeme vycházet ze *Základu Junáctví*, uvidíme, že se zde střetávají dvě názorové linie. Zatímco Krejčí vyzdvihuje demokratické jednání a občanskou morálku,²⁴¹ Kramář ve svém příspěvku hovoří o tom, že „Rakousko chceme a potřebujeme.“²⁴² Plajner dokládá, že Svojsík tehdy obhajoval Kramářův článek, neboť byl přizpůsoben tehdejší cenzuře.²⁴³ Kniha *Základy Junáctví*, ve srovnání s brožurou *Sokolský katechismus*, nevystupuje jako celek antiklerikálně, byť zárodky v ní najdeme. Svojsík hledal cesty, jak zavést skauting do výchovy mládeže, s tím, že musel částečně vyhovět i habsburskému mocnářství. Po vzniku samostatného státu se podařilo skauting obhájit²⁴⁴ a dále rozvíjet.

Jak vidíme, celospolečenská nálada za první republiky byla charakterizována kritikou vůči katolické církvi. Po druhé světové válce byl během skoro padesátiletého období tento

---

²³⁶ SKILLING, H. Gordon. *T. G. Masaryk: Proti proudu 1882 – 1914*. Praha: Práh, 1995, str. 44-45.

²³⁷ NEŠPOR, ZDENĚK R. *Náboženství v 19. století: nejčirkevňější století, nebo období zrodu českého ateismu?*. Praha: Scriptorium, 2010, str. 264.

²³⁸ BALÍK, Stanislav, FASORA, Lukáš, HANUŠ, Jiří, VLHA, Marek. *Český antiklerikalismus: Zdroje, témata a podoba českého antiklerikalismu v letech 1848-1938*. Praha: Argo, 2015, str. 27.

²³⁹ BALÍK, *Český antiklerikalismus*, str. 58.

²⁴⁰ *Sokolský katechismus*. Vyškov: Sokol, 1920., str. 25-27.

²⁴¹ SVOJSÍK, Antonín Benjamin. *Základy Junáctví*. Praha: MERKUR, 1991, 3. nezměněné vydání podle 1. vydání v roce 1912, str. 64.

²⁴² Tamtéž, str. 666.

²⁴³ PLAJNER, Rudolf. *Úsvit českého junáctví*. Praha: Junácká edice, 1992, str. 234.

²⁴⁴ *Na obranu českého skautingu*. Praha: Svaz skautů r. Čsl., 1922.

společenský étos podporován totalitou a skauting přežíval v ilegalitě. Junák byl v té době odříznutý od světového skautingu a do 90. let se držel v zakonzervované podobě, ve které nemohl nikterak tematizovat svůj postoj k prvnímu principu. Tím se dostáváme k druhé části této kapitoly, v níž se budeme zabývat duchovní podstatou skautingu v interpretaci Junáka po sametové revoluci. Uvnitř Junáka se hovoří o potřebě mravní obrody národa, znovunalezení morálních a duchovních hodnot.²⁴⁵

Nejvyšší Pravda a Láska

V 90. letech byl Junák postaven před důležitou volbu. Aby mohl být Junák opět přijat do mezinárodních organizací, musel se přihlásit ke všem třem principům, což znamenalo zahrnout první princip do slibové formule. Členství ve světových organizacích je mimo jiné podmíněno souhlasem se zněním stanov a základních principů.²⁴⁶ Ústava WOSM v tomto bodě hovoří v článku 2 v odstavci 2 jasně:

„Všichni členové skautského hnutí jsou povinni dodržovat skautský slib a zákon, odrážející ve formulaci odpovídající kultuře a civilizaci jednotlivých národních skautských organizací principy povinnosti k Bohu, povinnosti k druhým a povinnosti k sobě a jsou inspirovány slibem a zákonem, stanoveným zakladatelem skautského hnutí (...).“²⁴⁷

V roce 1992 se konalo v Ženevě jednání mezi představiteli WOSM a českého a slovenského skautingu, přičemž hlavní bodem debaty bylo znění skautského slibu, které tehdy v české verzi neobsahovalo explicitní zmínku o prvním principu.²⁴⁸ Podklady pro toho jednání připravila Duchovní rada českého Junáka, která podala i návrh slibové formule ve znění:

„Slibuji na svou čest – jak dovedu nejlépe
sloužit nejvyšší Pravdě a Lásce,
žít podle skautského zákona
a pomáhat své vlasti a všem bližním.“²⁴⁹

---

²⁴⁵ BŘICHÁČEK, Václav. *Poselství skautské výchovy*. Liberec: Skauting, 1991, str. 85.

²⁴⁶ ODBOR DUCHOVNÍ VÝCHOVY JUNÁKA. *Duchovní dimenze ve skautské výchově*. Praha: Odbor duchovní výchovy Junáka, 2002, upravený přetisk původně vydaný Skautským informačním centrem v r. 1992, str. 2.

²⁴⁷ *Constitution of the World Organization of the Scout Movement* [online]. Dostupné na: https://www.scout.org/sites/default/files/library_files/WOSMconstitutionV2017%20EN%20FR%20xweb_1.pdf [cit. 5. 6. 2018]

²⁴⁸ ODBOR DUCHOVNÍ VÝCHOVY JUNÁKA. *Duchovní dimenze ve skautské výchově*. Praha: Odbor duchovní výchovy Junáka, 2002, upravený přetisk původně vydaný Skautským informačním centrem v r. 1992, str. 5-6.

²⁴⁹ Tamtéž, str. 5.

V kontextu českého skautingu tak, jak jsme ho představili v předchozí podkapitole, je pochopitelné, že vyrovnat se s prvním principem po pádu totality nebyl pro Junáka jednoduchý úkol. Nakonec byl do slibové formule zařazen na V. směnu Junáka v roce 1992 pojem nejvyšší Pravdy a Lásky, který byl posvěcen mezinárodní organizací WOSM. Jiří Navrátil ve svých úvahách popisuje tehdejší napjatou atmosféru uvnitř hnutí ohledně změny slibové formule, která vyvolávala značné emoce. Nakonec bylo slovo Bůh nahrazeno spojením nejvyšší Pravdy a Lásky, což bylo přijatelné, jak pro mezinárodní skautské ústředí, tak pro činovníky, kteří se vyhrzovali vůči zatěžkanému pojmu *Bůh*.²⁵⁰ Pojem nejvyšší Pravdy a Lásky se pro věřícího člověka stává ekvivalentem slova Bůh. Pro člověka, který není zakotven v žádné církvi, vyjadřuje jeho postoj ke světu, tedy *povinnost hledat a respektovat v životě vyšší hodnoty než materiální*.²⁵¹ V podstatě se pro člověka otevírá prostor, v němž nelze odmítnout spiritualitu života ani zaujmout pohodlnou lhotejnost vůči duchovní oblasti.²⁵² Jakými způsoby se člověku ve skautingu otevírá duchovní život?

Vyzrálé svědomí

V této kapitole jsme se doposud zabývali především historickou analýzou a různými zněními slibové formule, v níž je přímý odkaz na první princip. Tím se problematika zdaleka nevyčerpává. V tomto oddíle bychom se chtěli podívat, jakými způsoby se uskutečňuje skautská morálka, která je podmíněna prvním principem a jakou formu individuality produkuje. K dokreslení skautského lidství jsme se rozhodli zúžit náš výklad na *svědomí*. Tento motiv má ve skautské duchovní výchově v českém kontextu zvláštní postavení. Žít v souladu se svým svědomím vytváří obraz skautského člověka, který vychází ze sebe, je sám sebou a plně se ztotožňuje s identitou skauta. Východiskem tohoto oddílu jsou texty zpracované Duchovní odborem Junáka, především z pera Jiřího Zajíce.

Ve skautské metodice *Nikdy nekončící dobrodružství* je svědomí chápáno jako dispozice k odpovědnému jednání, které je dáno každému člověku a při uvědoměném rozvíjení umožňuje dialog s absolutnem.²⁵³ Svědomí je jakýmsi mostem mezi morálním jednáním a vyšším řádem skutečnosti. „Mravní jednání je ve své podstatě (prakticky

²⁵⁰ NAVRÁTIL, Zdeněk. *První princip: Úvahy o nejvyšší Pravdě a Lásce* [online]. Ivančice, 2016. Dostupné z: <http://www.so-novinky.obadalek.cz/wp-content/uploads/2016/08/Prvni-princip-ZNF.pdf>. [cit. 10. 4. 2018].

²⁵¹ JUNÁK – ČESKÝ SKAUT, Z. S. *Stanovy Junáka* [online]. Litomyšl: [s.n.], 29. 3. 2014. Dostupné z: <https://krizovatka.skaut.cz/dokumenty/file/114-stanovy-junaka-podepsane?autologin=1>. [cit. 10. 5. 2018], str. 1.

²⁵² NAVRÁTIL, Zdeněk. *První princip: Úvahy o nejvyšší Pravdě a Lásce* [online]. Ivančice, 2016. Dostupné z: <http://www.so-novinky.obadalek.cz/wp-content/uploads/2016/08/Prvni-princip-ZNF.pdf>. [cit. 10. 4. 2018].

²⁵³ ZAJÍC, Jiří. *Nikdy nekončící dobrodružství*. Praha: Junák – svaz skautů a skautek, 2006, str. 28.

nejpodstatnější) součástí duchovního života – ovšem za předpokladu, že je řízeno žitým svědomím, které je skutečně schopné vést dialog se samou Pravdou bytí.²⁵⁴ Ponechme stranou, jaký je rozdíl mezi mravním jednáním, které není součástí duchovního života. K dialogu mezi morálním jednáním a transcendentálním absolutnem nedochází samovolně, přirozeně, nýbrž na základě vývoje svědomí, které se musí postupně posilovat a kultivovat, tj. člověk musí být konfrontován s protiklady dobra a zla, dobrého a špatného jednání.²⁵⁵ Zde se nastupuje prostor pro skautskou výchovu, která má člověku otevřít cestu k duchovnímu dialogu. V tomto směru bere junácká výchova ohled (z psychologického hlediska) na jednotlivá vývojová stádia dítěte, v němž dochází k postupnému vývoji svědomí. Nyní si ve zjednodušené formě tyto vývojové etapy načrtneme.

Podle Zajíce dochází mezi 3. až 6. rokem dítěte k postupnému uvědomění si vlastního já, k probuzení vědomí na základní úrovni, v níž je dítě schopno rozlišovat, že lze jednat jak v souladu s dobrem, tak proti němu. Prostřednictvím příběhů a pohádek se v dítěti probouzí „morální“ citění, že jednání může být dobré nebo zlé, nejde ještě o dovednost dítěte mravně hodnotit správné a chybné jednání. V druhé fázi se dítě učí rozlišovat typy mravně přípustného a nepřístupného jednání tím, že napodobuje a přejímá postoje nějaké autority, většinou rodičovské.²⁵⁶ V tomto mladším školním věku si děti nedokážou ještě uvědomit abstraktní rovinu skautského zákona nebo slibu.²⁵⁷ V další fázi vývoje, starší školní věk, dochází k oproštění se od konkrétní osoby a dochází k uvědomování si univerzálních forem, které se stávají zdrojem jistoty.²⁵⁸ Nutno podotknout, že dítě je v této fázi zranitelné, neboť je pro něj nesrozumitelné, když dospělí tyto normy porušují.²⁵⁹ Tyto normy se nemohou stát obecným zákonem bez další reflexe. V závěrečné fázi dochází v ideálním případě k dovršení vývoje svědomí. Jiří Zajíc tuto fázi dává do souvislosti s dvěma dispozicemi naší existence – existencionalní nejistotu a svobodu. Svoboda znamená, že se člověk snaží svůj život určovat sám, být sám sebou.²⁶⁰ Jistotu lze považovat za ideální mravní řád, který dříve nebo později člověk zpochybní. V tomto okamžiku je důležité, jak se k tomuto rozporu postaví. „Mravní řád stanoví, co dělat máme, ale všichni víme, že ho opakovaně porušujeme. Kdyby

---

²⁵⁴ Tamtéž str. 28.

²⁵⁵ Tamtéž, str. 28-29.

²⁵⁶ Tamtéž, str. 28-30.

²⁵⁷ Skautský zákon je tematizován teprve ve věku skautů, tedy od 11 let. Mladší věkové kategorie, tzv. vlčat a světlušek, mají skautský slib a zákon ve zjednodušené formě.

²⁵⁸ ZAJÍC, Jiří. *Nikdy nekončí dobrodružství*. Praha: Junák – svaz skautů a skautek, 2006, str. 28-30.

²⁵⁹ BŘICHÁČEK, Václav. Skautský oddíl I. Liberec: 1992, nakladatelství Skauting, str. 29.

²⁶⁰ ZAJÍC, Jiří. *Nikdy nekončí dobrodružství*. Praha: Junák – svaz skautů a skautek, 2006, str. 28-30.

však neplatil, bylo by vše dovoleno.²⁶¹ Proto zde hraje klíčovou roli svědomí, které musíme v průběhu výchovy probouzet a pečovat o jeho růst.²⁶² Zároveň je nezbytné naučit se žít s tímto rozporem, tj. *vydržet určitou zásadní nejistotu a nevzdat se ani své svobody*.²⁶³ Toho lze podle Zajíce docílit za podmínek, když se „(...) naše svědomí se skutečně stane nástrojem duchovního dialogu, při němž je opravdu schopné nám zprostředkovat výzvy ony 'vyšší autority', kterou přijímáme svobodně, aniž bychom se zříkali svého dílu svobody, a tím i odpovědnosti.“²⁶⁴

Výchova svědomí je nezbytným krokem k sebevýchově člověka, neboť především umožňuje nacházet schůdná řešení v rámci obtížných situací, ve kterých vystupují v rozporu různé mravní normy a hledat cesty, tak aby se člověk rozhodoval na základě zralého svědomí.²⁶⁵ V přechodu mezi výchovou k sebevýchově dochází k rozporu, v němž člověk na jednu stranu přijímá jistý ideál, podle kterého se chce chovat, dokáže se přitom vyrovnat a vhodně reagovat na každodenní nástrahy, které mu neumožňují plně ideál naplňovat.²⁶⁶

Skauting v tomto směru nezůstává pouze na poli morálky coby možnosti aplikovat společností daná pravidla, nýbrž posouvá hranice jednání do transcendentální roviny – člověk vstupuje do vnitřního dialogu se samou Pravdou bytí.²⁶⁷ Naučit se naslouchat hlasu svému svědomí pro skautského člověka znamená hledání pravdy a zároveň je cestou, jakou se lze vymanit ze sváru boje o materiální hodnoty.²⁶⁸ Stejně jako u svědomí i morální jednání se rodí postupně. Poslední fází, kam by měl skautský vůdce dojít, je stav, v němž se rozhoduje člověk podle vlastní úvahy a vlastního svědomí. Tento stav nazývá Břicháček „Život v pravdě“. Člověk nejedná kvůli odměně, výsledku, nebo aby byl oceněn druhými. Cílem skautské výchovy je systematicky člověka do této fáze přivést.²⁶⁹ Teprve tam se rodí opravdový skautský člověk, který se řídí vlastním svědomím, přijímá duchovní rozměr skutečnosti a učí se žít v souladu s přírodou.

---

²⁶¹ ODBOR DUCHOVNÍ VÝCHOVY JUNÁKA. *Duchovní dimenze ve skautské výchově*. Praha: Odbor duchovní výchovy Junáka, 2002, upravený přetisk původně vydaný Skautským informačním centrem v r. 1992, str. 13.

²⁶² Tamtéž, str. 13.

²⁶³ ZAJÍC, Jiří. *Nikdy nekončí dobrodružství*. Praha: Junák – svaz skautů a skautek, 2006, str. 30.

²⁶⁴ Tamtéž, str. 30.

²⁶⁵ ODBOR DUCHOVNÍ VÝCHOVY JUNÁKA. *Duchovní dimenze ve skautské výchově*. Praha: Odbor duchovní výchovy Junáka, 2002, upravený přetisk původně vydaný Skautským informačním centrem v r. 1992, str. 12.

²⁶⁶ BŘICHÁČEK, Václav. *Poselství skautské výchovy*. Liberec: Skauting, 1991, str. 63.

²⁶⁷ ZAJÍC, Jiří (a kol). *Kdo jsem*. Praha: Junák – svaz skautů a skautek, 2008, str. 7-23.

²⁶⁸ BŘICHÁČEK, Václav. *Skautský oddíl I*. Liberec: 1992, nakladatelství Skauting, str. 83.

²⁶⁹ BŘICHÁČEK, Václav. *Poselství skautské výchovy*. Liberec: Skauting, 1991, str. 87.

Řekli jsme si, že mravní jednání, které je řízeno žitým svědomím, umožňuje vést dialog s Pravdou bytí. Z této pozice v podstatě skautský život vylučuje dva nežádoucí postoje. První z nich je individualita založená na svévoli. Taková morálka je řízena vlastním zájmem jednotlivce, který zavrhuje objektivní morálku coby kompas v jeho jednání.²⁷⁰ Takový člověk by stěží přijal skautské zákony, a kdyby ano, odvolával by se na ně jen v případě, kdy se mu to hodí. Analogii takové individuality můžeme najít ve figuře posledního člověka u Nietzscheho. Zajíc k tomuto přístupu k životu dodává: „[svévole] bývá neuvědomělá, ani si neklade otázku po zdrojích oprávněnosti našeho jednání; vystačí s tím 'mně se to hodí, mně se to líbí, pro mě je to výhodné' apod.“²⁷¹ Individualita skautského člověka je výrazem svobody, nikoliv však ve výše načrtnutém postoji. Svobodné a odpovědné jednání je ve výkladu k vůdcovské zkoušce popisováno následovně: „duchovním životem se právě vychovává a rozvíjí naše schopnost se správně rozhodovat a nést za tato rozhodnutí odpovědnost – tedy naše svoboda.(...) svoboda je v zásadě předpokladem rozhodovat se pro dobro a následně ho uskutečňovat (...).“²⁷²

Druhá forma individuality, se kterou se nemůže skauting ztotožňovat, je Zajícovými slovy takzvané zákonictví, které „spočívá je na slepém plnění určitých pravidel.“²⁷³ Takový postoj sice může dát člověku jakousi jistotu, ale podle Zajíce se nezakládá na vyzrálém svědomí. Tento přístup se pokusíme demonstrovat na sedmém bodě skautského zákona, který se může jevit jako problematický a který má svou genealogii. Sedmý bod skautského zákona mluví o poslušnosti člověka. Baden-Powell kladl celkový důraz na poslušnost a kázeň a o neuposlechnutí rozkazu hovoří následovně:

„I v případě, že dostane [skaut] rozkaz, který se mu nelíbí, musí se zachovat jako vojáci a námořníci anebo fotbalisti, kteří poslouchají kapitána svého mužstva, a vykonat jej, neboť je to jeho povinnost; a po jeho vykonání může přijít a vznést proti němu námitky. Avšak musí jej vykonat okamžitě. To je věc kázně.“²⁷⁴

Díkce takového myšlení doprovází celé Baden-Powellovo dílo. Bezpodmínečnou poslušnost popisuje francouzský filosof Michel Foucault v knize *Dohlížet a trestat*. Slepou poslušnost autor popisuje na figuře disciplinovaného vojáka, který vykonává srozumitelné

---

²⁷⁰ ODBOR DUCHOVNÍ VÝCHOVY JUNÁKA. *Duchovní dimenze ve skautské výchově*. Praha: Odbor duchovní výchovy Junáka, 2002, upravený přetisk původně vydaný Skautským informačním centrem v r. 1992, str. 8

²⁷¹ Tamtéž, str. 8

²⁷² ZAJÍC, Jiří. *Myšlenkové základy skautingu*. 2., opr. a dopl. vyd. Praha: Junák - svaz skautů a skautek ČR, 2001. Vůdcovská zkouška, str. 24.

²⁷³ ZAJÍC, Jiří. *Nikdy nekončící dobrodružství*. Praha: Junák – svaz skautů a skautek, 2006, str. 29.

²⁷⁴ BADEN-POWELL, Robert. *Skauting pro chlapce*. Praha: Junák – svaz skautů a skautek ČR, 2009, s. 10.

příkazy, které není potřeba objasňovat nebo vysvětlovat. Podle Foucaulta techniky výcviku umisťují tělo do světa signálů, na které voják pohotově a bezchybně reaguje. I malý náznak neposlušnosti či drobného zpoždění způsobuje trest.²⁷⁵ Je problematické a těžko dokazatelné, do jaké míry měla B. P. vojenská dráha dopad na podobu skautského hnutí. Kromě vnějších projevů (nástupy, kroje) se v nynější podobě skautingu nevyskytuje tato zákonická morálka založená na bezpodmínečné poslušnosti. Zde vidíme možnou proměnu chápání skautského zákona na v jeho počátcích a po druhé světové válce. Rudolf Plajner k tomu říká, že zkušenost války zpochybnila absolutní platnost skautského zákona, která do té doby byla spíše kategorickým imperativem nežli ideál, ke kterému člověk různými způsoby směřuje.²⁷⁶ Ještě v *Základech Junáctví* se objevuje poněkud striktní výklad prvního zákona vycházející z díkce Baden-powellovského pojetí skautingu. Dozvídáme se, že pokud poruší „Junák své čestné slovo, ať by lhal, nebo daný rozkaz neprovedl, odevzdá svůj skautský odznak a přestává býti pro vždycky skautem.“²⁷⁷ Současný výklad pravdomluvnosti a služby Pravdě a Lásce se interpretuje v Junáku daleko obširněji. Pravdomluvnost není vztahována jen k protikladu jednoho pojetí pravdy, tj. člověk nebude lhát. První bod skautského zákona „(...) znamená žít ve shodě s pravdou, se svým svědomím a svými ideály. První bod zákona postupně přerůstá od požadavku nelhat k širšímu pojetí pravdy.“²⁷⁸ Nemyslí se tím vědecké pojetí objektivní pravdy, nýbrž projevy důvěry a čestnosti. Takový člověk dokáže i mlčet, aby neublížil, nemluví do větru, nestydí se přiznat pochybení a snaží se přijít věcem na kloub.²⁷⁹ Závěrem bychom chtěli zdůraznit, že skauting se zakládá na poctivém přístupu k sobě, druhým i transcendentální skutečnosti, i na úkor sebeobětování, překonávání vlastní pohodlnosti a sobeckosti. Takový obraz by měl skautský člověk utvářet, a tak je i v organizaci Junák vnímán. Přestože se charakter skautského člověka vytváří především praktickým jednáním, je toto praktické jednání podřízeno třem principům v souladu s kultivací svědomí člověka.

---

²⁷⁵ FOUCAULT, Michel. *Dohlížet a trestat: kniha o zrodu vězení*. Praha: Dauphin, 2000, str. 239.

²⁷⁶ ŠANTORA, Roman (ed.). *Skautské století: dobrodružný příběh 100 let českého skautingu*. Praha: Mladá fronta; Junák – svaz skautů a skautek, 2012, str. 27.

²⁷⁷ SVOJSÍK, Antonín Benjamin. *Základy Junáctví*. Praha: MERKUR, 1991, 3. nezměněné vydání podle 1. vydání v roce 1912, str. 674.

²⁷⁸ BŘICHÁČEK, Václav. *Skautský oddíl I*. Liberec: 1992, nakladatelství Skauting, str. 33.

²⁷⁹ ZAJÍC, Jiří. *Příběhy ke skautskému slibu a zákonu*. Praha: Junák - český skaut, 2017, str. 50.51.

8. ZÁVĚR

V předložené práci jsme si kladli za cíl zmapovat podobu skautského člověka s ohledem na hodnotový a morální rámec hnutí. Skaut z této perspektivy není pouze člověk, který disponuje jistými dovednostmi a znalostmi, nýbrž se hlásí k určitému typu morálky, která vychází z tradice evropské metafyziky. Nejdříve jsme si zprůhlednili, jak v této práci rozumíme z perspektivy filosofické antropologii pojmu člověk. Poté jsme si načrtli historický vývoj skautského hnutí v Anglii a v Čechách. Lehce jsme si naznačili, že skauting je postaven na řadě mýtů. Původ těchto mýtů vychází z B. P. spisovatelské činnosti, neboť ve svých knihách mísil autobiografické prvky s fiktivními příběhy, které položily základní podobu ideálu skautského člověka, tj. člověka, jenž si umí poradit za všech okolností, ať po stránce praktické, tak i v mravních a etických otázkách. Tato mnohostrannost umožnila skautingu zakotvit a přizpůsobit se takřka v jakýchkoliv podmínkách. V českém prostředí je zrod junáctví spjatý s kritikou jednostranného zaměření člověka, ať už po stránce duševní nebo rozumové. V dikci anglického pojetí skautingu se český skauting snaží zavést výchovu všestranného člověka. A také klade na člověka až nesplnitelné absolutní nároky.

Celou práci nás od začátku až do konce doprovázel motiv výchovy. Ukázali jsme si, že člověk se uskutečňuje na základě toho, jakými způsoby vede svůj život. Vedení života může být podmíněné výchovou, která se jednak uskutečňuje skrze instituci školy, ale může být vázáno i na celoživotní proces výchovy, který je chápán jako těžko uchopitelný dynamický proces. Skauting se ukázal být jednou z forem výchovného počínání, který si klade za cíl kultivovat člověka po všech jeho stránkách – duševní, duchovní i tělesné. Tento výchovný apel všestranně rozvinutého člověka zcela jistě v českém prostředí navazoval na sokolský výklad starořeckého principu *kalokagathia*. Na rozdíl od Sokola, si skauting tento apel vztáhnul na přirozený pobyt v přírodě. Pokud *Základy Junáctví* v nějaké oblasti vykazují značné důrazy, tak je to touha po návratu k přírodě. V závěru práce jsme si rozvinuli výchovu ještě z jednoho ohledu, který je specifický pro český skauting a tím je péče o svědomí. Ukázali jsme si, že teprve vyvrácené svědomí, umožňuje člověku jednat svobodně a zodpovědně, což znamená, že se člověk rozhoduje podle vlastního svědomí: dokáže vydržet jak určitou nejistotu, tak se nevzdát ani své svobody. Toto probuzené svědomí, teprve umožňuje „život v pravdě“, tedy dialog s absolutnem. Díky tomu se skautský člověk oprošťuje od individuality založené na svévoli i od takzvaného „zákonického“ jednání. Skautská výchova si rovněž dává za úkol, probouzet v člověku smysl pro duchovní hodnoty.

V metodologické části jsme si položili tyto dvě otázky: *Na základě jakých hledisek a mravních hodnot se člověk realizuje jako náležitý skaut? Jakou individualitu skauting produkuje?* Pokud bychom si chtěli poctivě zodpovědět otázku, jak se realizuje náležitý skaut, dostalo by se nám v kontextu českého junáctví vícero odpovědí. Skauting je zcela jistě založen na třech základních principech (povinnost k Bohu, povinnost k druhým, povinnost k sobě), které určují směr k plnohodnotnému lidství. Přijetí těchto principů je nezbytnou podmínkou, jak se stát skautským člověkem. Vedení života podle skautských principů současně umožňuje jakousi pružnost. Tuto pružnost vnímáme jako problematickou. Komu se ve výsledku skautský člověk zodpovídá? Sobě, společnosti nebo Bohu? Odpovědnost je vázána na všechny tři konstante a není mezi nimi striktně určená hierarchie. Je možné odpovědět, že skauting umožňuje provázanost mezi jednotlivými principy, což by byla odpověď, která by zrcadlila míru idealismu, který v sobě skauting má. Zatímco Setonovo pojetí skautingu inklinuje k povinnosti především vůči sobě, s tím, že každého jednotlivce přesahuje všehomíra bytí (příroda), anglické pojetí skautingu by v dikci našeho výkladu upřednostňovalo podřízení se požadavkům společnosti, které se odvolává na neviditelnou autoritu křesťanského Boha. Přeje si skauting vychovat člověka odkázaného sama na sebe uprostřed divočiny, anebo se hlásí k člověku, který se zajímá o stav věcí veřejných a jeho jednání je tak i veřejností uznáváno? Je opravdu možné propojit oba dva prvky? Nebo se skauting třepí na dva odlišné nároky? Po důkladné analýze vztahu člověka k přírodě a k Bohu se tyto dvě konstanty zdánlivě jeví jako ekvivalenty téhož, přesto zde vidíme nepatrný rozdíl, který si objasníme v následujícím odstavci.

Prostřednictvím tří autorů, Rousseaua, Setona a Thoreaua, jsme si nastínili motiv návratu člověka do přírody, tedy přirozeného prostředí, které je v protikladu s civilizovaným světem. Tento návrat člověka vymaňuje z pohodlnosti a nutí ho soběstačnosti, samostatnosti a nezávislosti. Zároveň lze tento motiv vyložit jako vzepření se proti městskému životu. Zde vidíme opět nepatrný rozpor. Upřednostňuje člověk duchovní obrodu tak, jak ji popisuje Thoreaua ve své knize *Walden čili život v lesích*, anebo se má zacílit na výchovu správného a zodpovědného člověka, tedy vést díl zodpovědnosti ve společenské sféře? V tomto ohledu není český skauting vůbec jasný, neboť tím, že osobitě propojuje prvky anglické výchovy mládeže v křesťanské tradici a prvky woodcarftu, naráží na rozpor, jenž mezi sebou nebyl schopen vyřešit ani Seton s Baden-Powellem. Má skautský člověk podřídit své zájmy ve prospěch celého společenství? V kontextu této práce by byla Setonova odpověď negativní, za to B. P. koncept výchovy se právě soustřeďuje na obecné blaho a společný užitek.

Individualita pojatá v B. P. skautingu upřednostňuje prospěšnost, užitečnost společenství a sebeobětování ve prospěch druhých lidí. Setonovo pojetí individuality se naopak oprošťuje od svazující společnosti v podobě institucí, ať už státní nebo církevní. Setonova romantická individualita klade důrazy na splynutí s přírodou, duchovní život pro něj spíše znamená niterní zbožnost ve chvílích samoty. Ukázali jsme si, že Thoreaův nárok na prostý život se plně zrcadlí právě v Setonově woodcraftu. To vše poukazuje na skutečnost, že český skauting propojuje dva aspekty, jak je možné vést život. Závěrem bychom chtěli podotknout, že z této perspektivy se nám vykresluje jakási hybridní forma českého skautingu, která si chce podržet jak ideál středověkého rytíře, tak ideál původního indiána, což nás vede k závěru, že náležitá podoba skautského lidství v sobě skrývá dva typy morálky. Jednu v podobě výchovy člověka s důrazem na celosvětové bratrství (ve smyslu křesťanském), službu společnosti, ze které se odvíjí užitečnost člověka. V centru zájmu člověka je prospěch druhého, ať už tím, že se skauting orientuje na plnění dobrých skutků nebo se snaží být prospěšný společnosti. Na straně druhé je skautská individualita formována romantizující woodcrafterskou podobou, která v sobě nese rozvíjení svobody určované vnitřními hodnotami, které jsou vedeny osobní vírou. V této morálce se objevuje apel na život v odloučení od civilizace v souladu s přírodou.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- ANDERSON, H. Allen. *Náčelník: Ernest Thompson Seton a mizející Západ*. Praha: Václav Vávra, 2012.
- ARENDTOVÁ, Hannah. *Vita activa, neboli, O činném životě*. Praha: OIKOYMENH, 2007.
- BADEN-POWELL, Robert. *Rovering to Success: A Guide for Young Manhood* [online]. Dostupné z: <http://www.thedump.scoutscan.com/rts.pdf>. [cit. 2. 6. 2018].
- BADEN-POWELL, Robert. *Skauting pro chlapce*. Praha: Junák – svaz skautů a skautek ČR, 2009.
- BALÍK, Stanislav, FASORA, Lukáš, HANUŠ, Jiří, VLHA, Marek. *Český antiklerikalismus: Zdroje, témata a podoba českého antiklerikalismu v letech 1848-1938*. Praha: Argo, 2015.
- BENYOVSZKY, Ladislav a kol. *Úvod do filosofického myšlení*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007.
- BŘICHÁČEK, Václav. *Poselství skautské výchovy*. Liberec: Skauting, 1991.
- BŘICHÁČEK, Václav. *Skautský oddíl I*. Liberec: Skauting, 1992.
- Constitution of the World Organization of the Scout Movement* [online]. Dostupné z: https://www.scout.org/sites/default/files/library_files/WOSMconstitutionV2017%20EN%20FR%20xweb_1.pdf [cit. 8. 4. 2018].
- DRTINA, František. *Ideály výchovy*. Praha: Jan Laichter, 1930.
- FOUCAULT, Michel. *Vůle k vědění: dějiny sexuality I*. Praha: Hermann a synové, 1999.
- FOUCAULT, Michel. *Dohlížet a trestat: kniha o zrodu vězení*. Praha: Dauphin, 2000.
- Fundamental Principles: The Basic Ideas Underlying the Scout Movement* [online]. WOSM, 1992. Dostupné z: https://scoutdocs.ca/Documents/Fundamental_Principles.php [cit. 4. 4. 2018].
- Historie skautingu*. Praha: Junák – svaz skautů a skautek ČR, 2001, 2. upravené vydání. Vůdcovská zkouška.
- HOLUB, Josef. *Stručný etymologický slovník jazyka českého*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1978, 2. vydání.
- JASPERS, Karl. *Filosofická víra*. Praha: OIKOYMENH, 1994.

- JASPERS, Karl. *Otázka viny*. Praha: Academia, 2006, 2. vydání.
- JORDAN, Michael. *Encyklopedie Bohů*. Praha: Volvox Globator, 1997.
- JUNÁK - SVAZ SKAUTŮ A SKAUTEK ČR. Stanovy Junáka [online]. Vsetín: 21. 10. 2001. Dostupné na: <https://krizovatka.skaut.cz/dokumenty/file/116-stanovy-junaka> [datum stažení: 10. 2. 2018].
- JUNÁK – ČESKÝ SKAUT, Z. S. *Stanovy Junáka* [online]. Litomyšl: [s.n.], 29. 3. 2014. Dostupné z: <https://krizovatka.skaut.cz/dokumenty/file/114-stanovy-junaka-podepsane?autologin=1> .
- KANT, Immanuel. *O výchově*. Praha: Grégr a syn, 1931.
- KLÉGR, Aleš. *Tezaurus jazyka českého: slovník českých slov a frází souznačných, blízkých a příbuzných*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2007.
- KOHÁK, Erazim. *Člověk, dobro a zlo*. Praha: Ježek, 1993.
- KOHÁK, Erazim. *Orbis Bene Vivendi*. Praha: Junák – svaz skautů a skautek v ČR, 2001.
- KOMENSKÝ, Jan Amos. *Vševýchova: Pampaedia*. Praha: Státní nakladatelství, 1948.
- KOŽÍŠEK, František. *Seton v Praze*. Praha: Liga lesní moudrosti, 2006, 2. vydání.
- KRATOCHVÍL, Zdeněk. *Filosofie živé přírody*. Praha: Hermann a synové, 1994.
- KREJČÍ, František. *Filosofie posledních let před válkou*. Praha: Jan Laichter, 1918.
- LEPAŘ, František. *Slovník řeckočeský*. Praha: Petr Rezek, 2008.
- LÉVINAS, Emmanuel. *Etika a nekončeno*. Praha: OIKOYMENH, 1994.
- LIST OF SCOUT LAW BY COUNTRY. [online]. Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_Scout_Laws_by_country [cit. 10. 5. 2018].
- MACHEK, Václav. *Etymologický slovník jazyka českého*. Praha: Lidové noviny, 1997, 3. vydání z roku 197.
- MAREK, Jakub. *Kierkegaard. Nepřímý prorok existence*. Praha: TOGGA, 2010.
- MATÚŠEK, Miloslav. *Miloslav Tyrš – „filosofie“ aktivního národního života*. In: KOHÁK, Erazim. *Hledání české filosofie*. Praha: Filosofia, 2012.
- Na obranu českého skautingu*. Praha: Svaz skautů r. Čsl., 1922.

- NAGY, László. *250 miliónů skautů*. Praha: Junák – svaz skautů a skautek ČR, 1999.
- Nation Scout Organizations* [online]. Dostupné na: <https://www.scout.org/worldwide> [cit. 8. 4. 2018].
- NAVRÁTIL, Zdeněk. *Morálka a etika ve skautingu*. Praha: Ekumenická lesní škola, 2002.
- NAVRÁTIL, Zdeněk. *První princip: Úvahy o nejvyšší Pravdě a Lásce* [online]. Ivančice, 2016. Dostupné z: <http://www.so-novinky.obadalek.cz/wp-content/uploads/2016/08/Prvni-princip-ZNF.pdf>. [cit. 10. 4. 2018].
- NĚMEC, Václav. *Úloha hodnot ve společnosti*. In: HAVLÍČEK, Aleš, KRBEC, Lubomír (ed.). *Hodnoty, stát a společnost*. Ústí nad Labem: Filozofická fakulta Univerzity J. E. Purkyně, 2014.
- NEŠPOR, ZDENĚK R. *Náboženství v 19. století: nej církevnější století, nebo období zrodu českého ateismu?*. Praha: Scriptorium, 2010.
- NIETZSCHE, Friedrich. *Tak pravil Zarathustra*. Praha: Dobrovský, 2014.
- ODBOR DUCHOVNÍ VÝCHOVY JUNÁKA. *Duchovní dimenze ve skautské výchově*. Praha: Odbor duchovní výchovy Junáka, 2002, upravený přetisk původně vydaný Skautským informačním centrem v r. 1992.
- PECHA, Libor. *Woodcraft: Lesní moudrost a lesní bratrstvo*. Olomouc: Votobia, 1999.
- PELCOVÁ, Naděžda, SEMRÁDOVÁ, Ilona. *Fenomén výchovy a etika učitelského povolání*. Praha: Karolinum, 2014.
- PINC, Zdeněk. *Fragments k filosofii výchovy*. Praha: OIKOYMENH, 1999.
- PLAJNER, Rudolf. *Úsvit českého junáctví*. Praha: Junácké edice, 1992.
- REJZEK, Jiří. *Etymologický slovník*. Voznice: Leda, 2001.
- ROUSSEAU, Jean Jacques. *Emil*. Převor: Smutný, 1907.
- ROUSSEAU, Jean Jacques. *Rozpravy*. Praha: Svoboda, 1978.
- SCOUT LAW HISTORY [online]. Dostupné z: http://www.inquiry.net/ideals/scout_law/chart.htm. [cit. 8. 6. 2018].

SEIFERT, Miloš, MAIXNER, Miloš. *Kapesní knížka českých junáků: stručný přehled nejdůležitějších znalostí a výkonů, jakož i potřeb skauta v zemích českých*. Beroun: Grafia, 1913.

SETON, Ernest Thompson. *Kniha lesní moudrosti*. Praha: Olympia, 1970.

SKALICKÝ, Karel. *První stoupeni a odpůrci Masarykova realismu*. In: KOHÁK, Erazim, TRNKA, Jakub (ed.). *Hledání české filosofie: soubor studií*. Praha: Filosofia, 2012.

Skautky a skauti mění název organizace! Od 1. dubna se nově a stejně jako před 100 lety jmenují „Junák – český skaut“ [online]. Dostupné na: <https://www.skaut.cz/skautky-a-skauti-meni-nazev-organizace-od-1-dubna-se-nove-a-stejne-jako-pred-100-lety-jmenuji-junak-cesky-skaut/> [cit. 4. 5. 2018].

SKILLING, H. Gordon. *T. G. Masaryk: Proti proudu 1882 – 1914*. Praha: Práh, 1995.

SOKOL, Jan. *Filosofická antropologie*. Praha: Portál, 2002.

SOKOL, JAN. *Malá filosofie člověka a Slovník filosofických pojmů*. Praha: Vyšehrad, 2007.

Sokolský katechismus. Vyškov: Sokol, 1920.

Stanislav Balík. In: ŘÍHA, Miloš. *Skautské vize*. Praha: Mladá fronta; Junák – svaz skautů a skautek ČR, 2014.

STARK, Stanislav. *Filosofie výchovy jako filosofie lidské aktivity a dialogu*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2006.

SVOJSÍK, Antonín Benjamin. *Den v táboře Junáků*. Praha: České lidové knihkupectví, 1913.

SVOJSÍK, Antonín Benjamin. *Základy Junáctví*. Praha: MERKUR, 1991, 3. nezměněné vydání podle 1. vydání v roce 1912.

ŠANTORA, Roman (ed.). *Skautské století: dobrodružný příběh 100 let českého skautingu*. Praha: Mladá fronta; Junák – svaz skautů a skautek, 2012.

ŠANTORA, Roman, ed. *Skautský oddíl: 2. a 5. pražský oddíl Junáka - Jaroslav Foglar a Jaroslav Novák: 1913-2013*. Praha: Junák - svaz skautů a skautek ČR, 2014.

The essential characteristics of scouting [online]. Dostupné z: https://www.scout.org/sites/default/files/YouthForumDoc03_E.pdf [cit. 4. 4. 2018].

- THOREAU, Henry David. *Walden čili Život v lesích*. Praha: Laichter, 1902.
- TRÁVNÍČEK, František. *Slovník jazyka českého*. Praha: Slovanské nakladatelství, 1952, 4. vydání.
- VÍTEK, Tomáš (ed.). *Čekatelská zkouška*. Praha: Junák – český skaut, 2016.
- VOŇAVKOVÁ, Věra. *Tichou poštou: Několik dopisů o smyslu skautingu*. Praha: Junák – svaz skautů a skautek ČR, 2005.
- Výroční zpráva Junáka 2017* [online]. Praha: Junák – český skaut, 2017. Dostupné z: <https://skaut.cz/vyrocnizprava/> [cit. 23. 4. 2018].
- WOSM. *The Essential Characteristic of Scouting* [online]. Geneva, 1998. Dostupné z: https://www.scout.org.hk/article_attach/16488/EssentialCharacteristicsofScouting.pdf. [cit. 4. 6. 2018].
- ZAJÍC, Jiří a kol. *Kdo jsem*. Praha: Junák – svaz skautů a skautek ČR, 2018.
- ZAJÍC, Jiří. *Nikdy nekončící dobrodružství*. Praha: Junák – svaz skautů a skautek, 2006.
- ZAJÍC, Jiří. *Svědění výchovy*. In: *Duchovní dimenze ve skautské výchově*. Praha: Odbor duchovní výchovy Junáka, 2002, upravený přetisk původně vydaný Skautským informačním centrem v r. 1992.
- ZAJÍC, Jiří. *Myšlenkové základy skautingu*. Praha: Junák - svaz skautů a skautek ČR, 2001, 2., opr. a dopl. vyd. Vůdcovská zkouška.
- ZAJÍC, Jiří. *Příběhy ke skautskému slibu a zákonu*. Praha: Junák - český skaut, 2017.
- ZICH, Otakar. *Sokolstvo s hlediska estetického*. Praha: Grégr a syn, 1920.